МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ДОКЛАД

ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В БЪЛГАРИЯ ЗА 2018 г.

гр. София
2019 г.

“Бъди промяната, която искаш да видиш в света.”

Махатма Ганди

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Встъпителни думи

II. Въведение

III.Държавна политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете

1. Кратък преглед на правната, институционална и стратегическа рамка на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете

2. Кратък преглед на изпълнението на правната, институционална и стратегическа рамка на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, координирано от Министерство на труда и социалната политика
2.1. Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете
2.2. Дейност на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет
2.3. Дейности във връзка с координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете
2.4. Дейности по планиране и отчитате на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете, изпълнение на проекти
2.5. Участие в дейности, форуми и инициативи на национално ниво
2.6. Дейности, свързани с ангажименти в рамките на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз
2.7. Участие в работни групи и комитети към Европейската комисия и Съвета на Европа
2.8. Участие във форуми на европейско и международно ниво и изготвена тематична информация

3. Защита от дискриминация по признак „пол“

4. Статистически данни, свързани с равнопоставеността на жените и мъжете

IV.Проведени дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете по приоритетни области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.
1. Приоритетна област 1: Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост
2. Приоритетна област 2: Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите
3. Приоритетна област 3: Насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения
4. Приоритетна област 4: Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите
5. Приоритетна област 5: Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот

V.Заключение

I. ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

Докладът за равнопоставеността на жените и мъжете в България за 2018 г. е разработен в съответствие със Закона за равнопоставеност на жените и мъжете (Обн. ДВ. бр.33 от 26.04.2016 г.).

Според Закона за равнопоставеност на жените и мъжете министърът на труда и социалната политика „…координира изготвянето на доклад за равнопоставеността на жените и мъжете в Република България“ (чл. 7, т. 4), като част от възложените функции да ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, която се определя от Министерският съвет (чл. 5, ал. 1).

Настоящият доклад съдържа информацията, получена от институции и организации, членове на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ). Координирането на процеса по набавянето на информацията и нейното обобщаване в доклад са осъществени от Секретариата на Съвета, който е звено в Министерството на труда и социалната политика.

Докладът е структуриран в два основни раздела с номера III и IV, извън началните бележки, въведението и заключението.

Раздел III е посветен на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. В него се прави кратък преглед на правната, институционална и стратегическа рамка за провеждане на политиката. Отчетена е дейността на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет. Представена е работата на Секретариата на Съвета, дейности на национално и международно равнище, които са извършени в изпълнение на ангажименти на страната, както и в подкрепа на популяризиране на националната политика. Поставен е акцент върху присъствието на темата за равнопоставеността на жените и мъжете по време на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз през 2018 г. Представена е информация от общ характер – преглед на практиката на Комисията за защита от дискриминация във връзка със защитения признак „пол“ и съотносими статистически данни, които очертават демографската, трудова и социална рамка на равнопоставеността на жените и мъжете.

Раздел IV систематизира получената от институции и организации информация за изпълнение на политиката в петте приоритетни области на основния програмен документ на държавната политика - Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. (РМС № 967 от 14.11.2016 г.), които са:

- Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост;
- Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите;
- Насърчаване на равенството между жените и мъжете в процесите на взимане на решения;
- Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите;
- Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различните сфери на обществения живот.

Секретариатът на НСРЖМ изказва благодарност на представителите на всички институции и организации членове на Съвета, на националните и областни

координатори по равнопоставеност на жените и мъжете, за ползотворното сътрудничество през 2018 г., като изразява увереност в неговото продължаване.

II. ВЪВЕДЕНИЕ

Равнопоставеността на жените и мъжете означава равни права и задължения, равни възможности за реализация и за преодоляване на пречки във всички области на обществения живот, като и жените и мъжете са свободни да развиват своите лични способности и да правят избор без ограниченията на социалната роля на своя пол, по смисъла на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете (Обн. ДВ. бр.33 от 26.04.2016 г.) /ЗРЖМ/.

Равнопоставеността на жените и мъжете е всеобхватна - засяга всички хора и всички области на обществения живот и икономическа активност в България. Това я прави значим фактор за националното развитие.

Българското законодателство гарантира пълна равнопоставеност на жените и мъжете, и ги третира напълно еднакво във всички сфери на регулираните от правото обществени отношения. Те се ползват с еднакви граждански, политически, икономически, социални и културни права. Забраната за дискриминация на основата на пола е обща за целия български правен ред и е провъзгласена във всички области.

Въпреки създадените правни гаранции, необходимо е да продължи работата за постигане на фактическа равнопоставеност на жените и мъжете в някои области на обществения живот. Заявената от страната активна позиция и роля за преодоляване на фактическата неравнопоставеност на жените и мъжете се проявява в провежданата последователна политика по равнопоставеност на жените и мъжете.

Държавната политика е насочена към създаване на равни възможности, т.е. създаване на условия за реализиране на равни шансове и осигуряване на гаранции за достъп до всички сфери (области) на обществения живот и постигане на личностна и професионална реализация и развитие, съгласно определението в ЗРЖМ. Още от 2004 г. е обособено специализирано звено в Министерството на труда и социалната политика и функционира Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС.

През годините България извървя пълен с предизвикателства път в посока на равнопоставеността на жените и мъжете. Изминалата 2018 година беше важна за политиката по равнопоставеност, тъй като беше година на изпълнение на цели и приоритети, свързани с Българското председателство на Съвета на Европейския съюз. Председателството беше голяма отговорност, но и възможност България да представи постиженията си и да очертае бъдещи предизвикателства. Страната ни се възползва от тази възможност и включи темата за равнопоставеността на жените и мъжете във всички съотносими събития по време на Българското председателство. Националната политика по равнопоставеност беше широко популяризирана и значението на темата беше изведено на преден план.

Равнопоставеността на жените и мъжете е от изключително значение в контекста на общия ни стремеж за модернизиране на европейския социален модел и за постигане на националните цели за по-висок икономически растеж, равни възможности и социално сближаване.

Темата е важна и в международен план, за осигуряването на ефективно прилагане на правата на човека, вкл. при изпълнението на ангажименти, произтичащи

от международни документи, по които България е страна, напр. Пекинската Платформа за действие, Целите на ООН за устойчиво развитие 2030, др.

III. ДЪРЖАВНА ПОЛИТИКА ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ

Република България провежда последователна, съгласувана и устойчива политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете. Държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете е хоризонтална политика и обединява действията на централните и териториалните органи на изпълнителната власт на всички нива. Политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е съобразена с националните специфики и ангажиментите по международни договори и документи, по които България е страна, вкл. като държава членка на Европейския съюз.

1. Кратък преглед на правната, институционална и стратегическа рамка на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете

Правна рамка

Конституцията на Република България постановява, че всички граждани са равни през закона и не допуска никакви ограничения на правата или привилегии, основани на признак „пол“, както и на други признаци (чл. 6, ал. 2, Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г.).

Законът за защита от дискриминация (Обн. ДВ. бр. 86 от 30.09.2003 г., в сила от 1.01.2004 г.) съдържа разпоредби за защита от дискриминация, включително и на основата на признак „пол“. Забрана за дискриминация по признак пол е регламентирана в редица секторни закони.

Законът за равнопоставеност на жените и мъжете урежда провеждането на държавната политика и задава гаранции за осигуряване на равни възможности на жените и мъжете във всички области на обществения живот. Законът създава нормативна рамка за последователно и координирано провеждане на държавната политика в тази област. В него са регламентирани основните принципи, подходи, документи, органите и механизмите за провеждането на единна държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете.

Национален институционален механизъм

Министерският съвет определя политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Координацията на политиката е възложена на министъра на труда и социалната политика. От 2004 г. е обособено специализирано звено в МТСП, което към момента е отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ (РВАСП) в дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“.

От 2004 г. в България функционира Национален съвет по равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ). Съветът е орган за осъществяване на консултации, сътрудничество и координация между централните и

териториалните органи на изпълнителната власт, и структурите на гражданското общество. Председател на Съвета е министърът на труда и социалната политика, а Секретариат е отдел РВАСП в МТСП. В Съвета участват заместник-министри на всички министерства, ръководители на агенции и държавни органи, които имат отношение към темата, представители на социалните партньори – национално представените организации на работниците и работодателите, академичните среди и неправителствени организации, които работят в сферата на равнопоставеността на жените и мъжете. Устройството, организацията и дейността на НСРЖМ към МС са уредени с Правилник, последният е приет с ПМС № 302 от 15 ноември 2016 г.

В централните и териториални органи на изпълнителната власт са определени служителите, които изпълняват функциите на координатори по равнопоставеност на жените и мъжете. Те осъществяват връзка със Секретариата.

Регламентираният в ЗРЖМ национален институционален механизъм оптимизира разпределението на отговорностите между съответните органи, ресурсите и управлението на процеса на провеждане на дългосрочна и единна държавна политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете. За постигането на тази цел ще съдейства и предвидената за изграждане система за наблюдение на равнопоставеността на жените и мъжете.

Стратегическа рамка

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете е основен програмен документ, регламентиран в ЗРЖМ. Съдържа цели, приоритетни области на действие, отговорни органи, индикатори за изпълнение. Актуална е Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г., приета с РМС № 967 от 14.11.2016 г..

От 2005 г. Стратегията се изпълнява чрез годишни Национални планове за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, които се приемат от МС. Плановете съдържат конкретни мерки от компетенциите на различни институции и организации в приоритетните на Стратегията направления, отговорни институции, финансови средства и индикатори за изпълнение.

Резултатите от изпълнението на плановете, съответно на Стратегията, се представят ежегодно в административен Доклад по равнопоставеността на жените и мъжете, който отчита изпълнението на заложените мерки и напредъка в провежданата политика. Настоящият доклад отчита постигнатото през 2018 г.

Стратегията, плановете и докладите се одобряват от Министерски съвет. В тяхното разработване, изпълнение и отчитане участват редица заинтересовани страни. Процесът се организира и координира от Министерството на труда и социалната политика. Всичко това обуславя ангажираното участие и ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете.

2. Кратък преглед на изпълнението на правната, институционална и стратегическа рамка на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, координирано от МТСП

През 2018 г. са извършени редица дейности в изпълнение на разпоредбите на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете; организиране функционирането на националния институционален механизъм; планиране, провеждане и отчитане на политиката; популяризиране на политиката на национално и международни равнище; осигуряване на изпълнението на ангажиментите на България по време на Българското

председателство на Съвета на Европейския съюз и във връзка с прилагането на международни документи, по които България е страна.

В изпълнение на възложената на министъра на труда и социалната политика координация на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете, **отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“** е основен двигател, координатор, инициатор, организатор и изпълнител на изложените по-долу дейности.

Отдел РВАСП текущо актуализира информацията в раздел „Равни възможности“ на интернет страницата на МТСП и на правителствения онлайн портал за съвети. Всички съотносими документи – стратегия, планове, доклади и др. са достъпни на https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=409 и/или http://www.saveti.government.bg/web/cc_19/1.

През 2018 г. специализираното звено – отдел РВАСП в МТСП извърши редица дейности на национално и международно равнище, свързани с политиката по равнопоставеността на жените и мъжете.

2.1. Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете

В изпълнение на чл. 16 от Закона за равнопоставеност на жените и мъжете, през 2017 г. Министерството на труда и социалната политика чрез отдел РВАСП предприе необходимите стъпки за създаването на **Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете** и изготвянето на условията и реда за неговото получаване, вкл. разработването на лого и плакети. Ръководена и координирана бе работата на междуведомствена работна група за изработване на условия и ред за получаване на отличителния знак, като бе взет под внимание и приноса на членовете на НСРЖМ.

В изпълнение на утвърдените през ноември 2017 г. Условия и ред за получаване на отличителния знак, на 5 януари 2018 г. е публикувано съобщение на официалната интернет страницата на МТСП за стартиране на процедурата по набиране на кандидатури на институции и организации за Отличителния знак, https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=1116&lang=.
Съобщението и всички съотносими документи са публикувани в рубриката „Равни възможности“ на интернет страницата на МТСП https://www.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=292&lang=.
За популяризиране на конкурса са изпратени писма до членовете на НСРЖМ и националните и областни координатори по равнопоставеността на жените и мъжете с информация за конкурса, линковете към публикуваната информация и съотносими документи и молба за съдействие в разпространението.

Със Заповед № РД01-18 от 10.01.2018 г. на министъра на труда и социалната политика е назначена Комисия за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури по Процедурата за получаване на отличителния знак. Разработени са Вътрешни правила за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури, проект на лого и плакет като материален носител на отличителния знак. Изготвен е доклад за работата на Комисията, който е одобрен от министъра на труда и социалната политика.

Получените кандидатури и извършената оценка, както и проекта на лого и плакет на отличителния знак, са представени на заседание на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете, на което са одобрени логото и плакета и утвърдени носителите на отличителния знак в съответните категории.

На 25 април 2018 г. в МТСП е проведено специално събитие, на което са отличени номинираните институции/организации в трите категории - държавни институции (централна и местна власт), стопански и нестопански организации, и обществени организации и институции.

Съгласно условията и реда за получаване на отличителния знак, е предвидено наградите да се връчват на специално организирано събитие в дните около 26 април, когато е обнародван Законът за равнопоставеност на жените и мъжете, за да се повишава информираността относно наличието на правни регламенти за равнопоставеност на жените и мъжете и нейните ползи за обществото.

2.2. Дейност на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет

Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет, чийто председател е министърът на труда и социалната политика, има съществена роля в ефективното функциониране на националния институционален механизъм. Координираното управление на политиката на национално ниво е ключово за нейния успех. Политиката по равнопоставеност е хоризонтална политика, която поради комплексния си характер изисква взаимодействието на секторни политики и заинтересовани страни. Ето защо ефективното функциониране на националния институционален механизъм е гаранция за успешното прилагане на интегрирания подход при провеждане на политиката (т.н. джендър мейнстрийминг), който е регламентиран в ЗРЖМ (чл. 4, ал.1, т. 1). Така се осигурява управление, основано на синхронизиране на усилията, участието и сътрудничеството на всички заинтересовани страни, вкл. структурите на социалните партньори и гражданското общество. Това означава също системно и последователно осигуряване на необходимите ресурси. Институционалният механизъм за напредъка на жените е и една от приоритетните области на Пекинската платформа за действие. Така със създаването и укрепването на своя институционален механизъм България изпълнява и международни ангажименти.

През 2018 г. Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ) проведе 4 заседания. Такъв брой заседания годишно е определен в Правилника за устройството, организацията и дейността на Съвета. Организационното и техническото обслужване на дейността на НСРЖМ е осигурено от Министерството на труда и социалната политика, чрез отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ (РВАСП), който е секретариат на Съвета.

Първото редовно заседание на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС се проведе на 29 март 2018 г. в МТСП. Заседанието е посветено на първото издание на конкурса за Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете в Република България. Представена е работата на Комисията за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури по провежданата процедура за набиране на кандидатури за носители на Отличителния знак. Представена е информация за постъпилите кандидатури. Обсъдени и одобрени са визията на логото и плакета като материални носители на Отличителния знак. Проведено е обсъждане, избор и одобрения на институции/организации за носители на Отличителния знак във всяка от трите категории. За заседанието е изготвен протокол от Секретариата.

На 18 май 2018 г. се проведе второто редовно заседание (неприсъствено) на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС с цел

разглеждане и приемане на проекта на Доклад за равнопоставеност на жените и мъжете в България за 2017 г. Взети са под внимание всички направени предложения от членовете на НСРЖМ по текста на проект на Годишния доклад за равнопоставеността за 2017 г. Секретариатът изготви протокол от проведеното заседание.

Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС проведе на 6 декември 2018 г. третото редовно заседание (неприсъствено) с цел предварително съгласуване на проекта на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г. Направените предложения от членовете на НСРЖМ по текста на проект на Национален план 2019-2020 г. са взети предвид преди внасянето му в МС. Изготвен е протокол от проведеното заседание на Съвета.

Четвъртото редовно заседание на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС се проведе на 19 декември 2018 г. в МТСП. На заседанието е предоставена информация и обсъдени предстоящи дейности в областта на равнопоставеността на жените и мъжете, както следва: стартиране за втори път на процедурата за събиране, оценка и избор на кандидатури на институции/организации за получаване на Отличителния знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете в Република България; изготвяне на Доклад по равнопоставеността на жените и мъжете в Република България за 2018 г.; провеждането на регионален преглед и оценка на изпълнението на Пекинската Декларация и Платформа за действие в контекста на подготовката на глобалния преглед Пекин +25 през 2020 г. и 5-та годишнина от изпълнението на Целите и Дневния ред на ООН за устойчиво развитие 2030 г.; проекта на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г.; предложение за работна програма 2019 г. на НСРЖМ. По време на заседанието е представена информация относно изискванията към държавите членки във връзка с препоръките на Комитета на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените. Това е направено е българският представител в този комитет и член на НСРЖМ. Направените предложения от членовете на НСРЖМ по текста на проект на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. са взети предвид.

Секретариатът на Съвета – отдел РВАСП в МТСП изготви протоколи за всяко от проведените заседания на НСРЖМ. Протоколите са публикувани в правителствения онлайн портал за съвети.

Текущо се осъществява контрол и мониторинг на прилагането на Правилника за устройството и организацията на работа на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет, при организирането и провеждането на заседания на Съвета.

Поименният състав на НСРЖМ е определен със Заповед № РД01-461 от 29.06.2017 г. на министъра на труда и социалната политика. Поименният състав наброява 45 участника (без заместниците). През 2018 г. със Заповеди № № РД01-247 от 28.03.2018 г., РД01-682 от 28.08.2018 г. и РД01-1063 от 11.12.2018 г. на министъра на труда и социалната политика е актуализиран поименният състав на Съвета.

За повече информация за работата на Съвета и свързани документи: http://www.saveti.government.bg/web/cc_19/1.

2.3. Дейности във връзка с координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете

Координаторите са служители в централни и териториални органи на изпълнителната власт, на които се възлагат функции свързани с равнопоставеността на жените и мъжете. Те са част от институционалния механизъм по равнопоставеността на жените и мъжете. България укрепи този механизъм с въвеждането на позицията на координаторите.

Понастоящем са определени 30 национални координатори. Те са служители в министерства, агенции, независими органи и синдикати, които са членове на НСРЖМ. Областните координатори са 28 (+12 заместници). Те са служители в областните администрации. Определените поименно координатори са съобщени с официални писма от съответните централни и териториални органи до МТСП. Текущо се осъществява актуализиране на състава на служителите, които изпълняват функциите на координатори при заявена промяна от съответния централен или териториален орган.

Ролята на координаторите е значима в провеждане на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Те участват във всички етапи на политиката – формулиране, провеждане, наблюдение, отчитане от гледна точка на функционалните компетентности на сектори/ териториални органи, които представляват. Те следва да бъдат посланици на интегрирането на принципа на равнопоставеността (т.н. джендър мейнстрийминг) в секторните и териториални политики и програми. Подкрепа и сътрудничество в изпълнението на функциите си, определени в ЗРЖМ, получават от Секретариата на НСРЖМ - специализираното звено отдел РВАСП в МТСП.

Специализираното звено в МТСП предприе дейности за продължаване повишаването на професионалния капацитет на областните координатори по равнопоставеност на жените и мъжете. Поради проявения интерес и с цел надграждане на придобитите знания и умения за прилагане на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете на национално и областно ниво, темата за равнопоставеността на жените и мъжете е включена в Каталога на Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи към МТСП.

През 2018 г. се организира и проведе надграждащо обучение за прилагането на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете, предназначено за областните координатори, след проведено въвеждащо обучение през 2017 г. Двудневното обучение на тема „Актуални аспекти на нормативната база и политиката по равнопоставеност на жените и мъжете“ се проведе на 1-2 октомври 2018 г.

В резултат от двете двудневни обучения през 2017 г. и 2018 г. областните координатори подобриха професионалната си експертиза и изградиха мрежа от обучени служители за прилагане на политиката за равни възможности на областно ниво. Това е стъпка към укрепване на вертикално ниво на провежданата политика, към експертите, които работят на терен и са по-близо до проблемите на хората по места. Отчита се също фактът, че спецификите в отделните области са различни, от което следва, че трябва да се приложи и различен подход спрямо тях. В този смисъл ролята на областните координатори по равнопоставеност е важна, защото се разчита чрез тях информацията за състоянието по области да достигне до централно ниво и да послужи при вземането на адекватни управленски решения.

Обученията на областните координатори дават видими резултати през 2018 г.

В област Варна, по инициатива на областния координатор по равнопоставеност на жените и мъжете, се проведоха две регионални срещи по темите „Равнопоставеността на жените и мъжете в образованието“ на18 октомври 2018 г. и „Равнопоставеността на жените и мъжете в системата на отбраната и вътрешните работи“ на 17 декември 2018 г. В тези сектори балансът между заетите жени и мъже е нарушен. Секторът на образованието е силно феминизиран. В секторите отбрана и вътрешни работи преобладават мъжете. Как да се разчупят съществуващите нагласи за

стереотипните роли на пола по отношение на избора на професии и заетост в тези сегрегирани по пол сектори на пазара на труда, как да бъдат насърчени и подкрепени представители на по-малко представения пол да търсят заетост бяха сред обсъжданите въпроси по време на проведените регионални срещи. Представители на МТСП участваха в срещите и представиха държавната политика за преодоляване на сегрегацията по пол на пазара на труда. Провеждането на сходни тематични регионални срещи в област Варна продължава и през 2019 г.

През 2018 г. координаторите участваха в изпълнението на Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. и в изготвянето на Националния план за 2019-2020 г.

През 2018 г. координаторите участваха в изготвянето на Доклада за равнопоставеност на жените и мъжете в България за 2017 г. За първи път е изготвен доклад за равнопоставеността на жените и мъжете, съставен от информацията, изпратена от областните администрации. Докладът е публикуван на интернет страницата на МТСП в раздел „Равни възможности“.

Резултат на положителните последващи от обученията дейности, през 2018 г. специализираното звено в МТСП – отдел РВАСП предприе необходимите усилия в Програмата за 2019 г. на Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи да бъде включено специализирано обучение за националните координатори. Предвижда се то да бъде десетдневно и проведено в присъствена и дистанционна форма. Освен теоретичната информация ще бъдат представени конкретни практически казуси и възложени задачи за самостоятелна работа.

Специализираното звено отдел РВАСП в МТСП осъществява постоянна текуща комуникация с националните и областните координатори по равнопоставеност на жените и мъжете.

2.4. Дейности по планиране и отчитате на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете, изпълнение на проекти

През 2018 г. специализираното звено отдел РВАСП в МТСП с участието на членовете на НСРЖМ и координаторите извърши следните дейности по планиране и отчитане на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете:

Финализира проекта на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. и проведе междуведомствена съгласувателна процедура. Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. е приет с ПМС № 9 от 7 март 2018 г.

Координира изготвянето на проект на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г. Обобщи предложените мерки от компетентност на институции и организации членове на НСРЖМ. Проведе междуведомствена съгласувателна процедура. Националният план 2019-2020 г. е приет с РМС № 14 от 17.01.2019 г.

Изготви Доклад по равнопоставеността на жените и мъжете за 2017 г. в изпълнение на Националната стратегия за равнопоставеност на жените и мъжете 2016 - 2020 г., който е приет с Протокол № 28 от заседание на МС на 18 юли 2018 г. Докладът съдържа информация за напредъка в изпълнението на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеност на жените и мъжете 2016-2020 г., вкл. за дейността на НСРЖМ, на отдел РВАСП, за дейности на национално и международно ниво в областта на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете. Предоставената информация от национални институции и организации, които са членове на НСРЖМ, е

систематизирана по петте приоритета на националната стратегия. По този начин е осъществен контрол и мониторинг на изпълнението на Националната стратегия за равнопоставеност на жените и мъжете 2016 - 2020 г.

Изготви обобщен материал по равнопоставеността на жените и мъжете за 2017 г., който обединява информацията и данните за изпълнение на приоритетните области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г., предоставени от областните администрации. Информацията в материала е систематизирана по административни области, подредени по азбучен ред. За първи път през 2018 г. се изготвя такъв доклад за областно ниво. Отдел РВАСП обобщи получената от областните администрации информация. Принос за изготвянето на информация за съответната област имат координаторите по равнопоставеността на жените и мъжете, които са експерти в областните администрации и преминаха въвеждащо обучение през ноември 2017 г. и надграждащо обучение през октомври 2018 г., организирано от отдел РВАСП. Резултат от обученията е изготвения обобщен материал от изпратената от координаторите информация за състоянието на равнопоставеността на жените и мъжете по области.

Участва в разработването на стратегическия и оперативен план на МТСП, както и при изготвянето на оценките и отчетите за тяхното изпълнение в областта на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминацията. Участва в изготвянето на периодичните отчети на правителствената Програма за управление на страната в областта на равнопоставеността на жените и мъжете.

В подкрепа на провежданата политика по равнопоставеност на жените и мъжете се изпълнява проект „Заедно срещу насилието“ BG05M9OP001-3.011, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.

През месец ноември 2017 г. дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“ в партньорство с Агенцията за социално подпомагане стартира реализирането на проект BG05M9OP001-3.011 „Заедно срещу насилието“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г., приоритетна ос № 3 “Модернизация на институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд“.

По проекта се предвижда да бъдат формулирани препоръки и предложения за оптимизиране на социалните услуги за жертви на насилие, въз основа на резултати от проведени анализи и национално представително изследване по темата „Насилието в България“. Изследването е важно предвид ограничените данни в тази сфера. Ще бъдат организирани 10 надграждащи обучения за повишаване на капацитета на 330 специалисти, работещи по случаи на насилие. Предстои също разработването и разпространението на информационни материали, провеждането на 2 национални конференции и 6 кампании с цел повишаване на информираността и чувствителността на гражданите относно различните форми на насилие в цялата страна, както и провокиране на широката общественост и институциите да разпознават насилието като нарушаване правата на човека, да говорят за него и да обединят усилия за неговото ограничаване. По проекта ще се работи и за създаване на концептуална рамка за изграждане на система за наблюдение и мониторинг на равнопоставеността на жените и мъжете, която да подпомогне събирането, регистрирането и обработването на данни по пол в различните секторни политики. Изграждането на система за наблюдение е заложено в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

Повече информация за хода на изпълнението на проекта е налична по-нататък в доклада, в частта представяща изпълнението на приоритет „Борба с насилието,

основано на пола и защита и подкрепа за жертвите“ на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.

2.4. Участие в дейности, форуми и инициативи на национално ниво

През 2018 г. представители на МТСП участваха в редица тематични форуми, проведени в България, с презентации, изказвания и в обсъжданията, като промотираха политиката по равнопоставеност на жените и мъжете:

- Конференция „Не на насилието“, 7 март 2018 г. в София, организирана от КНСБ;
- Международна конференция „За повече равенство за жените в транспорта“, 6-7 март 2018 г. в гр. Правец, организирана от Съюза на траспортните синдикати;
- Международна конференция „Сигурно бъдеще на жените – сигурно бъдеще на всички“, 16 март 2018 г. в София, организирана от Асоциация „Анимус“;
- Форум за правата на жените, 19 март 2018 г. в София, организиран от Български фонд за жените;
- Кампания на годината „Успехът на фокус“ и връчване на наградите на списание „Бизнес Лейди“, 19 април 2018 г. в София, организирани от Бизнес лейди клуб и списанията „Бизнес преглед в България“ и „Бизнес лейди“;
- Конференция „Ден на равното заплащане между жените и мъжете – българският отговор“, 27.11.2018 г. в София, организирана от Конфедерация на независимите синдикати в България и фондация „Фридрих Еберт“. Конференцията обсъди факторите, на които се дължи разликата в заплащането на жените и мъжете и механизмите за нейното намаляване, като представи и Европейския план за 2017-2019 г. в тази област.

2.6. Дейности, свързани с ангажименти в рамките на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз

По време на **Българско председателство на Съвета на Европейския съюз (01 януари - 30 юни 2018 г.)** България предприе множество дейности и инициативи на национално и международно ниво.

България е част от Триото: Естония – България – Австрия и пое ротационното председателство на Съвета на ЕС, за първи път през януари 2018 г. от Естония, за периода 1 януари - 30 юни 2018 г.

Всяко Трио на председателството на Съвета на Европейския съюз представя 18-месечна програма и по въпросите на равенството между жените и мъжете. Тази програма за равнопоставеност на половете е под формата на т.нар. **ТРИО декларация относно равенството между половете.**

Изготвянето на Декларацията се инициира от първата държава от Триото и се изработва съвместно с другите две държави от Триото в партньорство с Европейската

комисия. Работата започва преди поемането на председателството от първата държава на Триото.

В рамките на Триото председателство на Съвета на Европейския съюз (Естония-България-Австрия) е разработена ТРИО декларация в областта на равнопоставеността между половете, подписана на 19 юли 2017 г. в Талин, по време на Неформалната среща на министрите по заетостта, социалните дейности, семейството и равенството между половете. В рамките на Българското председателство на Съвета на ЕС, всички поети ангажименти, произтичащи от Талинската декларация, са изпълнени.

Проведе се заседание на Групата на високо ниво по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете към Европейската комисия, 31 януари – 1 февруари 2018 г. в София. Намаляване на разликите в заплащането между жените и мъжете, борбата с бедността сред жените, увеличаването на участието на жените на пазара на труда и равноправната икономическа независимост на жените и мъжете, борбата с насилието, основаващо се на пола, защитата и подкрепата за равенството между половете и правата на жените и жените в дигиталния свят бяха сред основните теми на дискусия по време на заседанието на групата.

Осъществи се сътрудничество с Европейския институт за равенство между половете (ЕИРП) с фокус върху темата „Жените в дигиталния свят“. България, като председател на Съвета на Европейския съюз възложи на ЕИРП да разработи за Българското председателство концептуална рамка за изследване на тема: „Равенство между жените и мъжете и дигиталния свят“**.** Идеята за избора на темата се основава на данни на Евростат, според които България е на първо място в Европейския съюз по дял на жени и момичета в сектор "Информационни и телекомуникационни технологии" с 27,7 на сто при среден процент за ЕС от 16,1 на сто. България е на първо място и по дял на жените ИТ специалисти, които са близо 30%, при 16 на сто средно за страните от Европейския съюз. Според Евростат тази тенденция в България се наблюдава от 2014 г. насам. Професионалното участие на жените в ИТ сектора е съпроводено със своите специфични предизвикателства и перспективи, но безспорно е, че с участието си в този преобладаващо мъжки сектор, жените реално допринасят за развитието на модерното общество. А темата за дигиталните компетентности придобива все по-голяма актуалност в контекста на успешното справяне с предизвикателствата на съвременното общество. Технологичните промени продължават да трансформират пазара на труда, като предлагат нови възможности за работа, но крият и потенциални рискове за тези, които са по-малко квалифицирани в областта на информационните и комуникационните технологии. МТСП възложи на ЕИРП разработването на Доклад по темата „Равенство между жените и мъжете и дигиталния свят“. Докладът предизвика широк медиен отзвук.

Отдел РВАСП подпомогна включването на темата за участието на жените в областта на дигитализацията на всички подходящи събития по време на Българското председателство. Участва в обсъждания за възможностите за представяне на темата за участието на жените в областта на дигиталния свят в други подходящи събития по време на Българското председателство. Темата за жените в дигиталния свят беше част от дневния ред на всички подходящи събития по време на Българското председателство:

- Конференция на високо равнище „Бъдещето на труда: Подход, основан на жизнения цикъл“, 21 -22 март 2018 г., гр. София;
- Заключения на Съвета „Бъдещето на труда: подход, основан на жизнения цикъл“, приети от Съвета EPSCO на 21 юни 2018 г. В заключенията са включени някои от констатациите и препоръките, изведени в Доклада на ЕИРП, вкл. насърчаване на

заетостта и квалификацията на младите жени в областта на информационно-комуникационните технологии.

- Неформално заседание на Съвета на Европейския съюз по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси (EPSCO), 17-18 април 2018 г., София;
- Конференция SHE leader@digital2018, 12 април 2018 г. в гр. София, под патронажа на българския евро-комисар по цифрова икономика и общество, г-жа Мария Габриел;
- Съпътстващо събитие на председателското Трио на тема „Жените в дигиталния свят“, организирано от България в рамките на 62-та сесия на Комисията по положението на жените (КПЖ) на ООН в Ню Йорк, 12 март 2018 г. Участието на България в сесията и съпътстващото събитие получиха висока оценка както на ниво ЕС, така и на глобално ниво в рамките на ООН. Събитието позволи да бъдат изведени на преден план и споделени добрите практики и резултати на България по темата за жените в дигиталния свят, както и мерките и политиките, които се реализират за увеличаване участието на жени и момичета в сферата на информационните и комуникационни технологии. От името на ЕС България подчерта необходимостта от увеличаване на усилията за насърчаване на лидерския капацитет на жените, стимулиране на тяхното участие в политиката и на пазара на труда и икономическото им овластяване, както и важното значение на Европейския стълб на социалните права, сред ключовите принципи на който е равенството между половете.
- По време на българското председателство беше организирано участието на представители на Европейския институт за равенство между половете в пет основни събития в България.
- Изказване от името на Европейския съюз по въпроса за равнопоставеността на половете по време на 332-та сесия на Административния съвет на Международното бюро на труда, м. март 2018 г.
- От името на държавите членки на ЕС България подкрепи План на Международната организация на труда (МОТ) за равенство на половете, като подчерта важността МОТ да продължи усилията, насочени към включване на равенството между половете в нейните организационни практики, политики и програми.

2.7. Участие в работни групи и комитети към Европейската комисия и Съвета на Европа

МТСП координира изпълнението на международни ангажименти на Република България в областта на равните възможности, равното третиране и равнопоставеността на половете. Представители на МТСП участват в заседанията на различни европейски структури по въпросите на равнопоставеността и антидискриминацията, във форуми и инициативи и изпълняват дейности във връзка с международни ангажименти в сферата на тази политика. През 2018 г. извън ангажиментите, свързани с Българското председателство на Съвета на ЕС, представители на МТСП изпълниха редица дейности.

Експерти от отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ в МТСП, определени за членове на различни комитети, комисии и работни групи по политиката по равнопоставеност взеха участие в редовните заседания на:

Комисия по равнопоставеността на жените и мъжете към Съвета на Европа (Gender Equality Commission). Комисията е създадена в рамките на Програмата

на СЕ по равенство между половете от 2012 г. с цел да подпомага прилагането на стандартите по равнопоставеност на жените и мъжете в СЕ и държавите-членки. Заседанията се провеждат два пъти в годината и в тях участват около 60 души - представители от държавите-членки, дирекции, комитети, органи на СЕ, други държави, международни организации, научни среди и наблюдатели. През 2018 г. е осъществено участие в две заседания на Комисията по равнопоставеност на жените и мъжете към Съвета на Европа, 13-то заседание на 11-13 април 2018 г. и 14-то заседание на 5-7 декември 2018 г., гр. Страсбург, Франция. Подготвена е и представена информация за националната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Материали от работата на Комисията за равенство между половете към Съвета на Европа могат да бъдат намерени на https://www.coe.int/en/web/genderequality/.

Консултативен комитет по равнопоставеност на жените и мъжете към ЕК. Комитетът подпомага ЕК при формулирането и осъществяването на дейностите на Европейския съюз, насочени към насърчаване на равенството между жените и мъжете и текущия обмен на опит, политики и практики между държавите-членки на ЕС и различните заинтересовани страни. През 2018 г. се осъществи участие в едно заседание на Консултативния комитет по равнопоставеност на жените и мъжете към ЕК, 1 юни 2018 г., гр. Брюксел, Белгия. Изготвена и представена е презентация относно Българското председателство на Съвета на Европейския съюз.

Група на високо равнище по въпросите на равнопоставеност на половете към ЕК. Групата е създадена през 2001 г. Участници в нея са представители на институции, отговорни за провеждането на интегрирания подход за равно третиране на жените и мъжете (джендър мейнстрийминг) на национално ниво в държавите-членки на Европейския съюз. Групата се ръководи от Европейската комисия и се провеждат две заседания годишно в страната, председателстваща Съвета на ЕС. Групата е основният форум за стратегическо планиране на изпълнението на Пекинската платформа за действие, включително разработването на индикатори за измерване на постигнатите резултати. Сред задачите на Групата е подпомагане на Триото председателства при определяне на области и теми от политиката по равнопоставеност на половете, които да залегнат в съответната програма, подпомагане на ЕК при формулиране и прилагане на дейности на общоевропейско ниво, целящи насърчаване на равните възможности на жените и мъжете, стимулиране на постоянния обмен на опит, политики и практики в тази област между държавите членки и различните заинтересовани страни.

През 2018 г. са проведени 2 заседания на Групата на високо равнище по въпросите на равнопоставеността на половете - в България и Австрия. Първото заседание е организирано по време на българското председателство на 31.01.-1.02.2018 г. в София. Второто за годината заседание на 23-24.07.2018 г. е във Виена. През 2018 г. се работи по документи, изпращани от секретариата на Групата на високо равнище по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете към Европейската комисия, вкл. изготвяне на периодична информация относно изпълнението на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете в България, която е предоставяна на секретариата в определените срокове.

Експертен форум на Европейския институт за равенство между половете. От създаването си през 2010 г. Европейският институт за равенство между половете (ЕИРП) се утвърждава като много активна агенция и център за знания и експертиза на Европейския съюз по въпросите на равнопоставеността между половете. Експертният форум обединява експерти от институциите в държавите членки, отговорни за политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. През 2018 г. е осигурено участие в 22-то заседание на Експертния форум, 24-25 октомври 2018 г., гр. Вилнюс, Литва.

Група на високо ниво по недискриминация, равенство и разнообразие към ЕК. Групата е постоянно действаща структура, създадена през 2015 г., с няколко основни цели, а именно да съпътства разработването и изпълнението на политики и програми на национално ниво и на ниво Европейски съюз, насочени към борба с дискриминацията, насърчаване на равенството и многообразието, също така да задълбочи сътрудничеството и координацията между съответните органи на държавите-членки и Комисията по въпросите, свързани с постигането на разнообразие и пълното равенство на практика и премахване на дискриминацията. Не по-малко важни са и целите на групата, свързани с обмена на опит и добри практики по въпроси от общ интерес, съгласуваността на усилията за равенство и срещу дискриминация между членовете на групата, председателството, Съвета, Европейския парламент, Европейската комисия и Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA).

През 2018 г. е осигурено участие в две заседания на Групата на високо ниво по недискриминация, равенство и разнообразие към Европейската комисия, 28.02.-1.03.2018 г. в Брюксел, изготвена и представена е презентация относно Българското председателство на Съвета на ЕС, второто заседание – на 20-21 март 2018 г. в Брюксел. Представител на отдел РВАСП в МТСП участва в заседание на работната подгрупа за събиране на данни по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете към Групата на високо ниво по недискриминация, равенство и разнообразие към Европейската комисия, 26-27 април 2018 г., Брюксел.

Освен това осигурено е участие в работата на подгрупата по индикатори към Комитета по социална закрила, Брюксел, Белгия.

2.8. Участие във форуми на европейско и международно ниво и изготвена тематична информация

Отдел РВАСП в МТСП е контактна точка в рамките на Работна група 13 „Социална политика и заетост” по въпросите на равнопоставеността и недискриминацията. През 2018 г. отдел ВРАСП участва в изготвянето на позиции, указания, становища и отговори на въпросници в процеса на работата по следните досиета - предложения за Директиви и Заключения на Съвета на ЕС:

- Предложение за Директива на Съвета за прилагане на принципа на равно третиране на лицата без оглед на религиозна принадлежност или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация. През изминалата година бе приет доклад за напредъка по предложението за директива относно равното третиране.
- Предложение за директива на Европейския парламент и на Съвета за подобряване на баланса между половете сред директорите без изпълнителни функции на дружествата, допуснати до борсова търговия, и свързани с това мерки;
- Предложение за директива на Европейския парламент и на Съвета относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи, и за отмяна на Директива 2010/18/ЕС на Съвета. През изминалата година бе постигнат общ подход по предложението за директива за съвместяването на личния и професионален живот.
- Заключения на Съвета „Бъдещето на труда: подход, основан на жизнения цикъл“, предложени от Българското председателство;
- Заключения на Съвета относно равенството на половете, младежта и цифровизацията, предложени от Австрийското председателство на Съвета на ЕС.

През 2018 г. експерти от отдел РВАСП в МТСП взеха участие и/или подготвиха участието на други представители в редица **европейски и международни форуми**, сред които:

- Участие в европейска среща по въпросите на дигитализацията и жените, април 2018 г., гр. Вилнюс, Литва, организирана от Европейския институт за равенство между половете.
- Участие в събитията по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете - конференция, неформална закуска и неформална среща на министрите на труда и социалната политика, подписване на Заключителна декларация „Равнопоставеността между жените и мъжете като приоритет на ЕС – днес и в бъдеще“, на Триото Естония-България-Австрия, организирани от Австрийското председателство на Съвета на ЕС, 11-12 октомври 2018 г., Виена. Подготвени са информационни материали и изказвания по темите от дневния ред за подготовка на участието на заместник-министър на труда и социалната политика.
- Участие в среща за обмен на добри практики на тема „Жените и медиите“ в рамките на Програмата за взаимно изучаване на практиките и техния трансфер между държавите членки на ЕС, 12-13 ноември 2018 г., Париж. Изготвен е материал с информация и добри практики от България и е представен по време на срещата.
- Участие в правен семинар за законодателството в областта на равенството между половете и антидискриминацията, 30 ноември 2018 г., гр. Брюксел, Белгия.
- Разработени и предоставени информационни материали и изказвания за подготовката на участието на заместник-министър на труда и социалната политика в конференцията „Да спрем насилието срещу жени – преглед и следващи стъпки, организирана от Европейската комисия, 4 декември 2018 г., гр. Брюксел, Белгия.

Отдел РВАСП участва в подготовката на периодични доклади на България в рамките на равнопоставеността на жените и мъжете и тяхната защита пред мониторинговите механизми на ООН и Съвета на Европа, като Комитета за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Европейския комитет за социални права и др.

През 2018 г. в изпълнение на европейски и международни ангажименти в областта на равнопоставеността на жените и мъжете са изготвени и предоставени материали с **тематична информация**:

- Изготвен е материал във връзка с предстояща защита на Националния доклад за прилагане на Международния пакт на ООН за икономически, социални и културни права;
- Събрана и предоставена е информация на групата на ООН за жените, Световната банка и Центъра за развитие на ОИСР по индикаторите 5.1.1: Постигане на равенство между половете, овластяване на жените и момичета, за изпълнение на Целите на ООН за устойчиво развитие 2030 г.;
- Оказано е съдействие по компетентност, чрез предоставяне на отговори, за изготвяне на доклади по Конвенция № 100 за равенството във възнаграждението и по Конвенция № 111 относно дискриминацията в труда и професиите на Международната организация на труда, както и доклад по нератифицирани конвенции и по препоръки на МОТ по темата „Стратегическа цел на заетостта“ за 2019 г.;
- За целите на актуализирането на базата данни на Европейския институт за равнопоставеност между половете е събрана, обобщена и предоставена информация относно броя на жените и мъжете на ръководни позиции в министерствата;
- Попълнен е въпросник относно ЛГБТ и сексуалната ориентация за целите на Подгрупата за събиране на данни по въпросите на равнопоставеността.

- Изготвена и предоставена е информация и данни за получателите на социални помощи по отправени искания от Подгрупата по индикаторите към Комитета по социална закрила.
- Текущо са подготовяни изказвания, опорни точки, попълвани въпросници, участие в онлайн проучвания на ЕИРП и др.

Извършените дейности от МТСП като координираща институция и от други институции и организации през 2018 г. са в изпълнение на политиката за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

Важна предпоставка за насърчаването на равнопоставеността на жените и мъжете е защитата от дискриминация по признак „пол“.

3. Защита от дискриминация по признак „пол“

Законът за защита от дискриминация (ЗЗДискр.), влязъл в сила на 1.01.2004 г. и създадената и действаща в съответствие с неговите разпоредби **Комисия за защита от дискриминация (КЗД)** представляват съществена част от антидискриминационната политика на Република България, която включва равнопоставеността на жените и мъжете.

Законът за защита от дискриминация предвижда разпоредби за защита от дискриминация, включително и на основата на защитения признак "пол" в различни сфери от обществения живот: Раздел I "Защита при упражняване на право на труд", Раздел II "Защита при упражняване правото на образование и обучение", Раздел III "Защита при упражняването на други права". Разпоредбите на Раздел I "Защита при упражняване на право на труд" са с широк предметен обхват - обявяване на свободни работни места, критерии за допускане и назначаване при кандидатстване за длъжност, кандидатстване, подбор на кандидати, недискриминационни и равностойни условия на труд, еднакво възнаграждение за равен и равностоен труд, еднакви критерии при налагане на дисциплинарни наказания, прекратяване на правоотношение, упражняване на осигурителни права, професионално обучение на работника и служителя, колективно трудово право.

Прегледът на практиката на КЗД във връзка със защитения признак "пол" сочи, че органът за равнопоставеност на Република България прилага съдебната практика на Съда на Европейския съюз, съгласно, която определението на защитения признак "пол" включва и половата идентичност.

В производството за защита от дискриминация пред Комисията за защита от дискриминация, Втори постоянен заседателен състав е специализиран по признак пол, а петчленен заседателен състав е специализиран да разглежда случаи на множествена дискриминация. След комплексния признак „лично положение“, признаците, които най- често присъстват в комбинация с признака „пол“ в случаите на множествена дискриминация са „увреждане“, „образование“ и „семейно положение“. Общият брой на образувани преписки по признак „пол“ за 2018 г. е 19.

КЗД участва в НСРЖМ, в процеса на разработване и приемане на Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2019-2020 г., в която залегнаха дейности, за които е компетентна КЗД.

4. Статистически данни, свързани с равнопоставеността на жените и мъжете

В тази част на доклада е включена информация по признак пол, свързана с демографските процеси, като представяща обща рамка на ситуацията на населението в страната. Друга част от статистическата информация е включената по-нататък в доклада, според темата за равнопоставеността на жените и мъжете, която е предмет на разглеждане. Повече информация може да се намери на интернет страницата на НСИ http://www.nsi.bg/.

През 2018 г. за първи път **Националният статистически институт** (НСИ) подготви и издаде напълно нова и различна публикация „Жените и мъжете в Република България 2018“.

Публикацията представя информация за живота на жените и мъжете в нашата страна, за приликите и разликите между тях в различни области на обществения живот – образование и учене през целия живот, пазар на труда, заплати, доходи и социално включване, здравеопазване, технологии, правосъдие и престъпност, вземане на решения, бюджет на времето. Публикацията започва с преглед на населението в България по пол с включена информация за възрастовата структура, брачността, раждаемостта и имиграцията, както и прогнозни данни за 2060 година. Своето място намира и темата за семейството с данни от преброявания. В това уникално издание са представени са графики, таблици, кратки текстове и тематични инфографики. Публикацията е предназначена за широк кръг потребители, държавната администрация, неправителствени и други организации, които работят в областта на равнопоставеността на половете. Изданието е печатно и на електронен носител. Информация за възможностите за получаването му е достъпна на http://www.nsi.bg/bg/content/16817/публикация/жените-и-мъжете-в-република-българия-2018.

Националният статистически институт предостави също статистическа информация за настоящия доклад, свързана с населението и демографските процеси, очаквана средна продължителност на живота, бедността, образованието.

Демографска ситуация в страната през 2018 година:

- Продължава процесът на намаляване и застаряване на населението;
- Задълбочава се дисбалансът в териториалното разпределение на населението;
- Намалява броят на живородените деца и коефициентът на обща раждаемост;
- Намалява броят на умрелите лица и коефициентът на обща смъртност;
- Намалява детската смъртност;
- Увеличават се броят на сключените граждански бракове и броят на бракоразводите;
- Остава непроменена очакваната средна продължителност на живота.

Брой и структура на населението

Към 31 декември 2018 г. населението на България е 7 000 039 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз[1]. В сравнение с 2017 г. населението на страната намалява с 49 995 души, или с 0.7%.

Мъжете са 3 395 701 (48.5%), а жените - 3 604 338 (51.5%), или на 1 000 мъже се падат 1 061 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 53 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Възрастова структура на населението към 31.12.2018 година

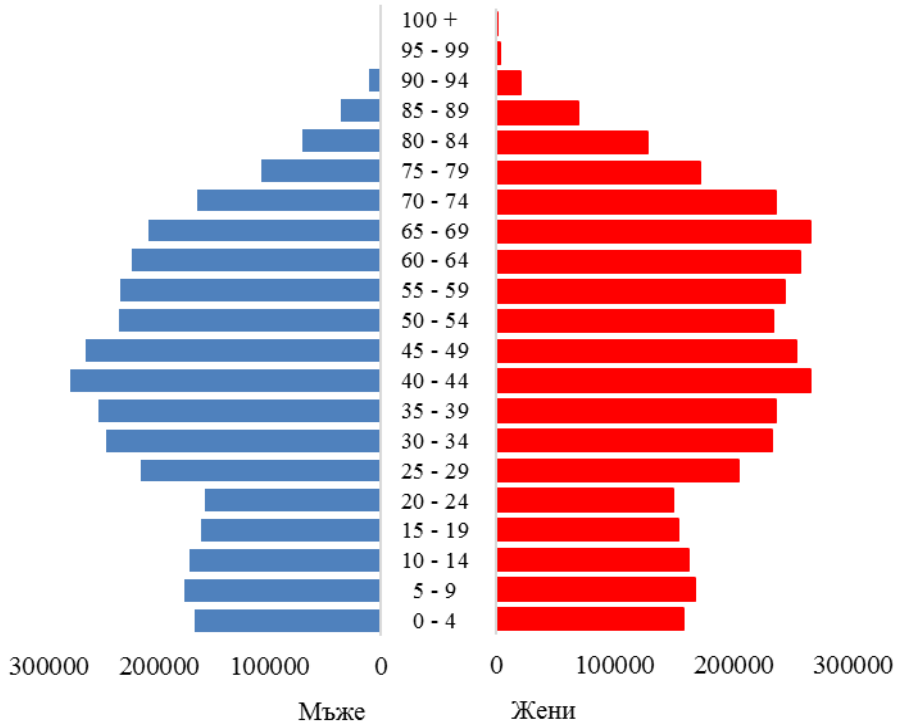

Продължава процесът на застаряване на населението. В края на 2018 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 493 119, или 21.3% от населението на страната. В сравнение с 2017 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.3 процентни пункта.

Процесът на застаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 24.8%, а на мъжете - 17.7%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея - на по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (29.6%), Габрово (28.6%) и Кюстендил (27.3%). Общо в двадесет области този дял е над средния за страната. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) - 17.5%, и Варна - 18.9%.

Към 31.12.2018 г. **общият коефициент на възрастова зависимост[2] в България е 55.5%,** или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2017 г. този коефициент е бил 54.5%.

[1] При международните сравнения данните за държавите от Европейския съюз се отнасят за 2017 година. Източник: Евростат - http://epp.eurostat.ec.europa.eu/.

[2] Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 51.5%, отколкото в селата - 67.8%. Във всички области на страната този показател е над 50.0% с изключение на София (столица) - 47.1%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин - 71.5%, Габрово и Ловеч - по 67.4%.

Застаряването на населението води до повишаване на неговата **средна възраст,** която от 40.4 години през 2001 г. нараства до **43.8 години в края на 2018 година.**

Процесът на застаряване на населението се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 42.8 години, а в селата - 46.4 години

Раждаемост

Коефициентът на обща раждаемост[3] през 2018 г. е 8.9‰, а през предходната 2017 г. - 9.0‰.

Броят на жените във фертилна възраст (15-49 навършени години) в страната, или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост, оказва съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определя характера на възпроизводството на населението.

Към 31.12.2018 г. броят на жените във фертилна възраст е 1 491 хил., като спрямо предходната година намалява с 26 хил., а спрямо 2011 г. - със 159 хиляди.

През 2018 г. броят на децата, родени от майки под 18 години, е 3 073. Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст 40 и повече навършени години - от 2 108 през 2017 г. на 2 154 през 2018 година.

През 2018 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.56 и спрямо 2017 г. остава непроменен. Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 27.1 години през 2017 г. на **27.2 години през 2018 година.** В регионален аспект средната възраст при раждане на първо дете варира от 30.2 години за област София (столица) до 23.0 години за област Сливен.

От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на абсолютния брой на извънбрачните раждания. Техният относителен дял нараства от 18.5% през 1992 г. на 42.0% през 2001 г. и на 56.2% през 2011 година. **През 2018 г. броят на извънбрачните раждания е 36 656, или 58.6%** от всички раждания. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (65.0%) е по-висок отколкото в градовете (56.5%). За 78.8% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.

Смъртност

Броят на умрелите лица през 2018 г. е 108 526, а коефициентът на обща смъртност[4] - 15.4‰. Спрямо предходната година броят на умрелите намалява с 1 265, или с 1.2%. Нивото на общата смъртност продължава да е твърде високо.

Смъртността сред мъжете (16.5‰) е по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.4‰). През 2018 г. на 1 000 жени умират 1 081 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (21.8‰) отколкото в градовете (13.2‰).

Показателят за преждевременна смъртност[5] през 2018 г. (21.0%) се увеличава спрямо предходната 2017 година (20.9%). В стойностите на показателя за преждевременна смъртност има съществени разлики при мъжете и жените. Умрелите жени на възраст под 65 години са 13.8% от всички умрели жени, а стойността на този показател при мъжете е 27.6%.

Бракове и бракоразводи

През 2018 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 31.7 и 28.7 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.3 години както за мъжете, така и за жените.

[3] Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.
[4] Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.
[5] Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиранията.

За 87.0% от жените и 86.2% от мъжете, сключили граждански брак през 2018 г., той е бил първи.

От всички прекратени бракове 80.4% се отнасят за населението в градовете.

Разводът не е бил първи за 9.4% от жените и 11.0% от мъжете, разтрогнали своите бракове през 2018 година.

Средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 15.9 години.

Вътрешна миграция

През 2018 г. в преселванията между населените места в страната са участвали 109 810 лица.

От всички, които са променили своето обичайно местоживеене вътре в страната, 43.4% са мъже и 56.6% - жени.

Външна миграция

През 2018 г. 33 225 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, като 51.4% от тях са мъже. Всеки втори емигрант (49.4%) е на възраст 20 - 39 години. Най-младите емигранти (под 20 години) са 15.8%, а тези на 60 и повече навършени години - 9.2% от всички емигранти.

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България, или потокът на имигрантите, включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение или статут за пребиваване в страната.

През 2018 г. 29 559 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 49.3%, а на жените - 50.7%.

Естествен и механичен прираст на населението

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. **През 2018 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 46 329 души.**

Намалението на населението, измерено чрез **коефициента на естествения прираст, е минус 6.5‰[6].** Коефициентът на естествения прираст в градовете е минус 4.1‰, а в селата - минус 13.5‰.

Средна продължителност на предстоящия живот на населението

Различните равнища на смъртност сред мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определят и разликата в очакваната средна продължителност на предстоящия живот на различните групи население.

Очакваната средна продължителност на предстоящия живот[7] общо за населението на страната, изчислена за периода 2016 - 2018 г., е 74.8 години, като спрямо предходния период (2015 - 2017 г.) остава непроменена.

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.4 години, докато при жените е със 7.0 години по-висока - 78.4 години.

За периода между 2008 г. и 2018 г. увеличението при мъжете е с 1.9 години, а при жените - с 1.8 години.

---

[6] Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

[7] Показателят за очакваната продължителност на живота показва средната продължителност на предстоящия живот на новородените при хипотеза за неизменност в интензивността на наблюдаваната през дадена година повъзрастова смъртност.

Подробна информация за очакваната средна продължителност на предстоящия живот за отделните възрасти е публикувана на сайта на НСИ в рубриката „Население и демографски процеси“, тема „Таблици за смъртност“.

Средната продължителност на живота на населението в градовете е с 2.9 години по-висока (75.7 години) отколкото на населението в селата (72.8 години).

Спрямо 2008 г. за населението в градовете увеличението е с 2.3 години, а за населението в селата е с 1.0 години.

Очаквана средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

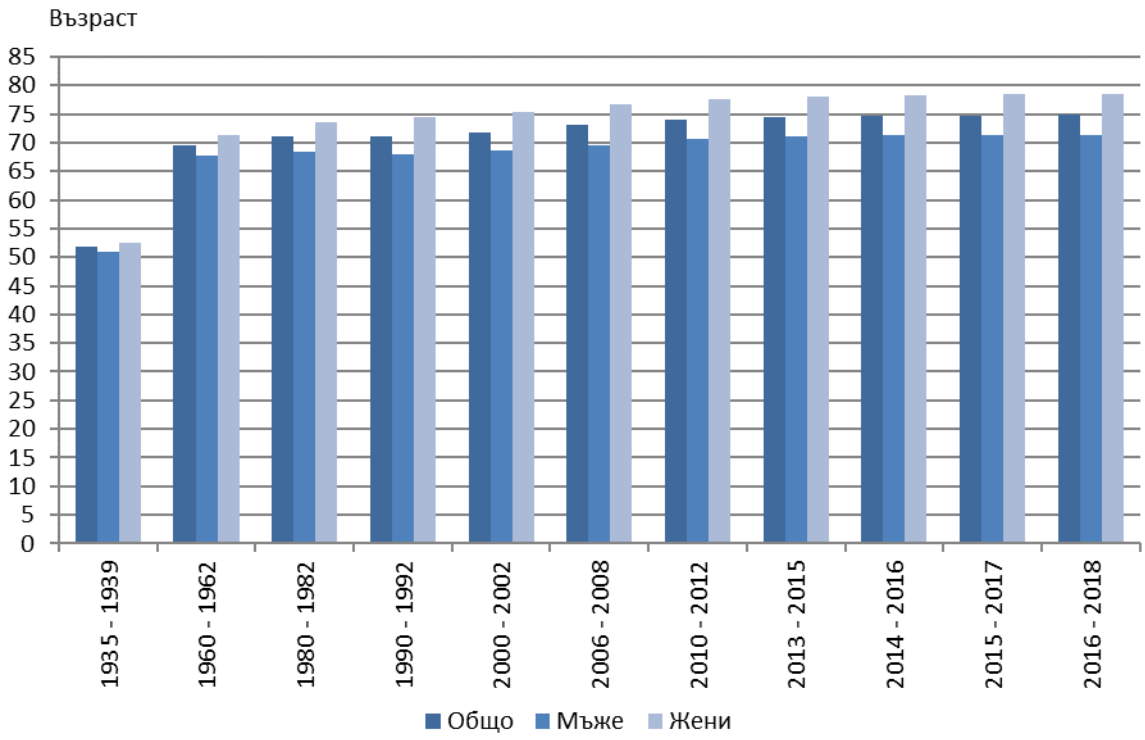

За лицата, достигнали възраст 65 навършени години, очакваната продължителност на живота е 16.1 години, като за мъжете и жените тя е съответно 14.1 и 17.8 години. За периода 2008 - 2018 г. очакваната продължителност на живота на лицата, навършили 65 години, се е увеличила с 1.2 години (0.9 за мъжете и 1.5 за жените).

Очаквана средна продължителност на живота на лицата, навършили 65 години, по пол

Периоди	Общо	Мъже	Жени
2006 - 2008	14.9	13.2	16.3
2007 - 2009	15.2	13.5	16.7
2008 - 2010	15.4	13.6	16.9
2009 - 2011	15.5	13.8	17.0
2010 - 2012	15.6	13.9	17.1
2011 - 2013	15.8	14.0	17.4

2012 - 2014	16.1	14.2	17.6
2013 - 2015	16.0	14.1	17.5
2014 - 2016	16.0	14.1	17.6
2015 - 2017	16.1	14.1	17.7
2016 - 2018	16.1	14.1	17.8

Очакваната продължителност на живота варира от 72.7 години в област Монтана до 76.6 години в областите София (столица) и Кърджали, като общо в осем области тя е над средната за страната. Жените живеят по-дълго от мъжете във всички области на страната, но най-голяма е разликата между двата пола в област Силистра (8.5 години), а най-малка - в областите София (столица) и Шумен (6.0 години).

Образование

В учителската професия преобладават жените, които съставляват 83,5% от общия брой на учителите.

През учебната 2018/2019 година преподавателите в университетите и специализираните висши училища са 21.1 хил. души, от които жените са 50,0%.

Завършилите основно образование през 2018 г. са 71 880, от тях 36 014 са мъже, а 35 866 - жени. Диплома за средно образование са придобили 49 504 лица, като броят на мъжете (24 977) и жените (24 527) е почти еднакъв. Докато жените се записват и завършват предимно общообразователните училища, то мъжете преобладават в професионалното образование. Момчетата са 60.1% от общия брой на учениците в тази образователна степен.

Най-много са записаните в професионални програми за придобиване на степен на професионална квалификация в област „Технически науки и технически професии“, където мъжете (29 585) са значително повече от жените (6 277). Най-популярните области за жените са „Услуги за личността“ и „Стопански науки и администрация“.

Има различия по пол сред рано напусналите образование и обучение, видно от таблицата.

Относителен дял на рано напусналите образование и обучение по пол

(%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**11,8**	**12,5**	**12,5**	**12,9**	**13,4**	**13,8**	**12,7**	**12,7**
Мъже	11,2	12,1	12,3	12,8	13,3	13,7	12,0	12,6
Жени	12,6	13,0	12,7	12,9	13,4	13,9	13,5	12,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Наблюдават се различия по пол сред жените и мъжете със завършено висше образование.

Относителен дял на населението на възраст 30-34 навършени години със завършено висше образование

(%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**27,3**	**26,9**	**29,4**	**30,9**	**32,1**	**33,8**	**32,8**	**33,7**
Мъже	20,9	20,5	21,8	23,4	24,8	27,2	25,5	27,0

Жени	34,2	33,6	37,6	39,0	39,9	41,0	40,5	40,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Сериозни са и различията по пол при записаните и завършилите в отделните области на висшето образование. Най-популярните области за мъжете са, „Бизнес, администрация и право“, „Технически науки, производство и строителство“, „Науки за обществото“, а за жените - „Бизнес, администрация и право“, “Науки за обществото“ и „Образование“.

Дипломирани в университети и специализирани висши училища по области на образованието и пол през 2018 година

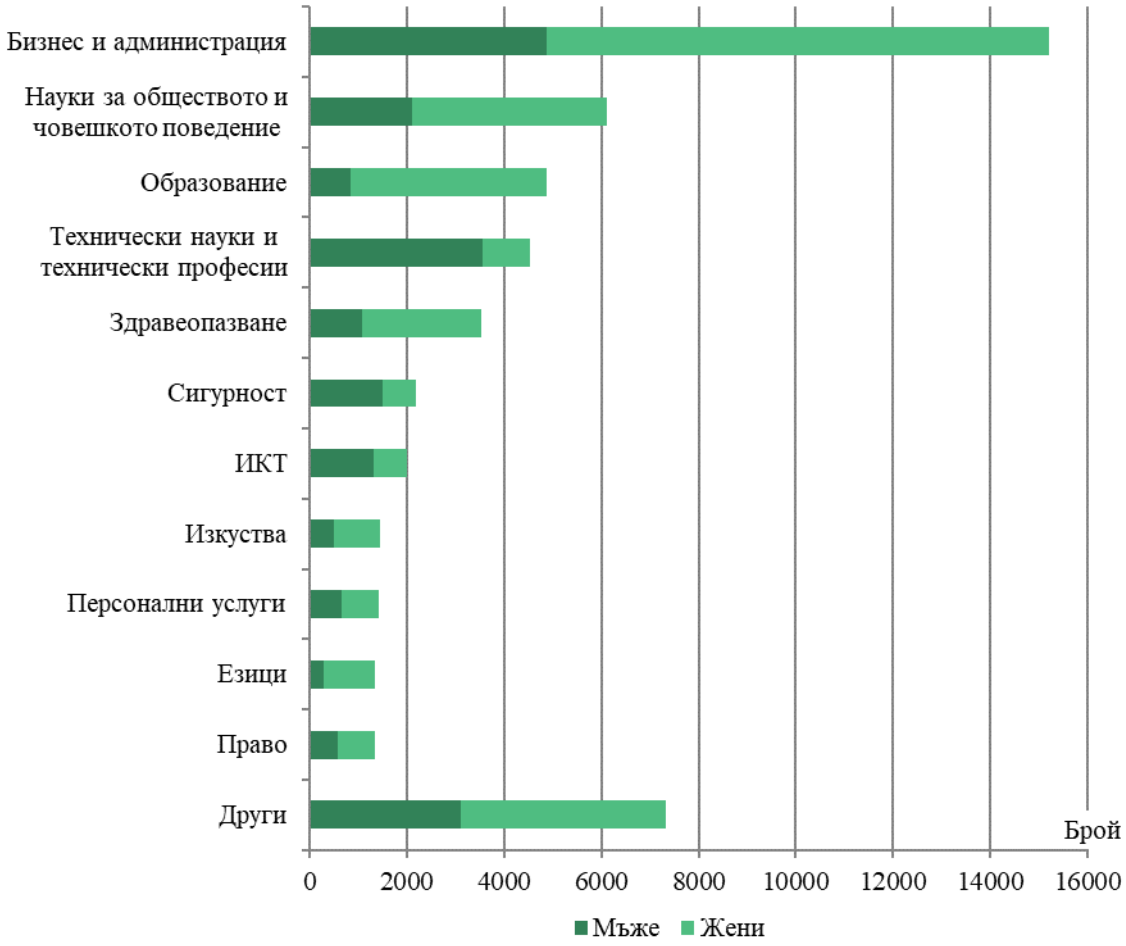

През 2018 г. образователна и научна степен „доктор“ са придобили 1 365 души, от които 725, или 53.1%, са жени. Наблюдават се съществени различия в структурата на дипломираните мъже и жени по области на образование.

Дипломирани докторанти по области на образованието и пол през 2018 година

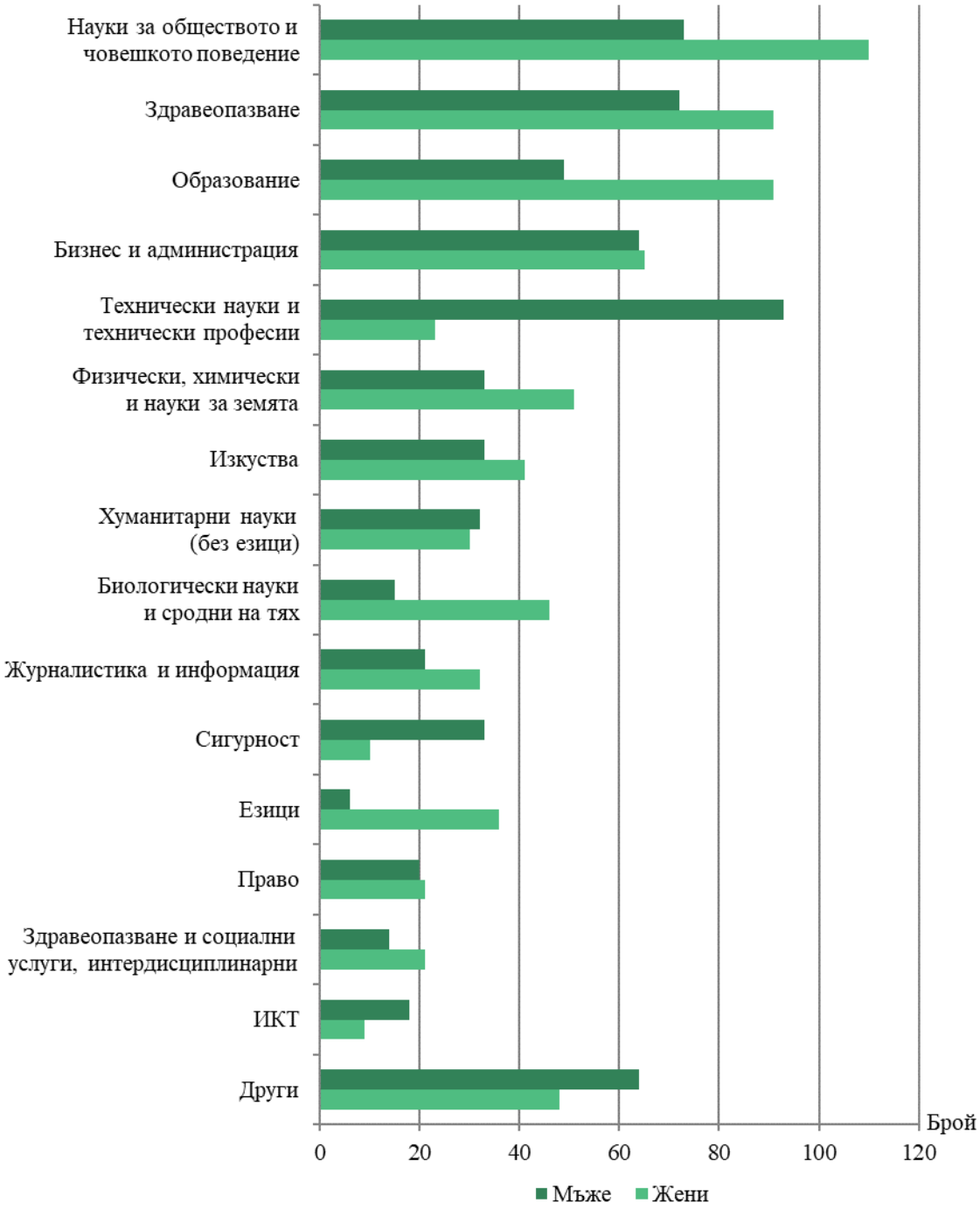

Образованието, квалификацията, възрастта са сред факторите, които влияят върху реализацията на хората на пазара на труда и съответно върху доходите и риска от изпадане в бедност. **Националният статистически институт** представя данни от изследването на доходите и условията на живот, известно като SILC – Statistics on Income and Living Conditions.

[SI-C8] Относителен дял на работещи бедни (за лица във възрастова група 18-64 г.)
(по заетост на пълно работно време/непълно работно време)

година на провеждане на изследване	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
референтна година на дохода	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
общо	8.2	7.4	7.2	9.3	7.8	11.6	10.0	10.1
мъже	8.8	7.7	8.0	9.8	8.3	13.2	11.3	11.5
жени	7.5	7.1	6.4	8.7	7.2	9.7	8.4	8.6

[LVHL11] Лица живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност по възрастови групи и пол

възрастови групи	пол	година на провеждане на изследване	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
		референтна година на дохода	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
18-59 години	общо	брой лица в хиляди	444.4	473.8	482.1	461.4	440.3	437.4	409.7	331.2
		% от съвкупността	10.1	11.2	11.6	11.2	10.9	11.0	10.5	8.6
	мъже	брой лица в хиляди	224.0	242.4	254.3	242.2	230.7	221.9	220.2	117.6
		% от съвкупността	10.2	11.3	12.0	11.6	11.2	10.9	11.0	9.0
	жени	брой лица в хиляди	220.3	231.4	227.8	219.2	209.6	215.5	189.5	153.5
		% от съвкупността	10.1	11.1	11.1	10.9	10.6	11.1	9.8	8.1
0-17 години	общо	брой лица в хиляди	178.9	202.5	213.2	179.1	166.2	180.8	161.4	125.1
		% от съвкупността	14.0	16.6	18.2	15.2	13.9	15.1	13.3	10.4
под 60 години	общо	брой лица в хиляди	623.3	676.4	695.3	640.5	606.6	618.2	571.1	456.3
		% от съвкупността	11.0	12.4	13.0	12.1	11.6	11.9	11.1	9.0
	мъже	брой лица в хиляди	316.5	345.8	350.4	326.5	313.4	309.1	299.7	240.6
		% от съвкупността	11.1	12.5	12.9	12.1	11.7	11.7	11.4	9.2
	жени	брой лица в хиляди	306.8	330.6	344.9	313.9	293.2	309.2	271.4	215.7
		% от съвкупността	10.9	12.4	13.2	12.1	11.4	12.2	10.8	8.7

[SI-S1c] Относителен дял на бедните по икономическа активност и по пол (за лица на 18 и повече години)

година на провеждане на изследване	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
референтна година на дохода	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017

икономическа активност	пол								
Заети	общо	8.2	7.4	7.2	9.2	7.7	11.4	9.9	9.9
	мъже	8.8	7.7	7.9	9.7	8.2	13.0	11.3	11.2
	жени	7.5	7.0	6.4	8.6	7.2	9.6	8.3	8.4
Не заети	общо	33.5	31.3	30.9	29.3	35.0	32.7	37.7	33.8
	мъже	31.6	29.1	29.1	28.7	31.9	30.2	35.0	31.7
	жени	34.8	33.0	32.3	29.7	37.2	34.5	39.6	35.3
Безработни	общо	52.2	48.5	47.6	50.2	53.3	54.6	58.7	56.1
	мъже	57.0	50.5	47.7	52.7	55.5	57.6	62.1	61.4
	жени	46.5	45.9	47.5	46.8	50.4	50.9	53.9	49.6
Пенсионери	общо	28.6	26.2	25.9	21.1	30.0	24.7	32.4	28.5
	мъже	21.0	18.2	19.1	16.6	20.5	16.7	23.5	20.0
	жени	33.7	31.5	30.6	24.2	36.4	30.0	38.4	34.1
Други неактивни	общо	27.6	27.4	25.1	27.7	29.1	32.3	33.8	29.7
	мъже	23.6	25.0	24.6	23.1	26.9	27.8	31.1	28.8
	жени	29.8	28.7	25.4	30.4	30.3	34.6	35.2	30.2

[SI-P8] Процент от населението живеещо с материални лишения по възраст и пол

година на провеждане на изследване		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
референтна година на дохода		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
възраст	пол								
Общо	общо	43.6	44.1	43.0	33.1	34.2	31.9	30.0	20.9
	мъже	42.5	42.9	41.6	31.7	33.0	30.4	28.8	19.4
	жени	44.6	45.3	44.4	34.3	35.3	33.4	31.1	22.3
0-5 години	общо	43.4	45.5	45.9	39.5	33.0	33.3	33.3	17.6
	мъже	41.9	46.5	43.1	37.8	32.9	31.6	31.6	17.0
	жени	45.0	44.5	49.1	41.3	33.0	34.9	34.9	18.2
6-11 години	общо	47.5	47.4	46.4	35.9	38.5	35.1	35.1	17.2
	мъже	47.0	47.5	44.3	33.5	38.5	32.9	32.9	16.3
	жени	48.1	47.2	48.9	38.5	38.4	37.7	37.7	18.1
12-17 години	общо	45.8	46.6	46.4	40.0	39.7	39.4	39.4	22.5

	мъже	47.4	48.4	44.6	40.3	41.3	43.7	43.7	22.2
	жени	44.3	44.8	48.1	39.7	37.9	34.7	34.7	22.8
0-17 години	общо	45.6	46.6	46.3	38.4	37.3	36.1	33.1	19.1
18-64 години	общо	40.3	40.8	39.9	29.5	31.3	29.0	27.0	17.3
	мъже	40.0	40.1	40.1	29.3	31.4	28.7	27.4	17.7
	жени	40.6	41.5	39.7	29.7	31.2	29.3	26.7	16.9
65 и повече години	общо	53.7	53.2	50.7	40.3	40.9	37.5	36.3	32.7
	мъже	49.6	49.2	45.1	35.9	34.4	30.6	29.5	26.5
	жени	56.5	55.9	54.5	43.3	45.3	42.2	40.9	36.9

Бележка: материални лишения 4 от 9 показателя

За 2018 г. процентът на жените живеещи с материални лишения надвишава с 2.9 процентни пункта (п.п.) този на мъжете и с 1.4 процентни пункта средния за страната. Делът на жените над 65 и повече години живеещи с материални лишения е с 10.4 процентни пункта по-висок от този на мъжете в същата възрастова група.

За 2018 г. относителният дял на бедните жени, които са икономически неактивни – незаети, пенсионери и други неактивни е по-висок от бедните мъже в тези групи. В групата на незаетите бедните жени са с 3.6 п.п. повече от мъжете, в групата на пенсионерите бедните жени са с 14.1 п.п. повече от мъжете, в групата на други неактивни бедните жени са с 1.4 п.п. повече от мъжете. Бедните мъже са повече от бедните жени в групата на заетите с 2.8 п.п. и на безработните с 11.8 п.п.

Данните за доходите и условията на живот показват необходимостта от насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете по отношение на участието им на пазара на труда, равна степен на икономическа независимост, преодоляване на разликите в заплащането по пол. Изпълнение на мерки за справяне с тези предизвикателства са представени в следващата част на доклада.

IV. ПРОВЕДЕНИ ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ ПО ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. е насочена към създаването и прилагането на дългосрочна и устойчива държавна политика за постигане на равнопоставеност на половете, която включва гаранции за равно третиране и равни задължения, преодоляване на половите

стереотипи, равен достъп до ресурсите на обществото и равно участие при взимането на решения на жените и мъжете в Република България с оглед успешната им личностна и социална реализация, и стимулиране равнопоставеността на жените и мъжете във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот на страната.

Стратегията съдържа **пет приоритетни области:**

- Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост;
- Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите;
- Насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения;
- Борба с насилието, основано на пола и защита, и подкрепа за жертвите;
- Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот.

Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. следва принципите, целите и приоритетите на Националната стратегия. Планът съдържа конкретни мерки от компетенциите на различни институции и организации в приоритетните на Стратегията направления, отговорни органи, финансови средства и индикатори за изпълнение.

Докладът в тази част обобщава предоставената от ангажираните институции и организации информация, която отчита реализирането на заложените мерки и напредъка в провежданата политика по приоритетни области на Националната стратегия.

1. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ 1:

ПОВИШАВАНЕ НА УЧАСТИЕТО НА ЖЕНИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА И РАВНА СТЕПЕН НА ИКОНОМИЧЕСКА НЕЗАВИСИМОСТ

Пазарът на труда има ключово значение за стабилността на икономиката, обществото и цялостното развитие на страната. Обществено-икономическата база за развитието на пазара на труда е следствие от доброто функциониране на различни сфери – демография, здравеопазване, образование, пенсионна система, бизнес климат и др. За ефективен и добре развит пазар на труда е необходимо единодействие на икономическата, демографската и социална сфера в държавата.

По данни на **Националния статистически институт населението в трудоспособна възраст към 31.12.2018 г. е 4 201 хил. души, или 60.0%** от населението на страната, като мъжете са 2 206 хил., а жените - 1 994 хиляди. През 2018 г. броят на трудоспособното население намалява с почти 48 хил. души, или с 1.1%, спрямо предходната година.

Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - **под, във и над трудоспособна възраст.** Влияние върху съвкупностите

на населението във и над трудоспособна възраст оказват както застаряването на населението, така и законодателните промени[8] при определянето на възрастовите граници за пенсиониране.

За 2018 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 61 години и 2 месеца за жените и 64 години и 1 месец за мъжете.

Към края на 2018 г. над трудоспособна възраст са 1 732 хил. души, или 24.8%, а под трудоспособна възраст - 1 067 хил. души, или 15.2% от населението на страната.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коефициента на демографско заместване,** който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2018 г. това съотношение е 66. За сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били заместени от 124 млади хора.

Най-благоприятно е съотношението в областите Сливен - 87, Варна - 73, и София (столица) - 72 лица. Най-нисък е този показател в областите Смолян - 43, Перник – 49, и Габрово, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 51 лица, влизащи в трудоспособна възраст.

С цел гарантирането на равните възможности и достъп до пазара на труда и реализацията на него на мъжете и жените нормативната база, действаща в Република България, не прави разлика по признак „пол" между работещите, освен в специфични случаи на защита на жени по време на бременност, раждане и полагане на грижи за малки деца.

Гаранции за равен достъп и възможности за мъжете и жените на пазара на труда са заложени и в разпоредбата на чл. 23 от Закона за насърчаване на заетостта, според която при обявяване на работните места работодателите нямат право да определят условия по признак пол, възраст, народност, етническа принадлежност и здравословно състояние. Изключения се допускат само по отношение на пол, възраст и намалена работоспособност, когато вследствие на естеството на работата полът, съответно възрастта или здравословното състояние, представлява съществен елемент от нея.

За периода 2003-2018 г. структурата на заетите на 15 и повече навършени години жени и мъже е относително постоянна.

Коефициент на заетост за възрастова група 15 - 64 г. по пол

(%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**58,4**	**58,8**	**59,5**	**61.0**	**62,9**	**63,4**	**66,9**	**67,7**
Мъже	61,2	61,3	62,1	63,9	65,9	66,7	70,6	71,5
Жени	55,6	56,3	56,8	58,2	59,8	60,0	63,1	63,9

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Коефициентът на заетост на 15 и повече навършени години при жените е доста по-нисък от този на мъжете, като през 2018 г. коефициентът на заетост при жените (46.9%) е с 11.5 п.п. по-нисък от този при мъжете (58.4%). Във възрастовата група 15-64 г. коефициентът на заетост при жените варира от 49,0% през 2003 г. до 63.9% през 2018 г., за периода на 2003-2018 г., нараства с 14.9 п.п. За периода коефициента на заетост на мъжете във възрастовата група 15-64 г. нараства от 56% на 71.5% и нараства с 15.5 п.п.

Коефициент на заетост за възрастова група 20 - 64 г. по пол

(%)

[8] Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 година).

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**62,9**	**63,0**	**63,5**	**65,1**	**67,1**	**67,7**	**71,3**	**72,4**
Мъже	66,0	65,8	66,4	68,1	70,4	71,3	75,3	76,5
Жени	59,8	60,2	60,7	62,0	63,8	64,0	67,3	68,3

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Структурата на заетите мъже и жени по квалификационни групи професии за периода 2013-2018 г. е относително постоянна.

Заети лица по класове професии и пол

(брой лица в хиляди)

Класове професии	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**2965.2**	**1567.1**	**1398.1**	**2934.0**	**1541.7**	**1392.3**	**2934.9**	**1546.9**	**1388.1**	**2981.4**	**1577.1**	**1404.3**	**3031.9**	**1607.5**	**1424.3**	**3016.8**	**1607.6**	**1409.2**	**3150.3**	**1682.6**	**1467.7**	**3152.7**	**1685.3**	**1467.3**
в това число:																								
Ръководители	187.2	118.4	68.8	179.1	113.9	65.2	194.1	123.3	70.8	187.0	118.4	68.6	181.7	115.4	66.3	182.6	113.5	69.2	181.4	110.3	71.1	174.3	107.1	67.2
Специалисти	458.3	139.2	319.2	449.1	141.3	307.9	458.8	146.1	312.7	496.4	160.3	336.1	514.3	167.7	346.5	511.9	170.0	341.9	507.6	169.6	337.9	524.8	181.4	343.4
Техници и приложни специалисти	239.5	129.2	110.3	239.2	126.0	113.2	256.0	136.7	119.4	268.5	145.7	122.8	282.3	146.4	135.8	284.3	147.4	136.9	299.8	163.5	136.2	296.9	160.3	136.7
Помощен административен персонал	197.0	53.3	143.7	189.1	50.3	138.8	189.9	51.6	138.4	196.1	55.8	140.4	186.6	53.0	133.6	178.1	50.4	127.7	193.8	52.6	141.1	193.7	53.3	140.4
Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната	646.7	263.6	383.2	644.4	264.8	379.5	621.4	255.1	366.3	621.4	252.0	369.4	642.0	260.6	381.3	635.2	255.4	379.8	666.6	261.3	405.4	668.9	262.4	406.5
Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство	124.0	77.0	47.0	111.8	69.6	42.3	114.8	68.9	45.8	118.4	74.7	43.6	112.0	72.6	39.3	104.9	67.8	37.1	109.7	71.9	37.8	100.2	65.4	34.8
Квалифицирани работници и сродни на тях	414.9	308.7	106.2	412.5	301.0	111.5	387.6	284.1	103.5	383.7	282.5	101.2	395.6	294.1	101.5	393.6	296.4	97.2	414.5	310.0	104.5	408.9	303.6	105.3
Машинни оператори и монтажници	384.5	285.6	98.9	389.1	287.0	102.1	380.1	281.7	98.5	374.4	281.2	93.2	383.7	289.0	94.7	389.4	292.9	96.5	409.9	308.6	101.3	405.2	308.8	96.5
Професии, неизискващи специална квалификация	286.1	167.9	118.2	294.6	165.8	128.8	308.5	179.7	128.8	311.2	185.5	125.7	309.4	187.1	122.3	311.6	192.4	119.2	342.7	215.0	127.7	356.6	223.9	132.7

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

През 2018 г. в първа квалификационна група „Ръководители“ около 61% от заетите са мъже, в групата на „Специалисти“ преобладават жените – 65,4%. В третата квалификационна група „Техници и приложни специалисти“ - 54,0% от заетите са мъже. В следващите две квалификационни групи „Помощен административен персонал“ и „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната, преобладават жените“, съответно 72,5% и 60,8%. В последните три квалификационни групи професии „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“, „Машинни оператори и монтажници“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“, преобладават мъжете.

Заети лица по икономически дейности и пол

(брой лица в хиляди)

Икономически дейности	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
ОБЩО	**2965.2**	**1567.1**	**1398.1**	**2934.0**	**1541.7**	**1392.3**	**2934.9**	**1546.9**	**1388.1**	**2981.4**	**1577.1**	**1404.3**	**3031.9**	**1607.5**	**1424.3**	**3016.8**	**1607.6**	**1409.2**	**3150.3**	**1682.6**	**1467.7**	**3152.7**	**1685.3**	**1467.3**
СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	201.0	133.8	67.3	189.0	129.3	59.7	195.5	133.8	61.7	208.9	144.9	64.1	207.9	146.2	61.7	203.7	143.8	59.9	221.0	154.4	66.6	207.4	145.1	62.3
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	26.3	22.0	4.4	26.0	20.9	5.2	26.0	21.1	4.9	26.4	21.8	4.6	25.7	21.6	4.2	26.0	21.7	4.2	31.8	25.7	6.1	31.8	25.4	6.4
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	593.0	304.9	288.1	603.5	302.1	301.5	576.4	292.7	283.8	584.5	301.5	283.1	597.7	309.5	288.1	588.9	308.3	280.6	601.8	311.8	289.9	600.2	311.7	288.5
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	42.9	34.0	8.9	44.2	33.9	10.3	39.9	30.8	9.1	37.1	29.4	7.7	39.4	31.8	7.6	40.1	31.1	9.0	39.5	30.4	9.2	39.3	30.2	9.1
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	41.7	28.6	13.2	39.2	26.9	12.3	36.7	26.6	10.1	34.4	24.9	9.5	29.6	22.1	7.5	29.0	21.8	7.2	34.5	25.1	9.3	31.9	23.1	8.8
СТРОИТЕЛСТВО	228.7	208.9	19.8	206.0	185.9	20.2	206.9	184.0	22.9	215.4	194.3	21.2	214.0	197.4	16.6	214.8	200.4	14.3	234.3	218.0	16.3	246.1	230.1	16.0
ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	544.4	249.2	295.2	526.9	243.2	283.7	525.5	245.7	279.8	518.5	237.3	281.2	520.0	240.3	279.7	515.8	235.8	280.0	542.4	245.1	297.4	538.7	243.8	294.9
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	173.7	134.9	38.8	176.3	139.9	36.4	180.8	142.6	38.2	177.6	140.5	37.1	184.6	146.4	38.3	196.2	154.7	41.5	210.6	169.0	41.6	206.1	168.8	37.3
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЬОРСТВО	159.2	61.6	97.6	152.7	56.8	95.9	146.1	54.1	92.0	155.1	62.1	93.0	158.3	63.0	95.3	157.8	62.8	95.1	169.5	68.7	100.8	168.0	64.6	103.3
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	67.5	38.4	29.1	68.9	39.9	29.0	75.3	44.5	30.8	73.2	43.1	30.2	87.7	54.4	33.3	88.4	53.8	34.6	91.9	58.2	33.7	98.5	61.9	36.6
ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	55.0	19.9	35.1	52.7	18.0	34.7	51.6	17.7	33.9	60.5	19.2	41.3	62.3	18.4	43.9	58.6	18.4	40.2	63.7	18.9	44.7	65.4	20.7	44.7
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	9.3	(3.7)	5.6	7.8	(3.2)	4.6	9.7	(3.9)	5.9	11.2	4.8	6.4	11.6	4.0	7.6	9.9	(3.6)	6.2	11.3	5.6	5.7	12.5	6.4	6.1
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	81.5	30.3	51.2	78.8	29.0	49.7	84.9	33.9	51.0	93.5	39.7	53.9	103.3	39.0	64.3	111.5	38.0	73.5	111.2	36.8	74.4	105.5	36.3	69.2
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	83.0	63.1	19.9	106.2	77.0	29.2	118.8	80.1	38.7	112.3	76.3	36.0	110.9	79.8	31.1	109.4	79.0	30.3	111.5	79.6	32.0	120.0	86.6	33.4
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	224.1	124.6	99.5	230.4	127.0	103.4	228.6	124.7	103.9	223.3	121.4	102.0	224.4	122.6	101.8	220.4	118.1	102.4	219.0	114.3	104.7	222.5	115.1	107.4
ОБРАЗОВАНИЕ	187.5	36.9	150.6	188.2	37.7	150.5	184.8	36.9	147.8	188.5	36.2	152.3	185.6	32.6	153.0	172.8	33.0	139.8	171.6	34.6	136.9	183.0	35.9	147.1
ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	153.2	29.6	123.6	145.0	31.1	113.9	153.4	31.8	121.6	163.3	34.1	129.2	162.6	33.6	129.0	161.3	34.3	127.0	164.8	33.6	131.2	163.2	33.7	129.5
КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	38.9	20.9	18.0	39.3	18.7	20.6	40.4	19.2	21.2	41.7	22.3	19.5	42.7	21.2	21.5	47.8	22.6	25.2	49.4	24.3	25.2	48.4	23.8	24.6
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	54.3	22.0	32.3	53.0	21.3	31.7	53.6	22.8	30.8	55.9	23.7	32.2	63.6	23.6	39.9	64.5	26.4	38.1	70.5	28.6	41.9	64.2	22.2	42.0

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

( ) - поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

Заетост във високите технологии

По данни на Евростат и през 2017 г. в България е най-висок делът на жените работещи в сектор "Информационни и телекомуникационни технологии" - с 26,5% от заетите в сектора са жени, при среден процент в ЕС 28 -17,2%. Също така България е на първо място и по дял на жените ИТ специалисти, които през 2017 г.са близо 33,8%, при 16,2% средно за страните ЕС 28.

- ***Заетост, безработица и икономическа активност по данни от Наблюдението на работната сила (НРС), провеждано от Националния статистически институт (НСИ)***

По данни от НРС, провеждано от НСИ, в резултат на демографските процеси и тенденцията на общо намаление на населението на страната, икономически активното население на 15 и повече навършени години намалява на годишна база спрямо 2017 г. като достига 3326,0 хил. за 2018 г. Намаление в общия брой икономически активни лица се наблюдава както при мъжете, така и при жените, като за 2018 г. техният брой е съответно 1787,0 хил. и 1539,0 хил. лица.

Броят на заетите лица на 15 и повече навършени години за 2018 г. е 3152,7 хил. лица, като на годишна база спрямо 2017 г. се отчита увеличение в техния брой с 2,4 хил. В разпределението по пол при заетите лица на възраст 15 и повече навършени години данните показват, че при мъжете се наблюдава увеличение на годишна база с 2,7 хил. до 1685,3 хил. лица за 2018 г., докато при жените се наблюдава намаление от 0,4 хил. до 1467,3 хил. лица.

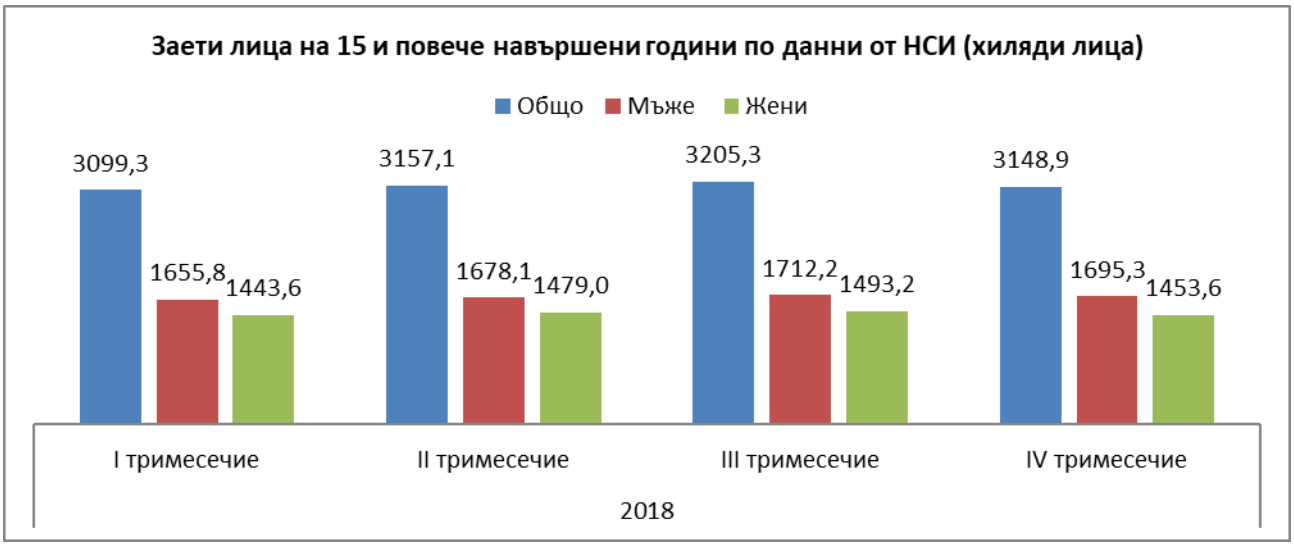

Коефициентът на заетост на населението на 15-64 навършени години нараства на годишна база спрямо 2017 г. с 0,8 процентни пункта (п.п.) и достига 67,7% през 2018 г. В разпределението по пол се наблюдава увеличение в коефициента на заетост както при мъжете, така и при жените – съответно с 0,9 п.п. и 0.8 п.п.

По данни от НРС броят на безработните лица на възраст 15-64 навършени години за 2018 г. е 170,8 хил., от които 100,2 хил. са мъже и 70,6 хил. са жени. На годишна база спрямо 2017 г. се наблюдава намаление както в общия брой безработни

лица на възраст 15-64 г., така и в разпределението по пол. Броят на безработните лица в разглежданата възрастова група намалява за 2018 г. с 33,4 хил. на годишна база, като по-ясно изразено намаление се наблюдава при жените, отколкото при мъжете (съответно с 21,0 хил. и 12,3 хил.).

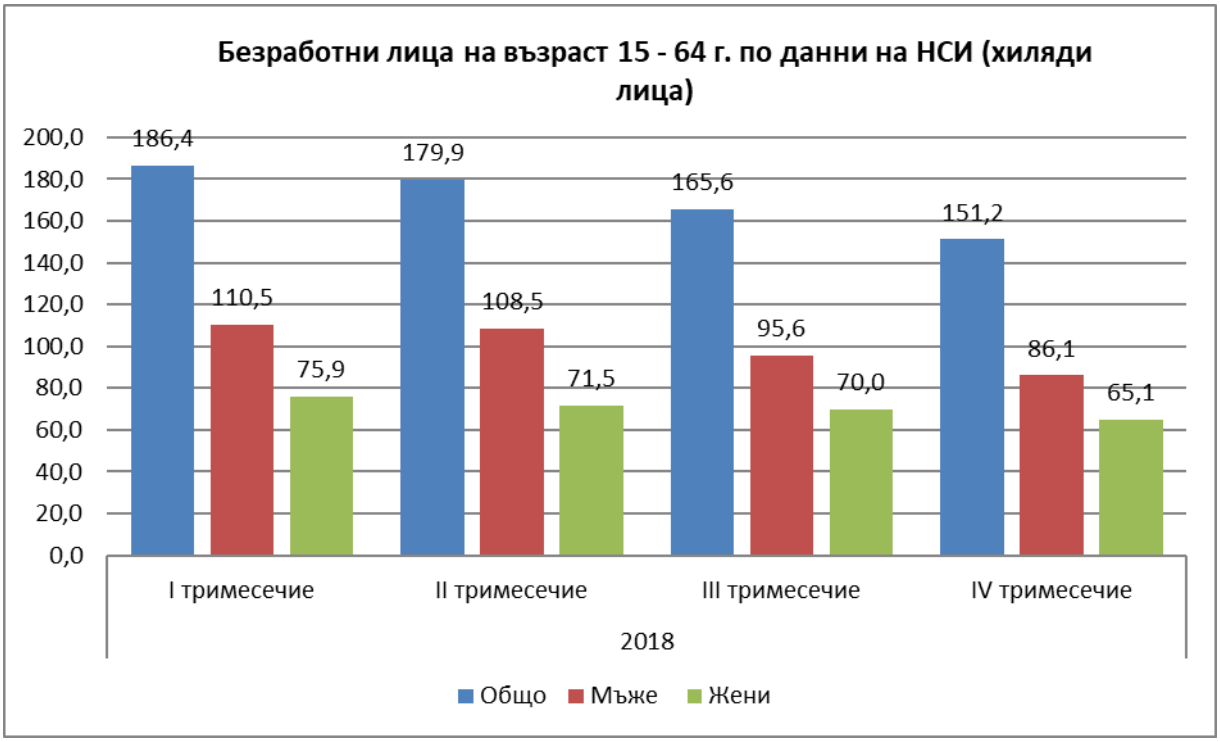

Коефициентът на безработица при лицата на възраст 15-64 навършени години намалява през 2018 г. с 0,9 п.п. на годишна база спрямо 2017 г. и достига за 2018 г. 5,3%. В разпределението по пол по-съществено е намалението на коефициента на безработица при жените на възраст 15-64 г. – с 1,3 п.п., отколкото при мъжете – с 0,6 п.п. Средно за четирите тримесечия на 2018 г. коефициентът на безработица при жените на възраст 15-64 г. е 4,7 %, а този на мъжете в същата възрастова група – 5,8%.

Коефициент на безработица по пол на населението на 15 и повече навършени години

(%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**11,3**	**12,3**	**12,9**	**11,4**	**9,1**	**7,6**	**6,2**	**5,3**
Мъже	12,3	13,5	13,9	12,3	9,8	8,1	6,4	5,8
Жени	10,1	10,8	11,8	10,4	8,4	7,0	5,9	4,7

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

- ***Безработица по данни на Агенцията по заетостта***

Данните от Административната статистика на **Агенцията по заетостта (АЗ)** потвърждават отчетеното подобрение на основните показатели на пазара на труда през 2018 г. Установената тенденция на намаление в броя на регистрираните безработни през 2014 г. се запазва и през следващите години, като през 2018 г. е налице още по-съществено свиване на безработицата. Сравнението с година по-рано показва, че безработните и равнището на безработица намаляват на територията на цялата страна, като в 18 области равнището е по-високо от средното за страната (12 от тях са в

Северна България). Достигнатото средномесечно равнище на безработица за 2018 г. е 6.2% (при 7.2 % през 2017 г.).

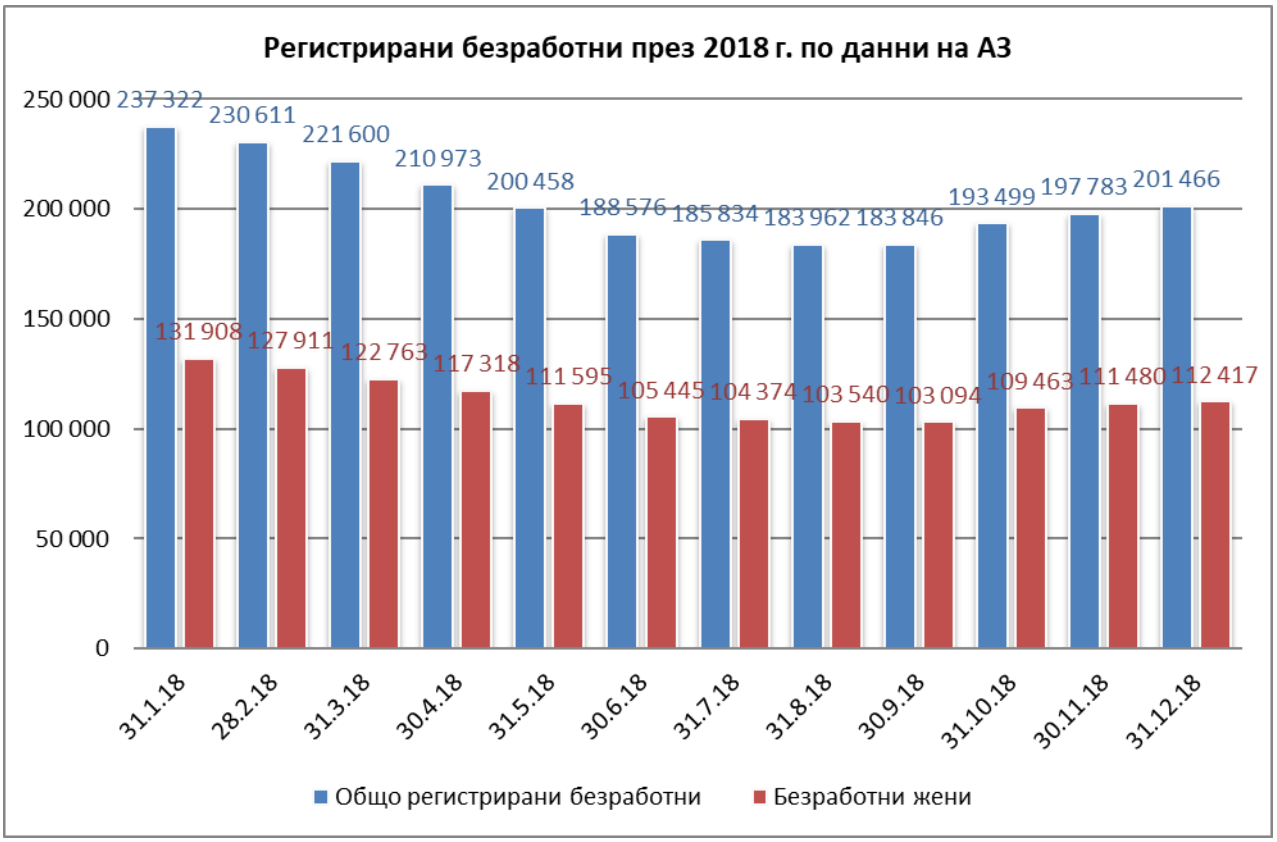

Средномесечният брой на регистрираните безработните лица в бюрата по труда през 2018 г. е 202 995, като в сравнение с предходната година се наблюдава намаление от 33 757 лица или 14.3%. Средномесечният брой регистрирани безработни жени през 2018 г. е 113 442 или 55.9% от всички безработни. Данните показват, че безработните през декември 2018 г. в регистъра на АЗ са с над 35 хил. лица по-малко спрямо януари 2018 г. Установената месечна динамика на безработицата през 2018 г. запазва тенденцията на намаление, както и през предходната година. Ежегодно най-съществено намаление се отчита през периода март-септември, предвид летния туристически сезон.

Безработните жени имат равен достъп и участват във всички програми, проекти и насърчителни мерки, които се реализират на пазара на труда със средства от държавния бюджет и от Европейския социален фонд по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Жените участват активно в обучение - обучение за придобиване на професионална квалификация, обучение за придобиване на ключови компетентности, обучение на работното място (стажуване – за лица с квалификация и без трудов стаж по професията, чиракуване под ръководството на наставник – за лица с основно и по-ниско образование и без квалификация), обучение чрез работа (дуално обучение) и др. Жените са по-активните лица в дейностите по обучение. В рамките на проекти, инициирани и изпълнявани от социалните партньори, се предоставят възможности за обучение и заетост на безработни лица в неравностойно положение на пазара на труда, вкл. безработни жени. Прилага се комплексен подход, включващ обучения за придобиване на професионална квалификация по търсени от работодателите професии, обучения по ключови компетентности, необходими за успешно упражняване на професиите, субсидирана заетост или заетост на първичния

пазар на труда (несубсидирана заетост) за период не по-малък от 3 месеца. През 2018 г. 68,4% (5 487) от включените в обучение по проектите на социалните партньори са жени.

През 2018 г. продължава изпълнението на Препоръката на Съвета на ЕС за създаване на гаранция за младежта, която изисква от държавите-членки да гарантират, че всички млади хора до 25 години получават добро предложение за работа, продължаване на образованието, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца след като останат без работа или напуснат системата на формалното образование. По Националния план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г. се изпълняват редица мерки за активиране на младежи, включително и млади жени, които не учат, не работят и не са регистрирани в бюрата по труда и мерки за тяхното интегриране на пазара на труда.

Относителен дял на лицата на възраст 15 - 24 г.,
незаети и неучастващи в образование и обучение по пол

%

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**21,8**	**21,5**	**21,6**	**20,2**	**19,3**	**18,2**	**15,3**	**15,0**
Мъже	21,8	21,6	22,1	19,2	18,6	17,1	13,6	13,3
Жени	21,9	21,5	21,1	21,4	20,0	19,4	17,2	16,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Достигането до младежите, които нито се обучават, нито са заети и тяхното активиране се осъществява от младежки медиатори. След регистрация в бюрото по труда те получават достъп до широк кръг от услуги - информиране, консултиране, насочване към субсидирани работни места или работа на първичен пазар на труда, разнообразни възможности за обучение и квалификация, стажове на реално работно място, чиракуване и др. Тези услуги се допълват от предоставяните от мениджърите на случай и психолозите услуги, сред които: психологическо подпомагане, кариерно консултиране, професионално ориентиране, Ателиета за търсене на работа, посредничество за решаване на комплексни проблеми, отдалечаващи младежите от трудовия пазар и др. Предоставя се индивидуално кариерно ориентиране; разработва се индивидуален план от стъпки за намиране на работа, съобразен с професионалния профил и желания за развитие на лицето.

В рамките на програма „Старт на кариерата" безработни младежи на възраст до 29 г., вкл. млади жени, със завършено висше образование и без трудов стаж по завършената специалност, могат да придобият трудов стаж и опит по своята специалност чрез работа в публичната администрация в рамките на 9 месеца. Целта е улесняване на прехода от образование към заетост. През 2018 г. безработните жени, включени в стажуване по програмата, са 616 (78,2% от общо включените по програмата лица).

Продължително безработните лица са една от приоритетните групи в активната политика за насърчаване на заетостта.

Коефициент на продължителна безработица по пол

(%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**6,3**	**6,8**	**7,4**	**6,9**	**5,6**	**4,5**	**3,4**	**3,1**
Мъже	7,0	7,7	8,1	7,7	6,1	4,8	3,6	3,4
Жени	5,5	5,7	6,6	6,0	5,0	4,1	3,2	2,6

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Безработните жени, с продължителност на регистрацията в бюрата по труда над 1 година, се подпомагат с услуги за активиране и включване в устойчива заетост. Предоставят се услуги по информиране и мотивиране за активно поведение на пазара на труда, включване в Ателиета за търсене на работа, предоставяне на професионално ориентиране и консултиране, обучение за придобиване на професионална квалификация, осигуряване на субсидирана заетост на пълно или непълно работно време за срок до 12 месеца в частния и публичния сектор, семейно трудово консултиране, менторство след започване на работа. С продължително безработните лица се сключват Споразумения за интеграция в заетост, които определят конкретните цели и действия, съобразени с идентифицираните проблеми, срокове и конкретни отговорности на безработните лица и трудовите посредници. През периода 2018 г. по Програмата за обучение и заетост на продължително безработни лица 65,6% от включените в заетост лица са жени (541 продължително безработни жени).

Жените се включват в заетост в сферата на грижите за възрастни, които се предоставят по Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“. През 2018 г. по Програмата са включени в заетост 1 571 жени (69,9 % от общо включените).

В Закона за насърчаване на заетостта е въведена конкретна мярка – чл. 53а, която осигурява финансови стимули за работодатели, които разкриват работни места и наемат на пълно или непълно работно време самотни родители/осиновители и/или майки/осиновителки с деца до 5-годишна възраст, както и възможности за професионално обучение. През 2018 г. по условията на мярката са финансирани част от разходите на работодателите за трудови възнаграждения, допълнителни плащания по трудовото законодателство и осигуровките за сметка на работодателя за период до 6 месеца. Осигурени са и възможности за професионално обучение. Задължение на работодателите е да осигурят заетост на лицата за допълнителен период, равен на периода на субсидиране. През 2018 г. по условията на насърчителната мярка е осигурена заетост на 157 лица, от които 134 майки (осиновителки) с деца до 5-годишна възраст и 23 самотни родители (осиновители) с деца до 5-годишна възраст. Изразходваните средства от държавния бюджет са 442 449 лв.

Работодателите се насърчават да наемат на работа безработни лица-включително младежи от специализирани институции или ползващи социални услуги в общността от резидентен тип, в населено място, отстоящо за повече от 50 км от населеното място по настоящ адрес (чл. 42, ал.3 от Закона за насърчаване на заетостта). Мярката има за цел да насърчава мобилността на безработни лица, включително младежи от специализирани институции или ползващи социални услуги в общността от резидентен тип, завършили образованието си, насочени от поделенията на Агенцията по заетостта към определен работодател за наемане на работа в населено място, отстоящо на повече от 50 км от населеното място по настоящ адрес, се изплащат месечно суми съгласно чл. 30а, ал.1, т.24, но за не повече от 12 месеца. През отчетния период 37 жени са сключили договори за ползване на преференцията.

Безработните жени участват активно и в Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания, Националната програма „Помощ за пенсиониране“, насърчителните мерки, които предоставят стимули на работодателите, които осигуряват „първа работа“, наемат на работа безработни лица над 55-годишна възраст, продължително безработни лица, хора с увреждания, разкриват „зелени работни места“ и др.

През 2018 г. на работа са постъпили 129 521 жени (56,5% от всички започнали работа лица), голяма част от които подпомогнати с посреднически услуги по заетостта,

включване в програми, проекти и мерки за обучение и заетост, финансирани със средства от държавния бюджет и съфинансирани от Европейския социален фонд.

Включените жени по програми и мерки, финансирани от ДБ през 2018 г. са над 13 хил. (62,8% от общия брой включени).

Насърчаване на предприемачеството сред жените

Статистическите данни за **заетите лица по статус в заетостта** показват различия по пол. Мъжете са почти два пъти повече спрямо жените сред самостоятелно заетите лица. Жените са почти два пъти повече в сравнение с мъжете сред неплатените семейни работници.

Заети лица по статус в заетостта и пол

(брой лица в хиляди)

Статус в заетостта	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**2965.2**	**1567.1**	**1398.1**	**2934.0**	**1541.7**	**1392.3**	**2934.9**	**1546.9**	**1388.1**	**2981.4**	**1577.1**	**1404.3**	**3031.9**	**1607.5**	**1424.3**	**3016.8**	**1607.6**	**1409.2**	**3150.3**	**1682.6**	**1467.7**	**3152.7**	**1685.3**	**1467.3**
Работодатели	107.6	75.7	31.9	104.5	73.9	30.7	115.1	83.6	31.5	113.5	82.5	31.0	108.3	80.4	27.9	107.3	77.4	29.8	114.8	82.5	32.3	117.2	85.8	31.3
Самостоятелно заети лица	221.3	139.7	81.6	210.9	135.0	75.9	221.6	140.1	81.5	238.1	152.4	85.7	236.8	151.9	84.8	228.3	143.8	84.5	235.3	150.8	84.6	226.6	146.3	80.3
Наети лица общо	2606.1	1339.5	1266.6	2594.1	1324.4	1269.6	2578.7	1316.5	1262.2	2609.1	1335.9	1273.2	2667.2	1368.5	1298.7	2662.9	1379.6	1283.3	2775.4	1440.4	1335.0	2785.4	1444.3	1341.1
Наети лица в частни предприятия	1893.7	1036.1	857.6	1872.5	1016.5	856.0	1859.3	1016.4	842.9	1903.6	1046.3	857.3	1968.2	1083.1	885.1	1981.8	1097.7	884.0	2101.8	1166.1	935.7	2113.5	1176.5	937.0
Наети лица в обществени предприятия	712.5	303.4	409.1	721.5	307.9	413.6	719.3	300.0	419.3	705.5	289.6	415.9	699.0	285.3	413.7	681.1	281.8	399.3	673.6	274.2	399.4	671.9	267.8	404.1
Неплатени семейни работници	30.2	12.2	18.0	24.5	8.5	16.0	19.6	6.7	12.8	20.6	6.3	14.3	19.5	6.7	12.9	18.4	6.8	11.6	24.7	9.0	15.7	23.5	8.9	14.6

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

В рамките на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020г., през м. юни 2018 г. **Министерство на икономиката** обяви процедура „Насърчаване на предприемачеството“ с общ бюджет от 67 227 768,06 лева. В рамките на двата крайни срока са подадени над 2 000 проектни предложения, които към момента са в процес на оценка. С цел насърчаване и развитие на женското предприемачество, в процедурата е заложен критерий за приоритизация на проектите, съгласно които допълнителен брой от 3 точки получават тези проекти, които ще се изпълняват от жени предприемачи.

Министерство на икономиката е асоциирано като партньор по проект DTP-048-1.2. Women in business „Насърчаване на предприемачеството сред младите жени в Дунавския регион“, който е финансиран по програма INTERREG Danube Transnational 2014-2020 г. в рамките на проекта е изготвен анализ на текущото състояние на младите жени предприемачи в България, на базата на който Министерството планира да изготви Стратегия за насърчаване на женското предприемачество през следващия програмен период 2021-2027 г.

Агенцията за хората с увреждания представя следната информация за изпълнението на мерки от своя компетентност, заложени в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г.

По мярка 10: Насърчаване на работодатели за осигуряване на равен достъп при наемане на жени и мъже с трайни увреждания в обичайна работна среда по програмата за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работно място за лица с трайни увреждания на АХУ. Резултатите за 2018 г. са:

- **15** жени с трайни увреждания са наети от работодатели, които са реализирали проекти, финансирани по програмата за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работно място за лица с трайни увреждания на АХУ
- **18** работодатели са участвали по програмата за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работно място за лица с трайни увреждания на АХУ от тях **16** работодатели са финансирани за разкриване на **29** работни места за хора с трайни увреждания.

По мярка 11: Насърчаване на работодатели за осигуряване на равен достъп при наемане на жени и мъже с трайни увреждания в специализирана работна среда по програмите за активни политики на АХУ. Резултатите за 2018 г. са:

- **26 жени** с трайни увреждания са наети от работодатели, които са реализирали проекти финансирани за осигуряване на заетост в специализирана работна среда;
- 30 работодатели са участвали по програмите за осигуряване на заетост в специализирана работна среда. При реализиране на финансираните 17 проекта са разкрити **43 нови работни места** за хора с трайни увреждания

По мярка 12: Насърчаване на жени с трайни увреждания (предприемачи) за активно участие по програмата за стартиране на самостоятелна стопанска дейност на АХУ. Резултатите за 2018 г. са:

- **14 жени** с увреждания са реализирали проектите си, финансирани за стартиране на самостоятелна стопанска дейност;
- **19 жени** с увреждания са участвали в програмата за стартиране на самостоятелна стопанска дейност.

Други дейности на министерства и агенции

Министерства и агенции предприемат действия по компетентност за насърчаване участието на жените и мъжете на пазара на труда и постигане на равна степен на икономическа независимост, като заедно с това прилагат принципа на равнопоставеност и недискриминация по отношение на заетия персонал в централните ведомства и подчинените им структури.

Министерството на земеделието, храните и горите следи за изпълнението на принципите на равнопоставеност и недопускане на дискриминация на основата на пол в съответствие с европейското и националното законодателство. В прилагането на тази политика се включват и структурите на МЗХГ. Доказателство за активната им роля е признанието получено от Областната дирекция „Земеделие и гори“ в град Бургас. Тя стана един от носителите на Отличителния знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете през 2018 г. за постижения, свързани с равнопоставността в системата на заплащане на жените и мъжете и създаден баланс между половете на ръководни позиции.

Принципите за равнопоставеност и недопускане на дискриминация са заложени в Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и Съвета от 17 декември 2013 година. Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2014-2020 г. е разработена и се изпълнява при спазването на чл. 7 от цитирания регламент, с който Държавите-членки и Комисията гарантират, че равенството между мъжете и жените и отчитането на социалните аспекти на пола се взимат под внимание и се насърчават през цялото време на подготовката и изпълнението на програмите. В частта „Предварителни условия“ на ПРСР 2014-2020 г. е залегнало приложимото предварително условие на национално равнище, а именно:

G2) Равенство между половете: наличие на административен капацитет за въвеждането и прилагането на правото и политиката на Съюза за равенството между половете в областта на европейските структурни и инвестиционни фондове.

Това условие намира отражение в М10, М06, М16, М09, М11, М12, М13, М02, М19, М08, М07, М15, М04, М14, М01 от Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г.

Една от целите на ПРСР е насочена към стимулиране на социално-икономическото развитие на селските райони. В рамките на тази цел се подпомагат интервенции в три приоритетни области (ПО), които съвместно целят да развият икономическия потенциал, да съхранят демографския потенциал и да допринесат за социалното включване на уязвими групи, като по този начин способстват за икономическото възстановяване и овладяване на процеса на обезлюдяване и социално изключване. Една от тези приоритетни области е 6Б „Стимулиране на местното развитие в селските райони“. Мерките по приоритетна област 6Б на ПРСР 2014-2020 г. оказват подкрепа за хората в най-голям риск от социално изключване в унисон с Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване и с Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, чрез прилагане на превантивни действия за отстраняване на причините за бедността и социалното изключване. По ПО 6Б са програмирани две групи мерки. Чрез първата група мерки (М07) се подпомагат инвестиции в развитие на социалната, техническата и туристическата инфраструктура, водещи до социално-икономическото съживяване на селските райони. Втората група мерки е за създаване и укрепване на местен капацитет за устойчиво развитие и разширяване на териториалния обхват на Воденото от общностите местно развитие (М19). По приоритетна област 6Б през 2018 година са стартирали приеми по подмярка 7.2 „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“ и подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“.

Националната служба за съвети в земеделието, която е второстепенен разпоредител на бюджетни средства към Министерството на земеделието, храните и горите със седалище в София и 27 териториални областни офиси в страната, подпомага в прилагането на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) 2014-2020 г. Основната дейност на НССЗ е предоставянето на консултантски услуги и обучения за земеделски стопани и други желаещи лица, подобряване на взаимодействието в системата „научни изследвания – съвети в земеделието – земеделски бизнес”, повишаване на професионалната квалификация и информираността на земеделските стопани.

В изпълнение на приоритетна област 1 “Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост“ от Националния план за действие за насърчаване на мерките за равнопоставеност между мъжете и жените, през 2018 година Националната служба за съвети в земеделието отчита общо проведени информационни мероприятия, свързани с Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 г.:

• Брой проведени от НССЗ информационни събития – 264 бр., брой на участниците – 6307 (няма налични данни за разделение по мъже и жени).

• Брой изготвени информационни материали – 121 броя в тираж 6218 бр.

• Брой медийни изяви – 84 бр.

По отношение на Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. по данни на Изпълнителната агенция по горите (ИАГ) през 2018 г. е проведено обучение по прилагане на стартиралите същата година приеми на подмярка 8.3 „Предотвратяване

на щети по горите от горски пожари, природни бедствия и катастрофични събития“, подмярка 8.4 „Възстановяване на щети по горите от горски пожари, природни бедствия и катастрофични събития" и подмярка 8.6 „Инвестиции в технологии за лесовъдство и в преработката, мобилизирането и търговията с горски продукти“. В обучението са взели участие 12 мъже и 7 жени.

Изпълнителната агенция по горите отчита, че във връзка с повишаване на качеството на управление на горите, към момента 34% от горските територии в страната са сертифицирани по FSC - Forest stewardship council (Съвет за стопанисване на горите). Горската сертификация представлява пряк икономически инструмент за гарантиране на устойчивото ползване и управление на горските ресурси, а един от принципите на националния FSC стандарт, е насочен към правата на работниците и условията на труд, на базата на приетия критерий, който гарантира равенството между половете при трудовите практики, предоставянето на възможности за обучение и повишаване на квалификацията, сключването на договори, както и в процесите на разпределение на работата и управленските дейности като цяло.

През 2018 г. **Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет** проведе дейности, насочени към повишаване на участието на търсещите международна закрила лица, вкл. жени, на пазара на труда.

В териториалните поделения на агенцията се организират срещи с работодатели, които желаят да наемат търсещи закрила лица на работа. Социалните експерти от дирекция „Социални дейности и адаптация“ провеждат информационни сесии с настанените в центровете лица, като ги запознават с възможностите, които предлагат фирмите за наемане на работа.

Реализирани са 28 информационни сесии, касаещи трудова реализация. На 81 лица е оказано съдействие и е намерена работа.

Утвърдената численост на персонала в организационните структури и административни звена в **Министерството на образованието и науката (МОН)** към 31.12.2018 г. е 383 щатни бройки. Към същата дата заетите щатни бройки са 343, като от тях 254 са заети от жени и 89 от мъже.

Нормативните документи, както и всички утвърдени вътрешни правила в областта на човешките ресурси в МОН не създават предпоставки за неравнопоставеност на жените и мъжете.

Съгласно разпоредбата на чл. 4 от Закона за висшето образование във висшето образование не се допускат привилегии и ограничения, свързани е възраст, раса, народност, етническа принадлежност, пол, социален произход, политически възгледи и вероизповедание, с изключение на случаите, изрично посочени в Правилника за дейността на висшето училище в съответствие с особеностите на обучението и бъдещата професия.

По данни на Центъра за информационно осигуряване на образованието броят на:
• обучаваните студенти от женски пол за учебната 2018/2019 година-1 период е 113 577;
• обучаваните студенти от мъжки пол за учебната 2018/2019 година - 1 период е 91 984;
• преподавателите от женски пол за учебната 2018/2019 година - 1 период е 8 756;
• преподавателите от мъжки пол за учебната 2018/2019 година - 1 период е 8 295.

Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията предоставя информация за заетите в министерството и подчинените му структури:

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията	Общ брой на персонала към 31.12.2018 г./ в т.ч жени		Общ брой служители заемащи ръководни позиции/ в т.ч жени		Общ брой служители възползвали се от плаващо работно време за 2018 г. / в т.ч жени		Общ брой новоназначени служители за 2018 г. / в т.ч жени		Общ брой преназначени служители на по високи позиции за 2018 г. / в т.ч жени		Общ брой служители наети стажанти за 2018 г. / в т.ч жени		Общ брой служители, участвали във ведомствени работни групи за 2018 г. / в т.ч жени	
Общ брой / в т.ч	**280**	**190**	**39**	**29**	**18**	**18**	**4**	**2**	**15**	**11**	**1**	**1**	**60**	**32**
% на жените	68%		74%		100%		50%		73%		100%		53%	
Изпълнителни агенции към министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията														
Общ брой / в т.ч	**1025**	**352**	**103**	**20**	**19**	**17**	**147**	**71**	**88**	**39**	**24**	**13**	**177**	**88**
% на жените	34%		19%		89%		48%		44%		54%		50%	
Дружества и предприятия към министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията														
Общ брой / в т.ч	**34847**	**14598**	**1774**	**651**	**236**	**140**	**4147**	**2051**	**1419**	**467**	**29**	**44**	**928**	**416**
% на жените	42%		37%		59%		49%		33%		24%		45%	

Дейности за съвместяване на професионалния и личния живот

Съвместяването на професионалния и личния живот оказва въздействие върху заетостта на жените и техните позиции на пазара на труда, доходите им и икономическата независимост. То спомага за балансирано разпределяне на семейните задължения и намаляване на товара, предимно поеман от жените, на неплатения домашен труд и полагане на грижи за деца и други зависими членове на семейството.

Известно е, че заетостта сред жените е по-ниска, когато трябва да се грижат за зависими членове на семейството, както показва таблицата.

Коефициент на заетост на жените (на 15 - 64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години

(%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Коефициент на заетост на жените (на 15-64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години	53,3	56,0	54,2	55,7	57,6	57,8	58,2	55,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

За 2018 г. коефициентът на заетост на жените (на 15-64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години е с 8,1 п.п. по-нисък от коефициента на заетост на жените от същата възрастова група.

Политиката за съвместяване на професионалния и семейния живот, която провежда българската държава, насърчава услуги за отглеждането на деца или

зависими членове на семейството, споделянето на семейните отговорности между мъжете и жените, стимули за наемането на безработни майки и/или с малки деца, включване на жените в различни форми на учене през целия живот, развитието на гъвкави форми на заетост, др. Предприети са промени на националното законодателство за насърчаване на връщането на жените на работа след раждане, улеснение и стимулиране на бащите да взимат отпуски за грижа за малки деца. Изпълняват се също дейности за насърчаване на участието на жените и момичетата в определяните като „мъжки“ специалности, каквито са инженерните, информационните и комуникационни технологии, и др. Провежда се постепенно изравняване на условията за пенсиониране, което се отразява върху изравняване на доходите и намаляване на рисковете от бедност сред жените в напреднала възраст. Такива мерки насърчават заетостта сред жените и включването им на пазара на труда и подпомагат икономическото овластяване на жените.

За подпомагане съвместяването на професионалния и личния живот, което оказва въздействие върху заетостта на жените и техните позиции на пазара на труда, се изпълнява **Операцията „Родители в заетост“ на МТСП** в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 (ОПРЧР). Заложеният финансов ресурс възлиза на 30 млн. лв. от ОПРЧР. Операцията е насочена към осигуряване на по-доброто съвместяване на професионалния с личния живот на родителите с малки деца и предоставяне на заетост на безработни лица, чрез осигуряване на възможности за полагане на грижи за отглеждане на малки деца. Допустимите дейности са:

- Набиране на заявления от родители на дете/деца от 0 до 5-годишна възраст.
- Осигуряване на трудово посредничество на безработни родители с дете/деца.
- Подбор на безработни/неактивни лица за определяне на възможностите им за включване в заетост, свързана с полагане на грижи за деца от 0 до 5-годишна възраст.
- Организиране на срещи с цел одобрение на безработните/неактивните лица от родителите за полагане на грижи за децата им.
- Осигуряване на грижа за децата от 0 до 5 г. на заети и безработни родители.
- Методическа подкрепа във връзка с отглеждането на децата.

Към края на 2018 г. е постигнато следното: Подадени са общо 2977 (от които първи прием - 2 119 и втори прием – 858) заявления от родители с малки деца, които са кандидатствали да им бъде осигурен детегледач. Определените за допустими за същия период са 653 родители. Получени са 1 060 заявления от безработни лица, желаещи да бъдат детегледачи на деца от 0 до 5-годишна възраст. За същия период са сключени 1 431 тристранни споразумения и е осигурена заетост на 1 423 лица. Сключените 1 431 тристранни споразумения са на обща стойност 13 182 863,22 лв. и са изразходвани 5 491 860,03 лв. Подадени са 2 ИМП на стойност 2 050 349,29 лв. Към края на отчетната година не са констатирани потенциални проблеми за постигането на целите на операцията.

Положителните резултати от изпълняваната операция доведоха до подписано допълнително споразумение с УО на ОП РЧР. С него е увеличен бюджетът на проекта на 30 млн.лв., с което ще се осигурява подкрепа за общо 2 250 родители за отглеждане на техните деца и най-малко 3 000 безработни и неактивни лица да бъдат наети като детегледачи по проекта. С новите изменения от услуга „детегледач” ще се възползват и многодетни родители с деца до 12 годишна възраст.

Операцията „Активно включване“ на МТСП се изпълнява в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020. Заложеният финансов ресурс възлиза на 22 755 755 млн. лв. от ОПРЧР. Операцията е насочена към разширяване на възможностите за подобряване качеството на живот на хората с

увреждания и техните семейства и повишаване на мотивацията им за независим и самостоятелен начин на живот чрез насърчаване на равните възможности на тези лица за заетост и интеграция на пазара на труда; подобряване на достъпа до услуги за кариерно развитие и насърчаване участието на пазара на труда и възстановяване на трудовата активност на семейства с деца /включително с увреждания/; реализация на комплексни действия в посока улесняване достъпа до заетост на уязвими групи, включително и чрез предоставяне на иновативни социални и здравни услуги; предоставяне на възможности за връщането на пазара на труда на лицата, които полагат грижи за близките си с увреждания.

Заложените индикатори за резултат (изпълнени дейности) са следните: Неактивни или безработни участници – 1000; Хора с увреждания над 18 г.- 1000. Постигнатото по отношение на индикаторите към края на 2018 г. е следното: Неактивни или безработни участници – 2109; Хора с увреждания над 18 г.- 2257. Както се вижда, и двата показателя са преизпълнени над 2 пъти към края на отчетната година. Заложените индикатори за оказано въздействие (постигнати цели) са: Участници на възраст над 29 г., започнали работа, вкл. като самонаети, при напускане на операцията – 500; Неактивни и безработни участници, които са започнали да търсят работа или имат работа, включително като самостоятелно заети лица, след осигурена грижа за дете – 500; Участници с увреждания над 18 г., които са започнали да търсят работа или имат работа, включително като самостоятелно заети лица – 500; Участници с увреждания над 18 г., получаващи услуги – 900. Постигнато към края на 2018 г. е следното: Участници на възраст над 29 г., започнали работа, вкл. като самонаети, при напускане на операцията – 139; Неактивни и безработни участници, които са започнали да търсят работа или имат работа, включително като самостоятелно заети лица, след осигурена грижа за дете – 300; Участници с увреждания над 18 г., които са започнали да търсят работа или имат работа, включително като самостоятелно заети лица – 338; Участници с увреждания над 18 г., получаващи услуги – 1620. Не се идентифицират рискове за неизпълнение.

По информация от **Националният осигурителен институт** от 1 юли 2018 г. са в сила промени в Кодекса на труда, Кодекса за социално осигуряване и Наредбата за паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване, касаещи правото за получаване на парични обезщетения на осиновителите на деца до 5 годишна възраст. Отпуските на работещите по трудово правоотношение осиновители се разрешават на основание новия чл. 164б от КТ, в сила от 01.07.2018 г. Считано от тази дата се регламентира и правото на отпуск бащите осиновители, когато сами са осиновили детето, което до този момент не беше уредено в законодателството.

Промяната в нормативната уредба се изразява в това, че се приема единен подход при осиновяване на дете до 5-годишна възраст. При предишната разпоредба, лицата осиновили дете до 2-годишна възраст се ползваха от общия ред за отпускане на обезщетения за бременност, раждане и отглеждане на детето до 2-годишна възраст, а за осиновителите на деца от 2 до 5-годишна възраст съществуваше отделен ред.

Правата за получаване на обезщетение при осиновяване на дете до 5-годишна възраст са посочени в чл. 53а до 53г от КСО. Съгласно законодателните промени, от 1 юли 2018 г., право на парично обезщетение имат всички лица, осигурени за общо заболяване и майчинство, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този риск.

Обезщетение при осиновяване на дете до 5-годишна възраст (Нов чл. 53в, в сила от 01.07.2018 г.)

- На осигуреното лице през време на отпуска при осиновяване на дете до 5-годишна възраст се изплаща обезщетение в размера, определен по реда на чл. 49 от КСО за срок до 365 дни от деня на предаването на детето за осиновяване, но не по-късно от навършване на 5-годишната му възраст.
- На осигурения за общо заболяване и майчинство осигурител се изплаща парично обезщетение при осиновяване на дете в размера, определен по реда на чл. 49 от КСО, за срок до 15 дни считано от деня на предаване на детето за осиновяване.
- На осигурения за общо заболяване и майчинство осигурител се изплаща парично обезщетение при осиновяване на дете в размера, определен по реда на чл. 49 от КСО, след изтичане на 6 месеца от деня на предаване на детето за осиновяване за остатъка до 365 дни през време на отпуска по чл. 164б, ал. 2, 3 или 5 от Кодекса на труда.

Обезщетение при неизползване на отпуска при осиновяване на дете до 5-годишна възраст (чл. 53г от КСО):

- Осиновителката на дете до 5-годишна възраст или осиновителят, който сам е осиновил дете до 5-годишна възраст, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за общо заболяване и майчинство, получава парично обезщетение в размер на 50 на сто от обезщетението по чл.49 от КСО, когато след изтичането на 90 дни от деня на предаване на детето за основаване:

1. не ползва отпуск за осиновяване, или лицето, което ползва такъв отпуск, прекъсне неговото ползване;

2. самоосигуряващото се лице започне да упражнява трудова дейност, за която се осигурява за общо заболяване и майчинство.

Когато осиновителката е починала, лишена е от родителски права и/или упражняването на родителските права върху детето е предоставено на осиновителя, обезщетението се изплаща на осиновителя, а когато той е починал – на настойника. Обезщетението се изплаща на настойника и в случаите, когато осиновителят, който сам е осиновил дете, е починал или е лишен от родителски права.

Обезщетение при неизползване на допълнителния платен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст (чл. 54 от КСО):

- След използването на отпуските до 365 дни, когато детето не е навършило 2-годишна възраст и не е настанено в детско заведение, осиновителката, осиновителят или лицето, което е поело отглеждането на детето, има право на допълнителен отпуск за отглеждане на дете до навършване на 2-годишната му възраст (чл. 164б, ал. 7 от КТ и чл. 54 от КСО). Ако майката (осиновителката) е починала, лишена е от родителски права или упражняването на родителските права върху детето е предоставено на бащата (осиновителя), това обезщетение се изплаща на бащата (осиновителя), а ако той е починал - на настойника. Обезщетението се изплаща, ако лицето, поело отглеждането на детето, отговаря на условията на чл. 52а. Обезщетението не се изплаща при смърт на детето, когато детето е дадено за осиновяване, когато осиновяването е прекратено, настанено е по реда на чл. 26, ал. 1 от Закона за закрила на детето или е настанено в детско заведение на пълна държавна издръжка, както и при отглеждането му от лице, включено в програми за подкрепа на майчинството.

Тези разпоредби гарантират равни права на лицата, които осиновяват деца до 5-годишна възраст, независимо от конкретната възраст на детето. По реда и при условията на КСО по време на ползване на отпуска при осиновяване се предоставя отпуск с една и съща продължителност при осиновяване на деца до 5-годишна възраст

(365 дни от деня на предаване на детето за осиновяване), а размерът на паричното обезщетение се изчислява като един и същ процент от осигурителния доход на лицето (90 на сто от среднодневния осигурителен доход на лицето за предходните 24 месеца), което осигурява равнопоставеност между осиновителите.

Показатели, характеризиращи паричните обезщетения за бременност, раждане, отглеждане на малко дете до 2 години и при осиновяване на дете до 5-годишна възраст за периода 01.01 – 31.12. 2018 г. по пол

ВИД ОБЕЗЩЕТЕНИЕ	Брой лица	Брой платени обезщетения	Брой платени работни дни	Изплатена сума (хил. лв.)[9]
Парични обезщетения за бременност и раждане - по чл. 50, ал.1-5 и чл. 51 от КСО				
Жени	84 983	709 102	14 533 248	394 271,9
Мъже	47	224	4 075	164,8
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл. 50, ал.6 от КСО - 15-дневен отпуск при раждане на дете, изплащан на бащите	21 408	30 200	274 827	9 846,0
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл. 50, ал.7 от КСО – след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 дни				
Жени	2	6	99	2,5
Мъже	333	1 572	30 204	1 602,4
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл. 50а от КСО - обезщетение при неизползване на отпуска за бременност и раждане				
Жени	1 007	3 766	86 447	1 680,1
Мъже	2	3	36	0,8
Парични обезщетения за отглеждане на дете до 2 години по чл. 53 от КСО				
Жени	76 519	468 584	8 959 056	163 802,6
Мъже	908	5 023	95 531	1 749,4
Парични обезщетения за отглеждане на дете до 2 години по чл. 54 от КСО - обезщетение при неизползване на допълнителния платен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст				
Жени	15 518	65 526	1 189 872	10 838,7
Мъже	31	123	2 237	20,4
Обезщетения при осиновяване на дете от 2- до 5-годишна възраст - по чл. 53а от КСО*				
Жени	398	1 842	37 289	1 437,3
Мъже	2	8	162	3,9
Парични обезщетения по чл. 53г от КСО - обезщетение при неизползване	26 0	82 0	1 462 0	33,7 0

[9] Данните за изплатените суми са от поддържаната от НОИ информационна система за изплащаните обезщетения и помощи по чл. 33, ал. 5, т.7 от КСО към 31.01.2019 г. и не е задължително да съвпадат с информацията за размера на разходите от Касовия отчет за изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2018 г.

на отпуска при осиновяване - в сила от 01.07.2018г. *Жени* *Мъже*				

Забележка: В сила до 30.06.2018 г., а след това от 01.07.2018 г. се променя на обезщетение при осиновяване на дете до 5-годишна възраст*

През 2018 г. средномесечният брой на лицата с право на парично обезщетение за безработица е бил 72,8 хил. души, в т.ч. 30,9 хил. мъже и 41,8 хил. жени.

Агенцията за социално подпомагане има ангажименти по изпълнение на една от програмите за реализиране на политиката за социално включване, съществена част от която е предоставянето на материална подкрепа за семействата с деца и семействата, които полагат грижи за деца в риск. Чрез програмата се предоставя финансова подкрепа на семействата за отглеждането на детето в семейна среда по реда на Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД). Целта на програмата е осигуряване на семейно подпомагане по реда на ЗСПД и Правилника за неговото прилагане (ППЗСПД).

През отчетния период от страна на АСП са предприети действия и мерки, свързани с осигуряването на финансова подкрепа при раждане и отглеждане на деца с трайни увреждания и на бременни жени с ниски доходи, включени в Приоритетна област 1 от Националния план - „Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост“.

Семейните помощи са допълнителна държавна подкрепа за семействата с деца. Те могат да се изплащат в пари или в натура, като не са обвързани с трудовата заетост на родителите и нямат характер на обезщетения или издръжка. С оглед значимостта на тази подкрепа средствата за 2018 г., предназначени за изплащане на всички видове семейни помощи за деца, са в размер на повече от половин милиард лева (568 683 000 лв.).

По реда на ЗСПД се предоставят два вида помощи, като за всеки един от тях е възприет разграничителен критерий, съобразен с предназначението на конкретната семейна помощ - еднократни и месечни.

Еднократни семейни помощи: еднократна помощ при бременност; еднократна помощ при раждане на дете; еднократна помощ при осиновяване на дете; еднократна помощ за отглеждане на близнаци; еднократна помощ за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, учаща в редовна форма на обучение; еднократна помощ за ученици, записани в първи клас; еднократна помощ за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.

Месечни семейни помощи: месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на една година; месечни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст; месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане и месечни помощи за дете без право на наследствена пенсия от починал родител.

Четири от семейните помощи се отпускат след проверка на доходите. Това са: еднократната помощ при бременност; еднократната помощ за ученици, записани в първи клас; месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст.

Доходният критерий не се отнася за семейства с деца с трайни увреждания, с един жив родител и деца, настанени в приемни семейства и в семейства на роднини или близки.

Законът за семейни помощи за деца регламентира правна възможност месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, месечните

помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и еднократните помощи за ученици, записани в първи клас, да се предоставят и в натура.

Размерите на помощите по ЗСПД се определят със Закона за държавния бюджет на Република България за съответната година. През 2018 г. е въведена правна възможност за определяне на различен доходен критерий за отпускане на четирите вида семейни помощи, за които има доходен тест. Еднократните помощи при бременност и за ученици, записани в първи клас и месечните помощи за отглеждане на дете до една година се предоставят при общ доходен критерий. Този критерий за 2018 г. е 450 лв. Различен доходен критерий е определен за месечните семейни помощи по чл. 7 от ЗСПД за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, които се предоставят на най-много семейства.

За 2018 г. доходният критерий за получаване на пълния размер на месечните помощи е запазен на 400 лв. За семействата с доход между 400,01 лв. и 500 лв., включително, помощта е в размер 80 на сто от пълния размер на помощта. По този начин повече семейства, извън групата на семействата с най-ниски доходи, биха могли да ползват финансова подкрепа от държавата за отглеждане на децата макар и в по-ограничен размер.

Мерките и дейностите, предприети от АСП във връзка с подпомагането на майки на деца с трайни увреждания и бременни жени с ниски доходи са регламентирани в ЗСПД по следния начин:

През 2018 г. на неосигурени бременни жени и бременни жени с недостатъчен осигурителен стаж по реда на чл. 48а от Кодекса за социално осигуряване или липса на такъв е предоставена финансова подкрепа чрез отпускането и изплащането на еднократна помощ за бременност по реда на чл. 5а от ЗСПД за 10 813 бр. случаи.

Съгласно чл. 6, ал. 6 от ЗСПД с допълнителна еднократна помощ в размер, определен ежегодно със Закона за държавния бюджет на Р. България за съответната година, се подпомага майката, ако до навършване на 2-годишна възраст на детето й бъдат установени 50 и над 50 на сто трайни увреждания. През 2018 г. средномесечният брой на подпомогнатите по реда на този член е 38 деца.

При условие, че майката (осиновителката) не е осигурена и не получава обезщетение за бременност и раждане, за отглеждане на дете или при осиновяване на дете до 5-годишна възраст по реда на Кодекса за социално осигуряване (КСО), когато детето не е настанено за отглеждане извън семейството по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето, и при условие, че майката (осиновителката) и детето живеят постоянно в страната, месечните помощи за отглеждане на дете до една година, за деца с трайни увреждания се предоставят до навършване на 2-годишна възраст на детето, независимо от дохода на семейството. През отчетния период този вид помощ е отпусната средномесечно за 72 деца.

Месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане по реда на чл. 8д от ЗСПД целят да подпомогнат семействата в отглеждането на децата с трайни увреждания в семейна среда и тяхното социално включване. Този вид помощ се предоставя за задоволяване на основните и специфичните поради увреждането потребности на децата с трайни увреждания и осигуряване на грижа и подкрепа в домашна и семейна среда за децата с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност, които се отглеждат в семейството.

Месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане се предоставят независимо от доходите на семейството, и на семействата на роднини или близки и приемните семейства, при които са настанени деца с трайни увреждания по реда на чл. 26 от ЗЗД, но подкрепата не включва средства за грижа в домашна и семейна среда.

Размерите на месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане се определят ежегодно със закона за държавния бюджет на Република България, като не могат да бъдат по- ниски от предходната година и се определят в зависимост от степента на увреждането или степента на намалената работоспособност и в съответствие с предназначението им.

Средномесечният брой на децата за отглеждането, на които родителите са получили месечна помощ по реда на чл. 8д от ЗСПД през 2018 г., е 26 623.

Прилагането на принципа за недискриминация по признак „пол“ при упражняване на правото на труд е от съществено значение за насърчаване постигането на фактическа равнопоставеност на жените и мъжете на пазара на труда и на работното място.

Осигуряването на равна степен на икономическа независимост на жените е гарантирано на законодателно ниво чрез една от основните цели на **Закона за защита от дискриминация** (ЗЗДискр.), а именно предоставянето на цялостна и всеобхватна закрила от дискриминация при упражняване на правото на труд - както преди възникване на трудовото правоотношение (чл. 12 от ЗЗДискр.) и по време на неговото осъществяване (чл. 13 - чл. 19 от ЗЗДискр.), така и в случаите на прекратяването му (чл. 21 от ЗЗДискр.).

В глава втора, на раздел I от ЗЗДискр. са въведени антидискриминационни правила за защита на работниците и служителите при упражняване правото им на труд, вменяващи на работодателя преки задължения, свързани с: осигуряване на еднакви условия на труд; равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд; предоставяне на равни възможности за обучение, повишаване на професионалната квалификация и преквалификация, както и възможности за професионално развитие и израстване в ранг и длъжност при прилагане на обективни критерии за оценката на дейността им и др.

В жалбите до **Комисията за защита от дискриминация** (КЗД) по признак пол в областта на упражняване правото на труд преобладават оплакванията от жени. Често те са дискриминирани поради неравно заплащане, поради неглижирането им като служители, като понякога са обект на недоверие и подигравки от преобладаващия мъжки състав на IT фирми например.

Като примери за добра практика с оглед насърчаването на равнопоставеността на мъжете и жените в гореспоменатите приоритетни области можем да посочим следните решения постановени през 2017 г.:

Решение №428/31.10.2018 г. по преписка №26/2018 г. Оплакванията са от жена за непряка дискриминация по смисъла на чл. 4, ал. 3 от ЗЗДискр., тъй като работодателят не е осигурил еднакви условия на труд без оглед на признаците по чл. 4, ал. 1 в сравнение с колегите й от мъжки пол. Съставът е установил, че е осъществена пряка дискриминация по смисъла на чл. 4, ал. 2, във връзка с чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр. по признак „пол“.

Решение №3/2018 г. по преписка №168/2011 г. /осъществена дискриминация при упражняване правото на труд, изразяваща се в нарушение на чл. 21 от ЗЗДискр. при прекратяване на служебното правоотношение на основание чл. 106, ал. 1, т. 5 от ЗДсл./.

След проучване и преценка на събраните доказателства по преписката, съставът е установил, че е осъществена дискриминация спрямо жалбоподателката под формата на тормоз, изразяваща се във враждебно отношение чрез разпространение на снимка с цел разпознаването й и недопускане до работното й място, което й създало обидна и застрашителна среда и представлява нарушение по смисъла на §1, т. 1 от ЗЗДискр. На основание чл. 78, ал. 1 от ЗЗДискр. на ответната страна - орган по назначаване, е наложена глоба в размер на 250 (двеста и петдесет) лева за осъществената

дискриминация.

Решение №347/05.09.2018 г. по преписка 2/2017 г. /извършено и установено нарушение на чл. 14 от ЗЗДискр. с водещ признак „пол“ за неосигуряването на равно по размер възнаграждение с това на други служители, изпълняващи сходна длъжност/.

Жалбоподателката посочва, че с молба до министъра на правосъдието е упражнила правото си да бъде преместена на длъжност “главен експерт” в дирекция СРИЛ съгласно чл. 309, ал. 1 от КТ. Жалбоподателката е изложила оплаквания за дискриминация във връзка с упражняване правото на труд, свързани с нарушение на чл. 14, ал. 1 от ЗЗДискр. Съставът е счел, че чрез неизпълнението на задължението за осигуряване на еднакво възнаграждение е осъществено административно нарушение по смисъла на чл. 80, ал. 1 от ЗЗДискр. С това си поведение органът по назначаване - министърът на правосъдието, е ощетил жалбоподателката, тъй като е действал по презумпция, че по-дългият професионален стаж ще окаже влияние на извършваната от нея работа и по тази причина й е определил по-високо възнаграждение от това на М. Спазването на разпоредбите на Наредбата за заплатите на служителите в държавната администрация и Класификатора на длъжностите в администрацията за сметка на законовите разпоредби на чл. 68, ал. 2 от КТ и чл. 14 от ЗЗДискр. не оневинява ответната страна, както по-горе в решението вече бе обсъдено. Петчленен заседателен състав е установил, че министърът на правосъдието, в качеството му на орган по назначаване, не е изпълнил задължението си по чл. 14, ал. 1 от ЗЗДискр. с неосигуряването на равно по размер възнаграждение за длъжността „старши вътрешен одитор” по отношение на А.К.М., с адрес на призоваване: гр. С., в сравнение с колегата й на тази длъжност, с което е извършил административно нарушение по смисъла на чл. 80 от същия закон.

По политиките за превенция, КЗД е реализирала проект „Противодействие на дискриминацията на пазара на труда“ за срок от 24 месеца, насочен към различни структури на обществения живот. Проектът е финансиран по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси по процедура „Подобряване на условията на труд в България чрез намаляване на условията за дискриминацията“, BG05M90P001-3.017 в средата на 2018 г. Специфичните цели на проекта са:

1. Систематизиране на практиките за равни възможности и недискриминация с цел насърчаване, институционализиране и сертифициране на политиките по равенство и недискриминация на работното място.
2. Разработване и пилотно прилагане на механизъм за сертифициране и въвеждане на стандарт за недискриминация в сферата на заетостта.

Разработване на стратегия за откриване, установяване и противодействие на скритата дискриминация с оглед координирането на действията на всички заинтересовани страни в сферата на антидискриминационната политика.

Проектът е насочен към служители на КЗД, служители на МТСП, представители на организации и институции, имащи отношение към изпълнението на политиките в сферата на условията на труда, социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминация.

Видно от посоченото по-горе предприети са редица действия за пълноценното участие на жените и мъжете на пазара на труда, насърчаване на равна степен на икономическа независимост, мерки за балансиране на професионалния и личния живот и подпомагане поемането на дял от домашните задължения от мъжа, недопускане на дискриминация по признак „пол“ в заетостта и работното място. Усилията в тази

насока ще продължат, защото те водят до по-висок икономически растеж и благоденствие за всички.

2. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ 2: НАМАЛЯВАНЕ НА РАЗЛИКИТЕ ПО ПОЛ В ЗАПЛАЩАНЕТО И ДОХОДИТЕ

Действащото законодателство в Република България предвижда еднакво възнаграждение за еднакъв или равностоен труд. Създадени са законови гаранции за недопускане на различия по пол в получаваните възнаграждения за работни места (длъжности или позиции), които изискват еднакво заплащане при еднакъв по сложност и отговорност труд, при едно и също равнище на образование и професионална квалификация и изпълнение.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция на труда“ информира:

Според чл. 243, ал. 1 от Кодекса на труда (КТ) жените и мъжете имат право на равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд. Правото на равно възнаграждение е обвързано с полагането на еднакъв или равностоен труд. Разпоредбата на чл. 243, ал. 2 от КТ изрично въвежда законово изискване принципът за равно заплащане при еднакъв или равностоен труд на мъжа и жената да се прилага по отношение на всички плащания по трудово правоотношение. Съгласно чл. 1, б. „а" от Конвенция № 100, озаглавена „Равно заплащане" терминът „заплащане" за целите на конвенцията включва обикновената, основната или минималната работна заплата и всички други възнаграждения, плащани пряко или косвено, в брой или в натура от работодателя на трудещия се за неговия труд.

Работодателите следва да прилагат еднакви критерии за оценка на целия персонал, споразуменията за възнагражденията трябва да са разбираеми и прозрачни, а прилаганите критерии следва да отчитат естеството и вида на работата и да не съдържат дискриминационни елементи.

Предвид обстоятелството, че трудовите възнаграждения се договарят индивидуално между работниците и служителите и работодателите, често се установява липса на информация относно индивидуализираната система за заплащане, прилагана от работодателя, което създава предпоставки за увеличаване на различията в заплащането между служителите на сходни нива.

Чл. 2 от Директива 75/117/ЕИО изрично предвижда задължение за държавите членки да въведат в националните си правни системи необходимите мерки, за да дадат възможност на всички работници или служители, които смятат, че са ощетени, поради неприлагането на принципа за равностойно заплащане, да предявяват своите претенции по съдебен ред след евентуалното сезиране на други компетентни органи. Такава възможност е гарантирана в българското законодателство със Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр.), като Раздел I на глава II от ЗЗДискр. е посветен на защитата от дискриминация при упражняване на правото на труд. Разпоредбата на чл. 71, ал. 1 от ЗЗДискр предвижда, че извън случаите по раздел I на ЗЗДискр, всяко лице, чиито права по този или по други закони, уреждащи равенство в третирането, са нарушени, може да предяви иск пред районния съд, с който да поиска установяване на нарушението,

осъждане на ответника да преустанови нарушението и да възстанови положението преди нарушението, както и да се въздържа в бъдеще от по-нататъшни нарушения или обезщетение за вреди.

Въпреки заложените правни гаранции равното заплащане за един и същи труд все още не е реалност за работещите жени и мъже. Освен че е икономически неефективно, това е и несправедливо от социална гледна точка, тъй като равното заплащане е очевидна предпоставка за равнопоставеното участие на пазара на труда.

Причините за разликата в заплащането на жените и мъжете са комплексни и са добре известни. Може би най-съществената от тях е сегрегацията по пол на пазара на труда. Традиционно равнището на заплащане е по-ниско във феминизираните сектори на сегментирания трудов пазар.

Различие в заплащането по пол (информация от дирекция ЖРДПСИ, МТСП)

Разликата в заплащането на жените и мъжете представлява разликата в заплащането, което жените и мъжете получават, изчислена въз основа на средната разлика в брутното почасово възнаграждение на всички работници и служители.

По информация на Националния статистически институт разликите в заплащането по пол за 2017 г. общо за България е 12,7%, където се отчита намаляване на коефициента за 2016 г., който е бил 13,2%. Предоставена е и информация за разликата в заплащането по пол по икономически дейности, както следва:

В сферата на Хуманното здравеопазване и социалната работа е отчетен най-висок процент на разликата в заплащането (28%), а най-нисък в административните и спомагателните дейности (- 24,3%).

По данни на Евростат[10] за 2017 г., разликата в заплащането на жените и мъжете в България е 13,6% (14,4% за 2016 г.), което е под средноевропейското ниво от 16,0%.

Средна брутна месечна работна заплата в лева на наетите по трудово и служебно правоотношение

	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Общо	648	686	731	775	822	878	948	1037
Мъже	718	760	815	860	914	982	1054	1152
Жени	579	613	648	691	730	774	842	920

Представените данни за различието в нивата на средните заплати на мъжете и жените не следва да бъдат приемани като измерител на неравенството между половете по отношение на възнагражденията. Различията във възнагражденията се обуславят както от характеристиките на работодателите, за които наетите лица работят (осъществявана икономическа дейност, размер на предприятието, местонамиране), така и от индивидуалните характеристики на наетите лица (възраст, образование, упражнявана професия, квалификация, трудов опит).

За целия период от 2010 - 2017 г. средната брутна месечна работна заплата на мъжете в страната е по-висока от тази на жените, в интервала от 24% до 27%. Най-ниска е разликата в заплащането през 2010 и 2011 г. (24%), най-висока през 2015 г. (26,9%).

[10] Не включва данни за икономическа дейност „Държавно управление“

За 2017 г. средната брутна месечна заплата на мъжете е 1 152 лв. (с 9,3% по-висока спрямо 2016 г.), при жените тя достига 920 лева (с 9,4% ръст спрямо 2016 година).

Трудовото законодателство в страната гарантира равнопоставеност на половете. Съгласно чл. 243, ал. 1 от Кодекса на труда, жените и мъжете имат право на равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд. Като това изискване се отнася за всички възнаграждения, плащани пряко или непряко, в брой или в натура, а не обхваща само основната заплата на работника или служителя.

Що се отнася до причините за съществуващите разлики в заплащането между мъжете и жените се коренят в:

- *традиции и стереотипи***,** които влияят в избора на образование, особено за момичетата, които са насочвани към типично женски професии, а те по неписано правило са по-ниско платени (учители, продавач-консултант в текстилната промишленост, шивачки и т.н. женски професии);
- *кариерното развитие* – жените са изправени пред по-големи пречки при включване в пазара на труда, ползването на по-дълъг отпуск по майчинство, трудно балансиране на работата и семейните задължения, забавя кариерното развитие, поради невъзможността за съчетаването на професионалната реализация и семейните ангажименти;
- *навлизането на нови производствени технологии* и изискванията за непрекъснатото повишаване на професионалната квалификация, съчетаването на професионалната реализация и семейните ангажименти поставя жените пред алтернативен избор – работа или семейството;

По данни от годишна статистика на заетостта и разходите за труд на НСИ:

През 2017 г. средната работна заплата за страната спрямо 2016 г. нараства с 9,4%, съответно при мъжете СРЗ нараства със 9,3%, при жените СРЗ нараства с 9,4%. По икономически сектори средните заплати при жените отбелязват по-нисък с изключение на „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване", „Транспорт, складиране и пощи", „Образование", „Хуманно здравеопазване и социална работа" и „Култура, спорт и развлечения".

Разлика в заплащането по пол

							(проценти)
Икономически дейности	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Общо	**12,2**	**14,0**	**12,7**	**12,9**	**14,2**	**13,2**	**12,7**
Добивна промишленост	16,4	21,2	17,1	16,8	18,0	15,6	15,4
Преработваща промишленост	25,2	26,4	26,8	25	26,2	24,8	24,7
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	20,8	15,3	13	14	9,4	13,8	16,8
Доставяне на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	6,3	9,5	13	15,8	20,0	19,9	18,4
Строителство	-8	-6	-8,4	-8,2	-10,7	-13,0	-13,9
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	9,6	12,3	11,9	14	15,7	14,4	13,6
Транспорт, складиране и пощи	14,5	12,3	8,2	4,5	4,2	3,4	2,9
Хотелиерство и ресторантьорство	11,5	13,2	8,5	11,7	11,8	11,5	11,9
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	9,4	14,5	17,7	17,9	19,2	19,1	18,1
Финансови и застрахователни дейности	20,8	25,5	24,9	23,1	22,5	21,9	23,6
Операции с недвижими имоти	-0,3	8,8	10,5	10,8	10,8	17,0	17,9
Професионални дейности и научни изследвания	6,4	12,6	14	13,1	9,3	1,1	3,1
Административни и спомагателни дейности	-15,7	-14,9	-14,5	-27,9	-26,8	-24,6	-24,3
Държавно управление	9,5	9,2	3,7	5,2	6,3	4,9	6,7
Образование	11,3	13,9	12,4	15,6	15,5	11,3	8,2
Хуманно здравеопазване и социална работа	25,3	29,2	28,5	29,2	31,7	30,2	28,0
Култура, спорт и развлечения	18,5	18,9	16,1	13,2	7,9	8,4	6,1
Други дейности	5,2	-0,9	-1,9	3,5	6,6	1,9	4,7

През 2017 г. само в две икономически дейности Строителство и Административни и спомагателни дейности се отчитат по-високи средни заплати на жените от тези на мъжете, съответно с 10,6 и 16,2%.

Правилният анализ на различието в заплащането по пол налага отчитането на индивидуалните характеристики на наетите лица и характеристиките на предприятията, в които те работят.

Неравенството в средните заплати не означава непременно различие в заплащането между жените и мъжете, упражняващи една и съща професия и имащи еднакъв професионален опит. Както беше отбелязано, за да се анализират правилно спецификите на неравенството в заплащането по пол, трябва да се разглеждат внимателно ключовите детерминанти на възнаграждението – професия, образователно ниво, професионален опит, работно време, икономическа дейност, размер на предприятието.

Пример може да се даде с неравенството в заплащането в сектор „Хуманно здравеопазване и социална работа“, където жените, работещи на пълно работно време, печелят с 37% по-малко от мъжете, за този сектор е характерна спецификата на наетите 79,2% са жени, които са наети на по-ниско платена работа –медицински сестри и социални работници. Обяснение може да търсим във следните факти:

- медицинските сестри са част от наетите в сектора. Всеизвестна истина е, че тяхната професия е феминизирана, и че техните възнаграждения на места са близки до размера на минималната работна заплата за страната;
- социалните работници са част от наетите в този сектор и също така са предимно жени. В икономическата дейност „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване” средната заплата през четвърто тримесечие на 2018 г. е около 65% от средната за страната.

Друг пример е сектор „Строителство“, където средната месечна заплата за жените е с 10,6% по-висока от тази на мъжете, но в този отрасъл наетите жени са под 15%.

Сегментираният по пол пазар на труда вреди не само на жените и мъжете, но и на децата. Феминизирането на някои сектори, като образованието например, нанася

морални щети на момчетата, като ги лишава от мъжки ролеви модели, а по-ниските възнаграждения в тях водят до неравенства в заплащането, социалното осигуряване и в размера на социално–осигурителните плащания.

Разликите в заплащането по пол се отразяват и върху дохода на домакинствата.

Среден доход на домакинствата по пол и възрастови групи [1, 2]

				2008	2009	2010	2011[3]	2012	2013	2014	2015	2016[4]	2017
Общо	Общо	медианен доход	лв.	4247	5530	5900	5700	5593	5718	6476	6516	6163	7022
	0-17 години	медианен доход	лв.	4072	5414	5378	5242	5132	5151	5656	6177	5484	6291
	18-64 години	медианен доход	лв.	4768	6078	6400	6270	6114	6307	7052	7257	6809	7998
	65 и повече години	медианен доход	лв.	3047	3715	4572	4361	4324	4599	5520	5010	5181	5383
Мъже	Общо	медианен доход	лв.	4338	5672	6054	5823	5747	5833	6595	6732	6355	7244
	0-17 години	медианен доход	лв.	3985	5375	5349	5306	5198	5245	5789	6230	5569	6284
	18-64 години	медианен доход	лв.	4886	6198	6460	6338	6180	6308	7055	7287	6791	7978
	65 и повече години	медианен доход	лв.	3191	3960	4971	4726	4757	4925	5905	5541	5684	5947
Жени	Общо	медианен доход	лв.	4167	5401	5720	5504	5428	5593	6375	6329	5952	6806
	0-17 години	медианен доход	лв.	4177	5472	5427	5133	5073	5090	5553	6064	5435	6305
	18-64 години	медианен доход	лв.	4663	5971	6296	6219	6014	6303	7033	7213	6827	8003
	65 и повече години	медианен доход	лв.	2936	3557	4303	4105	4043	4346	5225	4575	4767	4902

Бележки

1 Данните са общо за страната

2 От 2016 г. се променя продължителността на участие на домакинствата в изследването и панела се увеличава от 4 на 6 ротационни групи

3 Данните за 2011 г. са ревизирани поради промяна в компонент HY050 - семейни помощи

4 Данните за 2016 г. са ревизирани поради техническа грешка при обработката на информация от административни регистри, което променя индикаторите, свързани с неравенството в разпределението на дохода

Основната цел на пенсионната политика в областта на равнопоставеността между половете е формирането на такова трудово и социалноосигурително законодателство, което отчита и насърчава прилагането на принципа на равнопоставеност и равни възможности между жените и мъжете. Според **Националния осигурителен институт**, разликите в размерите на пенсиите са негативно повлияни от една страна от честата значителна разлика между заплатите на мъжете и жените, респективно по-ниският осигурителен доход, както и от по-краткият осигурителен стаж на жените, т.е. по-малкият брой години в осигуряване и по-честите прекъсвания на трудовата им кариера от друга. Заложеното в нормативната уредба плавно повишаване на изискуемите възраст и осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за жените и мъжете съдейства за изравняване на тези разлики, поне що се отнася до новоотпуснатите пенсии.

Вследствие на плавното покачване на възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, през 2018 г. право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-2 се придобива при навършване на възраст 61 години и 2 месеца от жените и 64 години и 1 месец от мъжете. Нарастването на изискуемата възраст е и за двата пола, като за жените увеличението е с 2 месеца спрямо 2017 г., а за мъжете – с 1 месец. След достигане на 65-годишна възраст за мъжете и жените през 2037 г. е предвидено да се въведе автоматичен механизъм за повишаване на възрастта за пенсиониране спрямо промените в продължителността на живота.

Изискващият се осигурителен стаж също нарасна с 2 месеца и за двата пола, в следствие на което през 2018 г. жените придобиват право на пенсия за осигурителен

стаж и възраст при наличие на 35 г. и 6 м. стаж, а мъжете 38 г. и 6 м. Предвидено е нарастване с по 2 месеца годишно до достигане през 2027 г. на 37 години за жените и 40 години за мъжете.

За да бъдат смекчени съществуващите неравенства в бъдещите размери на пенсиите на жените и мъжете е важно да бъде насърчено участието на жените в заетостта за по-дълго време и на по-качествени работни места.

Средният основен месечен размер на пенсиите за 2018 г. е 321,80 лв., като за мъжете стойността му е 396,72 лв., а за жените 268,10 лв., или средният основен месечен размер на пенсиите на жените е със 128,62 лв. по-нисък от този на мъжете.

Средните основни месечни размери на пенсиите по видове и по пол през 2018 г. са както следва:

1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст - общо[11]	**338,08 лв.**
Жени	284,43 лв.
Мъже	425,75 лв.
2. Пенсии за инвалидност поради общо заболяване - общо[12]	**232,27 лв.**
Жени	218,15 лв.
Мъже	251,85 лв.
3. Пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - общо	**242,90 лв.**
Жени	221,23 лв.
Мъже	262,18 лв.

През 2018 г. средният основен размер на изплатената пенсия за осигурителен стаж и възраст е 384,36 лв. (мъже – 453,09 лв. и жени – 342,30 лв.).

Средният осигурителен доход през 2018 г. е в размер на 889,90 лв., като за мъжете размерът му е 932,54 лв., а за жените – 844,70 лв., или разликата е 10,4% в полза на мъжете.

Брутният коефициент на заместване на дохода от пенсия за осигурителен стаж и възраст, през 2018 г. е 43,2%. Стойностите на коефициента по пол са съответно: мъже – 48,6% и жени – 40,5%.

В **Министерство на отбраната** се провеждат отраслови съвети при осъществяване сътрудничеството и взаимодействието със синдикалните организации. За 2018 и 2019 г. е подписан Колективен трудов договор, в който няма разлики за жени и мъже в заплащането и доходите.

Продължава поддържането на ефективна система за адаптация на освободените от военна служба военнослужещи. Без разлика в заплащането и в предоставяне на услугата за жени и мъже от програмата са се възползвали 28 военнослужещи – 27 мъже и една жена.

В **Министерство на туризма**, като част от държавната администрация към момента не са налице разлики в заплащането, основано на пола.

[11] Не са включени пенсиите за стаж и възраст по отменени закони, както и пенсиите от фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“

[12] Не са включени пенсиите по отменени закони

В резултат на предприетите в България действия за намаляване на разликата в заплащането на жените и мъжете, страната за трета поредна година отчита тенденция за намаляване на въпросната разлика. По данни на Евростат разликата в заплащането на жените и мъжете намалява от 15,4% през 2015 г., на 14,4% през 2016 г. и достига 13,6% през 2017 г., при средно 16% за ЕС през 2017 г.

Въпреки напредъка в политиките и практиките за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, постигнат със съвместните усилия на институции, организации, социални партньори, разликата в заплащането остава.

Наложителни са още по-настойчиви политики, които да подобрят баланса между половете в икономическите сектори и професии и да насърчат участието на жените във високоплатените сектори и в процесите на вземане на решения, с цел увеличаване на доходите им. Това би довело не само до избягване на риска от бедност при жените в трудоспособна възраст, но също така би намалило опасността от бедност след пенсиониране.

С премахването на разликата в заплащането се насърчава по-активното участие на пазара на труда. По този начин пазарът на труда ще привлича повече умения и таланти. Когато гражданите се възползват от по-справедливи условия, икономиката получава стимули чрез мотивация и динамизъм. Затова трябва да продължим да подобряваме законодателство, политики и практики за гарантиране правото на труд и равното заплащане на жените и мъжете.

3. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ 3:

НАСЪРЧАВАНЕ НА РАВЕНСТВО МЕЖДУ ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В ПРОЦЕСИТЕ НА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ

Балансираното участие на жените и мъжете във вземането на решения дава възможност за използване на талантите и отчитане гледните точки на всички. Участието на ръководни позиции влияе и върху преодоляване на разликите в заплащането на жените и мъжете.

През последните 15 години се наблюдава тенденция за включване на жени в политиката и управлението. Жени заемат постовете на председател на Народното събрание, вицепрезидент на България, има жена вицепремиер, жени министри и заместник-министри, областни управители и кметове. От членството на България в Европейския съюз през 2007 г., жени са определяни за еврокомисари.

Държавните институции прилагат еднакъв подход към мъжете и жените, т.е. спазва принципа на равнопоставеност, като при избор на служител за определена позиция водещи са професионалните и делови качества на кандидата.

Министерство на енергетиката (МЕ) прилага посочения подход. От 167 заети щатни бройки в министерството 109 са заети от жени, а от 31 служители, заемащи ръководна длъжност, 19 са жени, а 12 – мъже.

Равните възможности за участие на жените и мъжете в процесите на вземане на

решения в системата на **Министерството на околната среда и водите (МОСВ)** се гарантират чрез подбора на управленския състав и се отчитат по показател брой служители на ръководни позиции, по който данните за 2018 г. са, както следва:

- кабинет - 4 жени и 5-ма мъже;
- главен секретар - една жена;
- директори на дирекции в централната администрация - 15 жени и 3-ма мъже;
- директори на второстепенните разпоредители с бюджет - 11 жени и 13 мъже.
- общо за системата на МОСВ на позиции, отговорни за вземането на решения в сектор околна среда, са 31 жени и 21 мъже.

Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) предоставя следните данни за министерството:

Разпределение на щатната численост мъже/жени:

- В основната щатна численост на МРРБ заетите щатни бройки са общо 529, от които жените са 403 броя, а мъжете са 126 броя.

Разпределение на ръководните длъжности:

- Ръководните длъжности, които се заемат от жени са общо 48 броя, от които висши ръководни длъжности /главен секретар, главен директор, директор и ръководител Инспекторат/ са 12 броя, а останалите ръководни длъжности /началник на отдел и началник на сектор/ са заети от 36 броя жени.
- Ръководните длъжности, които се заемат от мъже са общо 21 броя, от които висши ръководни длъжности са 5 броя, а останалите ръководни длъжности са 16 броя.

Министерството на туризма (МТ) съобщава, че към месец февруари 2019 г. от шест ръководни позиции нито една не е заемана от мъж. По отношение на заеманите постове, които позволяват вземането на решения съотношението е 10:5 в полза на жените. Въпреки очевидния превес на жените в структурата на Министерство на туризма не се наблюдава никаква форма на дискриминация, основана на пола. както и не влияе на вътрешните процеси, протичащи в администрацията. Интересен е фактът, че и българският туристически бранш е феминизиран, но към момента не се отчита негативно влияние. До голяма степен това се дължи и на недостатъчното изследване и задълбочаване в темата за равнопоставеността между жените и мъжете.

Равнопоставеността на жените и мъжете е залегнала като основен принцип и се насърчава и във всички национални програми и проекти, изпълнявани от **Министерство на здравеопазването (МЗ).**

Министерство на здравеопазването съблюдава и прилага принципите, залегнали в приоритетните области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. в сферата на заплащането на труда и социалното осигуряване на служителите, тяхната професионална квалификация и развитие в кариерата, равното участие на жените и мъжете при вземането на решения.

Министерство на здравеопазването гарантира равни възможности за жените и мъжете чрез прилагане принципа на равнопоставеност на половете при подбор на служители и израстване в кариерата в структурата на държавната администрация. През 2018 г. в МЗ са наети общо 54 лица, от които 45 са наети по служебно правоотношение (32 жени и 13 мъже) и 9 по трудово правоотношение (4 жени и 5 мъже). През 2018 г. в ранг са повишени общо 78 служители (71 жени и 7 мъже).

Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ) създава необходимите условия за постигане на равнопоставеност на половете при провеждането на дейности и при предоставянето на грижи и услуги за търсещите закрила лица, настанени в териториалните й поделения.

За търсещите международна закрила лица е осигурен равен достъп до здравни, социални, психологически и други грижи. Проведени бяха 269 социални консултации, 208 психологически интервюта и оказано съдействие до здравни заведения на 412 лица.

Министерство на отбраната (МО) съвместно със Сдружение на жените военнослужещи (СЖВ) всяка година обобщават база данни за нуждите на Комитета на НАТО по равнопоставеността на жените и мъжете. Националният доклад се предоставя на НАТО за анализ и след обобщаване на националните доклади от всички държави-членки на Алианса се публикува на официалната web-страница на НАТО. В доклада на НАТО, на доброволен принцип, се включват и държави-партньори на организацията. Същата информация се публикува и на официалната web-страница на МО. В допълнение, МО предоставя обобщена информация от системата на отбраната за нуждите на държавни ведомства при подготовка на международни и национални доклади свързани с жените, мира и сигурността и равнопоставеността на жените и мъжете.

Насърчаването на балансирано участие на жените и мъжете във вземането на решения следва да продължи с цел мобилизиране на потенциала и талантите на всички, подпомагане на реализацията им във всички сфери на живота.

4. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ 4:

БОРБА С НАСИЛИЕТО, ОСНОВАНО НА ПОЛА И

ЗАЩИТА И ПОДКРЕПА ЗА ЖЕРТВИТЕ

Държавната политика в областта на борбата с насилието е многосекторна, обединява усилията и действията на заинтересованите страни - национални и местни институции, неправителствени организации, социални партньори и др. Изразява се в комплексни мерки по превенция, наказателно преследване на извършителите, законова и институционална подкрепа, социална защита и предоставяне на специализирани услуги, възстановяване и реинтеграция на жертвите, обучение и квалификация на ангажираните с проблема професионалисти от различни области, повишаване на информацията и чувствителността на обществото и др.

Представената информация от компетентност на различни институции и организации, показва напредъка в заложените и други мерки за противодействие на домашното насилие и различни форми на насилието срещу жени, момичета, деца, бежанци и мигранти, които мерки най-често се изпълняват в тясно сътрудничество между институциите, социалните партньори и гражданското общество. Мерките са насочени към повишаване на информираността и повлияване на социалното поведение, осигуряване на помощ и подкрепа на жертви на насилие, работа с насилниците, подкрепа на неправителствени организации и правозащитни органи за ефективно сътрудничество с цел премахване на насилието срещу жени и домашното насилие.

Законът за защита от домашното насилие (ЗЗДН) засилва ролята на държавата за създаване на условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие, осигуряване на помощ на пострадалите лица, обучение на лицата, натоварени

със защитата по този закон, съвместна работа с неправителствените организации по защита на лицата, пострадали от домашно насилие и др.

Министерството на правосъдието (МП) представя информация за следните дейности.

- **Проведена процедура за набиране на проектни предложения по чл. 6, ал. 7 от Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН), съобразно приоритетите от Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2017–2018 г.**

През 2018 г. в конкурсната процедура по чл. 6, ал. 7 от ЗЗДН, Министерството на правосъдието е финансирало 17 проекта на неправителствени организации на обща стойност около 360 000 лв., в изпълнение на следните приоритетни цели:

- Осигуряване на защита, възстановяване и реинтерграция на пострадалите от домашно насилие, чрез своевременно предоставяне на качествени услуги;
- Осигуряване на услуги за работа с извършителите на домашно насилие, с оглед предотвратяване на рецидиви на домашно насилие;
- Повишаване чувствителността на подрастващите по проблема „домашно насилие“, чрез програми за превенция и защита в учебните заведения.

В резултат са финансирани дейности по подготовка и одобряване на програми в учебни заведения, специализирани програми за лица, извършители на домашно насилие: социално, психологическо и правно консултиране. Процедурата дава предимство на проектите, изпълнявани в малките населени места.

- **Цялостна предварителна оценка на въздействието на проект на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица:**

Във връзка с измененията в Закона за нормативните актове (обн., ДВ, бр. 34 от 3.05.2016 г., в сила от 4.11.2016 г.) и решение от заседание на Съвета по прилагане на Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система е взето решение да се пристъпи към изготвяне на Цялостна предварителна оценка на въздействието на проект на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица. В изпълнение на това решение със заповед № ЛС-13-64/28.12.2017 г. на министъра на правосъдието е сформиран екип за изготвяне на оценка на въздействието. Поканени са представители на ВКС, ВКП, МОН, МТСП, ЦКБППМН, Уницеф България, дирекция „Модернизация на администрацията“ в МС, както и представители на неправителствени организации. На заседание на Съвета по прилагане на Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система, проведено на 14.03.2018 г., е обсъден Докладът към цялостната предварителна оценка на въздействието по законопроекта, изготвен от сформирания екип към Министерството на правосъдието. На членовете на съвета са докладвани и резултатите от общественото обсъждане по Консултационния документ (публикуван за обществено обсъждане на 09.01.2018 г.), откроилите се спорни моменти (да бъдат ли включени малолетните лица, извършили общественоопасно деяние, осъществяващо признаците на престъпление, в обхвата на този закон или тези правоотношенията да бъдат уредени с промяна на други закони, кои органи да налагат възпитателни мерки, да се създаде ли Национална служба за възпитателна подкрепа към министъра на правосъдието или тя да бъде към друг орган) като е взето решение работата по законопроекта да продължи в оперативен порядък.

Възприет е подход на съвместни действия на МП и МТСП. Представители на МП участват в работната група по изготвяне на проект на Закон за социалните услуги и проект на Национална стратегия за детето. Предвижда се и участие в проекта на Закон за детето и семейството. И трите акта са свързани с уредбата на спорните въпроси.

Проектът на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица е включен в законодателната програма за 2019 г.

- **Проект „Укрепване на правния и институционалния капацитет на съдебната система в сферата на младежкото правосъдие" по Тематичен фонд „Сигурност" на Българо-швейцарска програма за сътрудничество:**

На 30 септември 2018 г. приключи изпълнението на проекта. В резултат са изградени и оборудвани 12 специализирани помещения за щадящо изслушване и разпит на малолетни и непълнолетни в контакт със закона, т.нар. „сини стаи" в градовете: Варна, Плевен, Козлодуй, Враца, Хасково, Смолян, Добрич, Разград, Ловеч, Търговище, Силистра и Кърджали.

В рамките на проекта са сформирани и специализирани съдебни състави, които да разглеждат дела, с участието на деца в 5 пилотни съдилища – Окръжен и Районен съд Варна, Окръжен и Районен съд Пловдив, Районен съд Козлодуй. Изработено е ръководство за работа на специализираните съдебни състави, както и вътрешни правила за използване на специализирано помещение „синя стая" за изслушване на деца.

Общо по проектната Специфична цел 2, ориентирана към подобряване на капацитета на специалистите, са обучени 107 съдии, прокурори, полицейски служители и социални работници от страната за работа с деца. Обучителните модули са разработени и проведени съвместно с Международния институт за правата на детето в Сион, Швейцария и Националния институт на правосъдието.

- **Програма „Правосъдие" на Норвежкия финансов механизъм (НФМ) 2014-2021:**

В изпълнение на сключеното на 5 юли 2018 г. Споразумение за изпълнение на програма „Правосъдие" между Националното координационно звено (дирекция „Централно координационно звено" в администрацията на Министерския съвет) и Министерството на правосъдието, в качеството на Програмен оператор е предвидено специално условие по отношение на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, включително чрез провеждането на обучения. В тази връзка е заложен Резултат 4 „*Повишаване на капацитета на българските институции в областта на домашното насилие и насилието основано на полов признак*" от програмна област 21 „*Ефективност и ефикасност на съдебната система, укрепване на върховенството на закона*", където са предвидени два предварително дефинирани проекти, както и малка грантова схема (МГС) за финансиране на проектни предложения на неправителствени организации.

Предварително дефиниран проект № 7 „*Превенция и противодействие на насилието срещу жени и домашното насилие*" с бенефициент Националният институт на правосъдието (НИП) и бюджет 250 000 евро има за цел укрепването на капацитета на българските власти, в частност професионалистите в сектор правосъдие, за спазване на институционалните практики и европейските стандарти в областта на домашното насилие и насилието, основано на полов признак. Проектът ще осигури повишена компетентност и по-добро сътрудничество между съответните органи. Предвиждат се дейности по изграждане на капацитет чрез разработване на учебни материали, обучения и разработване на ръководство за управление на делата в съответната област за магистрати, както и оценка на пилотния координационен механизъм за сътрудничество, планиран в програмата.

Предварително дефиниран проект № 9 „*Подобряване на достъпа до правосъдие на лица под прага на бедност със специален фокус върху жени, деца и ромската общност*" с бенефициент Националното бюро за правна помощ (НБПП), в

партньорство с Норвежката съдебна администрация и бюджет 750,000 евро има за цел да подобри достъпа до правосъдие за гражданите на България, които живеят под прага на бедността. Специално внимание се обръща на три основни целеви групи: жертви на домашно насилие и насилие, основано на полов признак, деца в риск и ромски общности, особено в отдалечени и изолирани селски райони. Проектът включва дейности по осигуряване на достъп до правна помощ за уязвими групи чрез разработване на механизъм за сътрудничество на местно равнище в отговор на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, както и създаване на мобилни звена за правна помощ. Предвижда се и укрепване на капацитета за предоставяне на качествени услуги на уязвими групи в България чрез повишаване на осведомеността относно наличието и достъпността на безплатна правна помощ.

По информация от **Министерство на вътрешните работи (МВР),** официалното откриване на програма „Вътрешни работи“ по Норвежкия финансов механизъм 2014-2021 се проведе на 29 ноември 2018 г., като със събитието на практика се постави началото на новия програмен период за български проекти в областта на вътрешните работи, финансирани от финансовия механизъм. Програмата е с общ бюджет над 25 млн. евро и ще финансира проекти в приоритетните сектори убежище и миграция, предотвратяване и борба с престъпността, противодействие на корупцията и икономическата престъпност.

Предвид горното, а именно липса на целево финансиране и забавяне в стартирането на проектните дейности по Норвежкия финансов механизъм 2014-2021, дейностите от ресора на МВР в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г. са предложени за включване в новия план за периода от 2019-2020 година.

През 2018 г. експерти от Главна дирекция „Национална полиция“ (ГДНП) участваха в реализирането на различни дейности имащи отношение към приоритетна борбата с насилието, основано на пола, като:

- Изготвяне на правен анализ от българска експертна група по разработването на общия механизъм за насочване на пострадалите от престъпления и подготовка и написване на материал, който беше включен в брошура за правата на пострадалите от престъпления по проект: „Pro Victims Justice - подобряване на положението на пострадалите от престъпления и на взаимодействието между заинтересованите страни“.

- Предоставяне на допълнителна информация на Европейския институт за равенство между половете (EIGE) по повод изследване на тема: *„Подобряване на събирането на административни данни за интимното партньорско насилие и изнасилване“,* проведено от консултантска фирма MULIEU LTD - LAW & POLICY CONSULTING през 2016-2017 г.

- Участие в откриваща конференция по проект JUSTROM 2, който е с продължителност от 01 април 2018 г. до 31 март 2019 г. и в него участват представители на различни държавни институции, местната власт и неправителствени организации работещи по защита правата на човека и етническите и демографски въпроси от България, Гърция, Ирландия, Италия и Румъния.

Пелите на новия проект са:

а) да се подкрепи овластяването на жените роми и пътуващи чрез повишаване на тяхната осведоменост относно дискриминацията, механизмите за подаване на жалби, съдебната система и институциите за правата на човека/органите по въпросите на равенството;

б) да увеличи броя на случаите на дискриминация срещу жените роми и пътуващи, допуснати от институции за правата на човека, органи по въпросите на

равенството и съдилища;

в) да се подобрят професионалните ресурси, използвани на национално равнище от съдебната власт, правоприлагащите органи и НПО/застъпници на правата на човека във връзка с прилагането на антидискриминационни стандарти с фокус върху множествената дискриминация, равенството между половете и жените роми и пътуващи;

г) увеличаване на синергиите между институционалните рамки на ЕС и Съвета на Европа, включително чрез NRCPs и CAHROM, както и с националните и местни органи относно националните стратегии за интегриране на ромите и гражданското общество по отношение на достъпа до правосъдие.

- Участие като партньор в реализирането на дейности по международен проект на ОССЕ на тема: „Ефективни стратегии и практики на системата за наказателно правосъдие за борба с насилието, основана на пола в Източна Европа“ („Effective Criminal Justice Strategies and Practices to Combat Gender-based Domestic Violence in Eastern Europe”).

Проектът е първи по рода си в практиката на OSCE и е един от първите, за които е сключено грантово споразумение между OSCE и ЕК. Една от основните цели на проекта е повишаване на готовността на жертвите да докладват актове на насилие посредством засилване ефективността на правоприлагащите и съдебните органи, на разследващите институции, медицинските лица и социалните работници.

Партньори по проекта са България, Румъния и Унгария. Освен ГДНП, от страна на България в проекта са включени и други държавни институции, като: МВнР, Министерство на правосъдието чрез Национален институт на правосъдието, Прокуратурата на Република България и представители на академичните среди и неправителствени организации (фондация „Център за изследване на демокрацията“ и „Алианс за защита от насилие, основано на пола“). Основни дейности с участието на ГДНП са:

- Среща на организационния комитет (Steering Committee) на 10.08.2018 г. в гр. София;
- Определяне на членове и формиране на Работна и Експертна група към Организационния комитет;
- Работна среща за официално откриване на проекта на 20/21 септември 2018 г. във Виена, Република Австрия;
- Изготвяне на Ситуационен анализ въз основа на събрани и предоставени статистически данни и информация (октомври–декември 2018 г.);
- Използване на изводите от анализа за подготовка на програма за провеждане на
- Организиране на 4-дневно обучение на обучители с участието на 6 полицейски служители, 2 прокурори и 2 съдии (съдиите ще участват само в семинар, който ще се проведе в последния ден от обучението) от всяка една страна (в периода от 25 до 29 март 2019 г.);
- Организиране на 4-дневно специализирано обучение, проведено от обучителите в Република България (за времето от 10 до 14 юни 2019 г. в гр. Пловдив);
- Изготвяне на информационни материали (брошури, флаери, спот и видеоклипове). Организиране и провеждане на кампания за повишаване на информираността на гражданите относно основаното на полов признак домашно насилие през юни-декември 2019 г.;
- Конференция за официално закриване на проекта във Виена с участието на всички членове на Организационния комитет (Steering Committee) - през м. януари 2020 г.

До момента са реализирани първите пет дейности, като предстои да бъде проведено обучение на обучители, предназначено за полицаи и прокурори за времето от 25 до 29 март 2019 г. в централата на Европейския полицейски колеж - CEPOL, гр. Будапеща, Република Унгария. През м. юни 2019 г. ще стартира информационна кампания по проекта в СМО, като ще се настоява изрично тя да се провежда целенасочено и в ромските квартали и гета, като ще бъдат организирани и мероприятия в махалите - срещи с ромски жени и представяне на проекта, запознаване с техните права, предоставяне на контакти на НПО за помощ и подкрепа и т.н.

През 2018 г. **Комисията за защита от дискриминация (КЗД)** участва в разработването и приемането на Национална програма за превенция и защита от домашно насилие за 2017-2018 г., в която залегнаха дейности от компетентност на КЗД.

През 2018 г. са постановени две решения за сексуален тормоз. Случаите със сексуален тормоз са деликатни, често без свидетели, затова и жалбите в Комисията за защита от дискриминация с подобни оплаквания не са много през годините.

С решение 466/2018 г. по преписка № 144/2016 г. за множествена дискриминация, петчленен състав на КЗД установява осъществен спрямо жалбоподателката сексуален тормоз на работното място от страна на председател на синдикална секция, за което му налага глоба в размер на 1000 лева. Според жалбата сексуалният тормоз се изразявал „в регулярни неприлични покани и обръщения“.

С решение №299/10.07.2018 г. по преписка №12/2018 г с изложени оплаквания за упражнена дискриминация, „тормоз“ на работното място по признак „пол“ и сексуален тормоз. Втори постоянен заседателен състав на КЗД е приел, че събраните по преписката доказателства не установяват извършване на действия, бездействия или демонстриране по друг начин от ответната страна поведение или отношение, което може да се квалифицира като унизително и поставящо във враждебна, обидна и застрашителна среда жалбоподателката по признак „пол“.

През 2018 г. е образувана преписка №638/20.12.2018 г. с оплаквания за дискриминация по признак пол, убеждение, политическа принадлежност и сексуален тормоз. Все още няма постановен акт.

В решение №207/17.05.2018 г. по преписка №418/2013 г е установена пряка дискриминация по чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр. по признак „етническа принадлежност“ и дискриминация под формата на тормоз. Жалбоподателката е майка на четири деца в момент на тежка икономическа и демографска криза в страната. Тя посочва, че с обидното си отношение към нея работодателят й В. И. многократно е накърнявал достойнството й. Твърди, че е третирана различно спрямо служителите от турски произход. Счита, че спрямо нея е осъществен тормоз по смисъла на чл. 4 и чл. 5, във връзка с §1, т. 1 от ДР на ЗЗДискр. на основание признак „етническа принадлежност”. Впоследствие жалбоподателката заявила оплаквания и по признак „семейно положение”. Съставът е счел, че изложената фактическа обстановка осъществява състава на дискриминация под формата на тормоз съгласно чл. 5 от ЗЗДискр. Петчленен разширен заседателен състав приема за безспорно доказано, че управителят на „К.” ЕООД, В. М. И. е извършил тормоз по смисъла на ЗЗДискр. спрямо Е. А. В.-Б., изразяващ се в преднамерено уведомяване на колектива на дружеството за подадената от нея жалба, целящо да й се окаже въздействие чрез него (посочените от жалбоподателката нейни колеги за свидетели по преписката са се опитали да вземат отношение и да я разубедят от воденето на настоящото производство), преместването й на друго работно място без основателна причина, прекратяване на професионалната й кариера (същата е била на висока позиция и с дълъг стаж в дружеството) и отказ да изплати полагащото й се обезщетение за неизползван отпуск. Наложена е ГЛОБА в среден размер, установен в нормата на чл. 78, ал. 1 от ЗЗДискр., в размер на 1000 лева,

за да е в състояние да въздейства възпиращо, както по отношение на него, така и по отношение на всички останали.

Една от основните политики в **Министерство на отбраната** е нулева толерантност към прояви на насилие във всичките му форми. Разкрита е и продължава да функционира гореща телефонна линия за сигнали, жалби и оплаквания от структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. На официалната web-страницата на МО, рубрика на български и английски език „РАВНОПОСТАВЕНОСТ"/„GENDER" са посочени телефони и електронна поща за приемане на съответните сигнали, жалби или оплаквания. Военнослужещите и служителите в МО, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и във въоръжените сили могат да се обърнат към Служба „Военна полиция" или към Главния инспектор на Министерство на отбраната за неразрешен от началниците/командирите им проблемен въпрос, за неспазване на международното и българско законодателство, осъществено насилие на работното място, нерегламентирани прояви и др.

В края на 2017 г. **Министерството на труда и социалната политика (МТСП**) в партньорство с **Агенцията за социално подпомагане (АСП)** изпълнява проект „Заедно срещу насилието", по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 г., приоритетна ос № 3 "Модернизация на институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд". Продължителността на проекта е до края на 2020 г.

По проекта се предвижда да бъдат формулирани препоръки и предложения за оптимизиране на социалните услуги за жертви на насилие, въз основа на резултати от проведени анализи и национално представително изследване по темата „Насилието в България". Изследването е важно предвид ограничените данни в тази сфера. Ще бъдат организирани 10 надграждащи обучения за повишаване на капацитета на 330 специалисти, работещи по случаи на насилие. Предстои също разработването и разпространението на информационни материали, провеждането на 2 национални конференции и 6 кампании с цел повишаване на информираността и чувствителността на гражданите относно различните форми на насилие в цялата страна, както и провокиране на широката общественост и институциите да разпознават насилието като нарушаване правата на човека, да говорят за него и да обединят усилия за неговото ограничаване. По проекта ще се работи и за създаване на концептуална рамка за изграждане на система за наблюдение и мониторинг на равнопоставеността на жените и мъжете, която да подпомогне събирането, регистрирането и обработването на данни по пол в различните секторни политики. Изграждането на система за наблюдение е заложено в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

Във връзка със стартирането на проектните дейности, са проведени работни срещи на екипите за изпълнение, организация и управление на проекта. В рамките на срещите е обсъден и изготвен графика за обществените поръчки по проекта.

През отчетния период е осъществена работа по изработване на документацията на предвидените четири обществени поръчки за целите на проекта. Разработена е документацията и са обявени две обществени поръчки. По едната е сключен договори започна изпълнението на дейности, свързани с изготвяне на анализи в областта на домашното насилие и насилието основано на признак „пол". По втората обществена поръчка за провеждане на национално представително изследване на тема „Насилието в България" договор е сключен през първото тримесечие на 2019 г. Изготвени са технически спецификации за другите две поръчки, които ще бъдат обявени през 2019 г.

Очаква се проектът да допринесе за подобряване на информираността и

експертизата на служители, участващи в приема, производството, социалната и психологическата грижа за жертвите от насилие, повишаване на информираността за разпознаване на насилието и ролята на институциите в борбата срещу него и на ефективността на работата на институциите.

Агенцията за социално подпомагане (АСП) в партньорство с **Министерството на труда и социалната политика (МТСП)** са отговорни институции по отношение изпълнението на мерки, насочени към борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите, включени в Плана за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2018 г.

Целенасочените действия за изграждане на мрежа от социални услуги в общността е съществен елемент от цялостния процес на подкрепа и защита правата и интересите на децата и семействата. Мерките, насочени към преодоляване на всички форми на насилие са стратегически подход, свързан с предоставяне на социални услуги в общността от консултативен и резидентен характер.

Важна роля за осигуряване на подкрепа на лицата, пострадали от домашно насилие имат социалните услуги, които предлагат защита на жени-жертви на насилие, включително и домашно насилие и на техните деца. Тези услуги включват Кризисен център, Звено „Майка и бебе", Център за обществена подкрепа и др. и се предоставят в общността, като редът и условията за разкриването, предоставянето и ползването им са регламентирани в Закона за социално подпомагане и правилника за неговото прилагане.

Звено „Майка и бебе" предоставя временно настаняване до 6 месеца на бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, насърчава родителската привързаност, подпомага младите майки чрез социално, психологическо и юридическо консултиране и подкрепа. Въпреки че услугата е насочена основно към бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, част от потребителите на социалната услуга са и бременни жени и майки с деца, станали жертви на домашно насилие. Към края на м. декември 2018 г. техният брой е 13, с общ капацитет 85 места, от които са заети 32 места.

В Центровете за обществена подкрепа се предоставя специализирана подкрепа на лицата, включително и за тези, преживели домашно насилие и се работи по специални програми за психо-социална подкрепа, правна помощ и консултиране. Към края на м. декември 2018 г. Центровете за обществена подкрепа са 135, с общ капацитет 5378 места.

„Кризисен център" (КЦ) е комплекс от социални услуги за деца и/или лица, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация, които се предоставят за срок до 6 месеца и са насочени към оказване на индивидуална подкрепа, задоволяване на ежедневните потребности и правно консултиране на потребителите или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция. Към настоящия момент кризисни центрове за лица са разкрити в областите Варна, Перник, Пловдив, Русе, Стара Загора и Хасково (за жени и деца, претърпели насилие), а кризисни центрове за деца в областите Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Силистра, София град, София област и Шумен.

Към края на м. декември 2018 г. като делегирани от държавата дейности на територията на страната функционират 18 Кризисни центъра за деца, с общ капацитет 196 места, от които заети са 114 места и 6 Кризисни центъра за лица, с общ капацитет 64 места, от които заети са 50 места.

При анализа на базата данни по отношение броя на Кризисните центрове за деца

на територията на страната, се наблюдава нарастване през последните шест години. През 2013 г. функциониращите КЦ за деца са били 14 броя с общ капацитет 145 места, като през 2017 г. се наблюдава ръст в общия брой с 22%. По отношение капацитета на социалната услуга нарастването е с 26% в сравнение с 2013 г. Анализът на данните не показва динамика в процесите по отношение повишаване броя на настанените потребители в социална услуга. Относителният дял на настаняванията от 2013 г. до 2018 г. включително е постоянен в количествено изражение (Таблица 1). Финансовият стандарт за предоставяне на социалната услуга от резидентен тип - Кризисен център за деца през 2018 г. е 9 180 лв.

КРИЗИСНИ ЦЕНТРОВЕ за деца делегирани от държавата дейности			
година	брой	капацитет	заетост
2013	14	145	103
2014	15	155	106
2015	16	166	80
2016	17	176	112
2017	18	196	113
2018	18	196	114

Съгласно **Координационния механизъм за реферирane и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца, жертва на трафик, завръщащи се от чужбина**, **Агенцията за социално подпомагане (АСП)** и териториалните й поделения - дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП) имат конкретно разписани ангажименти. Децата, жертва на трафик, са деца в риск и спрямо тях се предприема мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето, с цел осигуряване правото на детето да живее в сигурна и защитена среда, предотвратяване на последиците от трафикирането и възможността от повторно въвличане в трафик. За всеки случай на дете, жертва на трафик, се инициира социално проучване. Социално-психологическата работа и подкрепа на тази целева група деца започва още при пристигането им в страната - на съответния гранично-пропускателен пункт. Децата, жертви на трафик, се посрещат от представител на ДСП, който присъства на първоначалните разговори с детето и следи за спазването на неговите права и законни интереси. Важен момент в работата на социалните работници е извършването на адекватна оценка на потребностите на детето, преценка на риска и планиране на дейности и мерки за осигуряване на неговата закрила и безопасност.

В Агенцията за социално подпомагане се администрират данни за наблюдаваните случаи на деца, жертва на трафик, съгласно Координационния механизъм за реферирane и обгрижване на непридружени деца и деца - жертва на трафик, завръщащи се от чужбина. Случаите на деца, жертва на трафик, активно се наблюдават от отделите „Закрила на детето“ (ОЗД) за период от една година. Периодът на наблюдение може да се удължи в зависимост от спецификата на конкретния случай.

През 2018 г. за наблюдаваните от ОЗД деца, жертва на трафик в АСП е налична следната информация:

- първо тримесечие на 2018 г. - наблюдавани са 12 деца;
- второ тримесечие на 2018 г. - наблюдавани са 10 деца;

- трето тримесечие на 2018 г. - наблюдавани са 11 деца;
- четвърто тримесечие на 2018 г. - наблюдавани са 11 деца.

През месец март 2010 г. е подписано Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите по закрила на детето, в което са посочени конкретните ангажименти и задължения за взаимодействие на ангажираните страни. Правилата за практическото прилагане на Споразумението са описани в **Координационен механизъм за взаимодействие при работа по случаи на деца, жертва или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.** Чрез прилагането на Координационния механизъм (КМ) се постига бърза реакция и сътрудничество между отговорните институции при случай на дете в риск или жертва на насилие.

Задължителните участници в мултидисциплинарните екипи са: социален работник от дирекция „Социално подпомагане“, отдел „Закрила на детето“, представител на кмета на общината (район/кметство) и представител на Районните управления на МВР по места (районен инспектор, инспектор Детска педагогическа стая, оперативен работник и др.) Съобразно конкретния случай в работата на екипа се включват и допълнително представени алтернативни членове: представител на Регионален център по здравеопазване, личен лекар на детето, представител на спешна помощ, завеждащ отделение в лечебното заведение, подало сигнала и др.; Регионален инспекторат по образование към Министерството на образованието и науката, директор на училище/детска градина, педагогически съветник/училищен психолог, класен ръководител на детето или групов възпитател; Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни; районен съдия; районен прокурор; представител на доставчик на социална услуга резидентен тип (ако се издава заповед за извеждане на детето извън семейството и настаняването му в услуга от резидентен тип) и други, при необходимост и преценка на ДСП.

Териториалните поделения на АСП - ДСП, в частност ОЗД, активно работят с децата, жертва на насилие и с техните семейства - предприемат мерки за закрила, насочват ги към подходящи социални услуги, консултират, подкрепят и оказват съдействие за преодоляване на негативните последици от преживяното насилие.

Дирекция „Социално подпомагане" може да инициира производство по реда на Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН) - внасяне на искови молби до Районния съд и сезиране на Районната прокуратура за предприемане на действия по компетентност срещу извършителя.

Период	Постъпили в ОЗД/ДСП сигнали за насилие	Открити в ОЗД/ДСП случаи на насилие	Брой сигнали за насилие, по които е приложен Координационен механизъм
01 - 12.2018 г.	**1106**	**387**	**1061**

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) също работи за превенция на насилието, подкрепа на деца жертви на насилие и закрила на децата.

- **Разработване на проект на Национална Стратегия за детето 2019-2030г.**

Проектът на Национална стратегия за детето 2019-2030 г. е разработена на основание чл. 1, ал. 3 от Закона за закрила на детето и решение от 39-то заседание на Националния съвет за закрила на детето (НСЗД), проведено на 9 май 2018 г. С посоченото решение на Съвета е създадена междуинституционална работна група за разработване на стратегическия документ, под председателството на Председателя на

Държавната агенция за закрила на детето. В състава на групата бяха включени представители на държавни институции и представители на неправителствените организации, развиващи дейности в областта на правата на децата. Към групата бяха привлечени и външни експерти с различен професионален опит и експертиза.

В проекта на Стратегия са заложени пет ключови области на въздействие: здраве и здравословен начин на живот; качествено образование за всички деца; семейна среда, алтернативна грижа и стандарт на живот; сигурна среда и достъп до правосъдие; отдих и свободно време/детско всекидневие.

В стратегическа цел „Гарантиране на правото на всяко дете да живее в сигурна среда, превенция и защита от насилие и други вредни действия и ефективен достъп до правосъдие“ са заложени мерки за осигуряване на ефективен достъп до услуги за възстановяване, придружаване, психосоциална, медицинска и правна подкрепа за деца, пострадали и свидетели на насилие и престъпление. Проектодокументът е насочен и към въвеждане на ефективна система за превенция, сигнализиране и реакция във връзка със забраната за телесно наказание над деца, криминализиране на домашното насилие.

Прилагането на физическа сила, като метод за възпитание на детето е неприемливо и се асоциира с унизително третиране и засягащо достойнството на детето поведение. Проектът на Стратегия насърчава развитието на уменията на родителите и предвижда подкрепа за тях за справяне с предизвикателствата в отглеждането на децата в различните възрасти. Съществуват начини на възпитание и грижи за детето, които запазват респекта към родителския авторитет без да се прилага насилие.

Действащото законодателство в момента третира насилието във всичките му форми като недопустимо.

- **Национална програма за закрила на детето (НПЗД)**

През 2018 г. едновременно с процеса по изготвяне на проекта на новия стратегически документ Националната стратегия за детето 2019-2030 г. бе подготвен и проект на доклад за изпълнението на Националната програма за закрила на детето (НПЗД) 2018 г. Документът отчита основните постижения в политиките за децата през 2018 г., а именно: изготвянето на проект на Закон за социалните услуги; напредъка в процеса на деинституционализация; стартирането на работата по създаване на Националната стратегия за ранно детско развитие; развитието на социалните услуги за деца, включително и иновативните; актуализирането на координационните механизми за деца-чужденци, търсещи и получили закрила на територията на страната и за работа по случаи на насилие над деца, като се използва мултидисциплинарен подход и други.

Сред основните изводи и препоръки, които съдържа доклада по изпълнението на НПЗД 2018 г., са свързани и с предприети мерки за повишаване на знанията на децата за опасностите в Интернет; необходимост от предприемане на мерки за подобряване на условията за прием и настаняване на децата-чужденци на територията на България и спазването на правата им за сигурност, достъп до правни, здравни и образователни услуги.

През 2018 г. Националният съвет за закрила на детето изработи проект на Националната програма за закрила на детето за 2019 г. (НПЗД), която включва пет основни стратегически цели, една от които е Гарантиране на правото на всяко дете до сигурна среда, превенция и защита от насилие и от други вредни действия и ефективен достъп до правосъдие.

На основание чл. 8, ал. 2 от Правилника за структурата, организацията и дейността на Националния съвет за закрила на детето (НСЗД) функционира Междуведомствена работна група “Превенция на насилието и злоупотребата с деца”.

Групата има основна цел - да извършва мониторинг на изпълнението на "Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца". Нейната основна задача е на всеки две години да разработва проект на План за действие за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца, в който се планират мерки и дейности. Всяка година работната група изготвя доклад, който съдържа отчет на извършената работа през изминалата година, на база на събраната информация от всички ведомства.

През 2018 г. в работната група активно продължи работата по изготвяне на предложения за актуализирането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция и Споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция (подписано на 15 март 2010 г.). Целта е да се подобри взаимодействието между институциите като се вземат предвид всички релевантни предложения от участващите експерти в работната група, с оглед отстраняване на откритите пречки и проблеми в действието на Координационния механизъм.

- **Мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция**

Държавната агенция за закрила на детето, в партньорство с Министерство на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане и Областните администрации, ежегодно извършва мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (КМ). През отчетния период, информацията с данните за 2017 г. от подадени от регионалните структури на партньорите информационни карти към ДАЗД, беше обобщена и анализирана. Изготвен е аналитичен доклад, който е оповестен на сайта на ДАЗД: https://sacp.government.bg/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%

В резултат на получената информация бяха направени следните основни изводи и препоръки:

- Препоръките от предишните години за актуализиране на общинските и областните стратегии за обезпечаване на достатъчно на брой и като вид социални услуги вече се изпълняват и тази идея е залегнала и в Актуализирания План за действие в изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България". Предприети са стъпки и по отношение на осигуряването на Кризисни центрове за децата, преживели насилие и за създаване на услуги и програми за деца, извършители на насилие;
- По отношение на активизирането на личните лекари през 2017 г., ДАЗД се включи в Конгреса на педиатрите с информация за предоставяните услуги за деца и продължава да полага усилия за разяснение на задължението на всички медицински специалисти да съобщават за констатирано насилие или съмнение за насилие над дете;
- Макар и да се провеждат обучения на социалните работници насочени към актуализиране и надграждане на знанията и уменията им за работа с деца, жертви на насилие, необходимо е да се потърси начин да се промени статута на социалния работник, да се осигури достатъчно човешки ресурс в отделите „Закрила на детето", което да позволи профилиране на

служителите, с оглед подобряване на работата им, както и да се предвиди задължителна и регулярна супервизия за социалните работници;

- Да се работи в посока осигуряване на тесни специалисти като детски психиатър за възможно най-голям обхват от територията на страната, което би подобрило ефективността на работата на екипите при специфични и тежки казуси;
- Да се подпомогнат екипите, създадени по Координационния механизъм с организирани съвместни обучения, семинари и срещи, чрез които да се регистрират възможностите на участниците, да се надградят уменията им и да се подобри взаимодействието им вътре в екипа и между институциите;
- Да се осигури материално и техническо обезпечаване на работата на екипите от гледна точка на бърза и гъвкава реакция при кризисна ситуация, като същевременно се опазва освен здравето и живота на детето, жертва на насилие и тези на екипите по Координационния механизъм;
- Да се изисква стриктно спазване на нормативната уредба в областта на защитата от насилие както от задължително представените структури, така и от алтернативните представители и от органите по закрила на детето, описани в ЗЗДет;
- Да се обмисли законодателна промяна в Семейния кодекс, обвързана със създаването на структура, която да осигурява „временно попечителство“ за разрешаване на проблемите, свързани с представителството на децата, жертви на насилие в кризисни ситуации и да следи за техния най-добър интерес;
- Да се направят стъпки по отношение на включването на отчетените проблеми и конкретните им решения в националните стратегически документи имащи отношение към насилието и злоупотребата с деца.

Във връзка с изведените препоръки, в работната група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“, председателствана от ДАЗД, се работи по актуализиране на Координационния механизъм, като целта е да се подобри работата на екипите и да се направят предложения за промени в нормативната уредба, чрез които да се подсигури качествено изпълнение на този механизъм.

- **Мониторинг на прилагането на Координационен механизъм за реферирane и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина**

Ангажиментите на ДАЗД включват координация и мониторинг на Механизма за трафик на хора и непридружени деца. През 2018 г. са постъпили 23 сигнала за български деца, идентифицирани като жертви на трафик, с цел трудова или сексуална експлоатация. Сигналите, постъпили и регистрирани в агенцията се получават предимно от български и чужди дипломатически и консулски мисии, както и по линия на международното сътрудничество на полицейските власти. Запазва се тенденцията от предишни години за относително ниския брой на пострадалите в чужбина български деца.

Държавите по дестинация през миналата година са: Швеция – 12 случая, Великобритания – 5 случая, Франция – 2 случая, Италия – 1 случай, Германия – 1 случай, Кипър – 1 случай, Унгария – 1 случай. И през 2018 година се наблюдават най-

много случаи на деца в Швеция и Англия. В работата по случаите беше установено, че 15 момичета и 8 момчета са станали жертва на миграционните потоци с цел въвличане на непълнолетните в трудова или сексуална експлоатация, както следва :

• Сексуална експлоатация – 12 момичета
• Просия – 2 момичета и 7 момчета;
• Джебчийски кражби – 1 момиче;
• Трудова експлоатация – 1 момче.

Средната възраст на децата-жертви, за 2018 г., е 14.1 години, като най-високата възраст е 17 г., а най-ниската 14 г. По-голямата част от регистрираните деца са от населени места, разположени в региона на Южна България.

През 2018 г. Държавната агенция за закрила на детето координира завръщането в България на 16 деца от страните членки на Европейския Съюз – седем деца от Швеция, три деца от Англия, две деца от Франция, едно дете от Кипър, едно дете Италия, едно дете от Унгария и едно дете от Германия.

От всички 23 регистрирани деца, за 16 от тях, след завръщането им в България, са предприети мерки за закрила – настаняване в специализирана услуга – Кризисен център или при близки и роднини. За децата – жертви на трафик задължително се предприемат мерки за закрила съгласно Закона за закрила на детето, а не мерки по Закона за противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. По този начин за пострадалите от експлоатация деца се предприемат мерки за подкрепа за преодоляване на преживяната травма, а не мерки за деца в конфликт със закона.

- **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца**

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г. (приета с Решение № 115 от 9 февруари 2017 г. на Министерския съвет) има няколко основни стратегически цели, а именно: Повишаване на ефективността на мерките за закрила на децата от насилие; Създаване на ефективна система за превенция на домашното насилие над деца; Превенция на сексуалното насилие, сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация на деца; Превенция на всякакви форми на насилие срещу деца; Превенция на насилието срещу деца в образователната система; Създаване и развитие на различни услуги, модели и инструменти за превенция на насилието и работа с деца, жертви и извършители на насилие; Повишаване на капацитета на професионалистите, работещи с деца и подобряване на междуинституционалното сътрудничество и координация; Повишаване на чувствителността и информираността на обществото по въпросите на насилието над деца. Основните отговорни органи и институции за изпълнението на Програмата са: Държавна агенция за закрила на детето; Министерство на правосъдието; Министерство на вътрешните работи; Министерството на образованието и науката; Министерството на труда и социалната политика; Министерството на здравеопазването; Министерство на културата; Министерство на младежта и спорта; Министерство на земеделието и храните; Агенцията за социално подпомагане; Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”; Кметовете на общините, като доставчици на социални услуги за деца; Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, като НПО сектора също участва при изпълнението на определени оперативни цели по Програмата.

За изпълнението на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г., се приемат двугодишни планове за действие с конкретни мерки и дейности за изпълнение на стратегическите и оперативните цели. Първият план за периода 2017–2018 г., е приет с Решение № 409 от 27.07.2017 г. на Министерския съвет. За координацията между отговорните институции за планиране на

мерки и дейности в плана, отговаря ДАЗД, чрез междуинституционалния механизъм на Междуведомствена работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца" към НСЗД.

През изминалата година активно се работи по изготвяне на доклад за 2018 г., съдържащ периодичен отчет по изпълнението на План за действие за периода 2017-2018 г. към Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г. Изготвен е на база обобщената информация, получена от редица министерства и организации. Под ръководството на ДАЗД, в рамките на работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца" продължи работата по разработване на следващия план за действие за периода 2019-2020 г., въз основа на постъпилите предложения на отговорните институции. Двата документа са финализирани през месец януари 2019 г. и са приети с решение на Националния съвет за закрила на детето, на заседание, проведено на 14 февруари 2019 г. След приключване на съгласувателната процедура, Планът за действие за периода 2019–2020 г. се внася за разглеждане и приемане от Министерски съвет.

- **Данни от представилите отчет през 2018 г. лицензирани доставчици на <u>резидентни</u> социални услуги за деца 2017 г.**

Общият брой деца, станали жертва на насилие, които са настанени в резидентни услуги, лицензирани от председателя на ДАЗД са 294. Най-голям брой от тях са на възраст между 12 и 16 г. – 118. Тройно по-малко са случаите при децата на 8-11 г. -51 бр. и на възраст от 17 до 18 г. – 37 деца. Във възрастовата група 4-7 г. пострадалите от насилие са 43, до 3-годишна възраст са 45, а над 18 г. – 102.

Преобладаващият вид насилие е психическото, следвано от пренебрегване на основните потребности на детето, физическото и сексуалното насилие.

Запазва се тенденцията насилието да се извършва най-вече в семейството. Жертва вкъщи са станали 291 деца, които сега живеят в резидентни услуги. На улицата са пострадали 48 момчета и момичета, в дома на близки или роднини – 14, в училище – 50, в специализирана институция 14, на обществено място – 4 .

Извършител на насилието в 249 от случаите е родител (157 бащи и 92 майки), в 22 – роднина или познат, непознат – 37, друго дете – 11, съсед/познат - 8.

Жертва на трафик са станали 21 момичета и 3 момчета.

- **Данни от представилите отчет през 2018 г лицензирани доставчици на <u>дневни</u> социални услуги за деца за 2017 г.**

Броят на децата, които са станали жертва на насилие през 2017 г., и които са ползвали дневни социални услуги в общността от лицензиран доставчик е 1 578. Най-голям е броят на децата, които са на възраст от 12 до 16 години – 525. Децата, пострадали от насилие на възраст от 8 до 11 години са 425, на възраст от 4 до 7 години са 291, от 0 до 3 г. – 255. Най-малък е броят на децата преживели насилие във възрастта 17-18 години – 82. Ползвалите дневни социални услуги млади хора на възраст над 18 г. за 2017 г. са 40.

Преобладаващият вид насилие е пренебрегване – 747, на второ място психическо насилие – 446, последвано от физическо – 327, интернет насилие – 213 и сексуално 160.

Запазва се тенденцията насилието да се извършва най-вече в семейството. Жертва вкъщи са станали 1305 деца. В училище – 2 015 деца, на улицата – 150 деца, на обществено място – 75 деца и при близки и роднини – 68.

Извършител на насилието в 530 случая е бащата, а в 422 е майката. Неизвестен извършител е посочен в 129 случая, а непознат в 127. Познат/съсед извършили насилие върху дете – 144, роднини – 77, учители – 20.

Жертва на трафик са станали 34 момичета и 8 момчета.

- **Контрол и мониторинг**

Друг приоритет в работата на ДАЗД през 2018 година бе планирането и осъществяването на контролната и мониторингова дейност. Чрез извършване на проверки бе проследено качеството на грижата за децата във всички услуги от резидентен тип за деца – център за настаняване от семеен тип, както и всички специализирани институции за деца – домове за деца, лишени от родителска грижа. Основна цел на тематичните проверки бе да се изследват грижите, които се полагат, ефективността в работата и закрилата от насилие за настанените в услугите деца, както и да се планират адекватни политики за закрила на детето в процеса на деинституционализация, съобразно Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“. В резултат на извършената контролна дейност през 2018 година бяха проверени всички дневни центрове за деца с увреждания. Резултатите от тази проверка дадоха възможност да се изследва качеството на този вид услуга и подкрепата, която се оказва от страна на държавата и на лицензираните доставчици, чиято услуга не е делегирана от държавата дейност, на детето и на неговото семейство, за по-пълна възможна социална интеграция.

През 2018 г. служителите на ГДКПД извършиха общо 471 броя проверки, от които: 81 броя проверки по сигнал; 385 обекта от 2 планови проверки; броя проверки за проследяване изпълнението на дадени задължителни предписания след извършени проверки.

Съобразно правното основание, проверките са разпределени както следва: по права са 73, комбинирани по права и стандарти 385 бр., няма извършени проверки само за проследяване спазването на стандартите по Наредбата за критерии и стандарти за социални услуги за деца. От проверките по права 347 бр. са за насилие, но следва да се има предвид, че плановите проверки в Центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) и Домове за деца лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) общо 293 на брой, касаят правото на детето на закрила срещу насилие.

Първата тематична планова проверка, извършена в ЦНСТ (278 бр.) и ДДЛРГ (15 бр.) бе с основна цел да се изследват грижите, които се полагат и закрилата от насилие за децата, настанени в социални услуги от резидентен тип, ефективността в работата на ЦНСТ и ДДЛРГ по предотвратяване на различни видове насилие върху децата, както и да се планират адекватни политики за закрила на детето в процеса на деинституционализация, съобразно Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“.

Работата по жалби и сигнали на граждани или юридически лица е част от дейността на Държавната агенция за закрила на детето, по отношение на мониторинга за спазване на правата на децата. Всички жалби, молби и сигнали на граждани, юридически лица, държавни институции, както и анонимни писма за насилие над деца, постъпили в агенцията се разглеждат от служителите в законоустановения срок.

При сравнителен анализ с постъпилите сигнали за насилие през 2017 г. се отчита, че през 2018 г. е увеличен броят на жалбите по всеки един от разгледаните показатели, както следва:

- Сигнали за упражнено физическо насилие – 218 бр., спрямо 168 случая за предходната година;
- Неглижиране – 152 случая, като за 2017 г. техният брой е бил 133 бр.;
- Упражнено психическо насилие над деца – 110 бр. През 2017г. броят им е 99;
- Сексуално насилие или блудство с дете – 61 бр., спрямо 41 бр. сигнали за 2017 г.;

- Използване на неподходящи и уронващи достойнството на детето методи на възпитание – 30 бр., за предходната година техният брой е 26 преписки.

Общият брой на сигналите за насилие през 2018 г. се е увеличил с 94 бр. в сравнение с 2017 г. Тенденцията на високия брой сигнали, относно насилие във всичките му форми, би могла да се дължи на невъзможност от страна на жалбоподателите да се справят с поставения проблем и предвид сериозността му, разчитат на подкрепа от ДАЗД.

И през 2018 г. най-голям е броят на преписките за насилие над деца, както и през 2017 г., като е запазен приблизително относителния им дял.

Сравнителният анализ между двата периода според изложения проблем не отчита промяна в съотношението на проблематиката в постъпващите сигнали. Запазва се тенденцията на най-висок брой на сигналите за насилие, упражнено върху деца и между деца във всичките му форми, но през 2018 г. се наблюдава чувствително увеличение, като броят им (553 бр.) е значително повишен в сравнение с предходната 2017 г., когато са били 459 бр.

Предвид отчетеното нарастване на случаите на насилие над деца и по-специално на постъпващите сигнали в ДАЗД за случаи на училищен тормоз, агресия и насилие, неприемливи методи на възпитание в детски градини, контролната дейност ще бъде основно насочена към проверки в образователни институции – училища и детски градини. Остава тревожна тенденция на един относително постоянен брой на случаите на т.нар. детски бракове и раждания, в тази връзка ще се провери изпълнението на задължението за съдействие от страна на АГ специалисти. Не на последно място са и случаите на насилие над деца във формална грижа, което е повод за проверка на дейността на общините като доставчици на услугата приемна грижа. Усилията на Агенцията ще бъдат насочени и към популяризиране на Националната телефонна линия за деца 116 111 като един от най-лесните, бързи и напълно безплатни способи за подаване на сигнал за дете в риск, както и за информиране и консултиране. ДАЗД ще продължи своята дейност за защита на децата в случаи с международен елемент, децата – жертви на трафик и експлоатация.

- **Национална телефонна линия за деца 116 111**

В изпълнение на чл.17а, ал. 1, т.17 от Закона за закрила на детето в правомощията на председателя на ДАЗД се включва и изграждане и поддържане на хармонизиран телефонен номер с национално покритие за информиране, консултиране и помощ на деца. Това е Националната телефонна линия за деца 116 111, която съществува въз основа на сключен договор между ДАЗД и Фондация „Асоциация Анимус“, на която е делегирано управлението на линията.

През 2018 г. общият брой приети повиквания на Националната телефонна линия за деца (НТЛД 116 111) е 60 856. Броят на проведените консултации е 9 814. Тестващите линия обаждания са 39 407. Обажданията „тип мълчание и затваряне на телефона“ или грешки са 11 704. Неприетите обаждания са 27 637.

Най-много постъпили обаждания има от деца. Техният брой е 7 423. Темата, която най-често вълнува децата, които са потърсили консултация на НТЛД е „любовни връзки и сексуални взаимоотношения“ и броят на консултациите е 4 098. Експертите са провели 1 318 консултации по тема „семейни проблеми“.

Родителите, които са потърсили информация или подкрепа от НТЛД са 1 154. Тринайсет са постъпилите сигнали от учители на НТЛД, 134 са обажданията от институции и 1 090 са обажданията от друг възрастен.

Проведените консултации на НТЛД 116 111 свързани с насилие над деца са 699. Момичетата са тези, които са били по-активни в подаване на сигнал за насилие.

Според вида насилие: физическото е водещо – 310, пренебрегване – 158, психическо 117, сигнали за сексуално насилие – 44, друг вид насилие – 67.

Според извършителя, най-голям е броят на родителите, които са извършили насилие спрямо децата – 458, друг роднина – 50, друго дете – 78, непознати – 20, насилие от учител – 15, познат/съсед – 51, друго – 27.

По данни на НТЛД 116 111, семейството е мястото, където децата са насилвани най-много – 507 сигнала. Насилените деца на улицата са 60, в училище – 47, броят на децата преживели насилие в специализираните институции е 13, в осиновително семейство 9, а при близки – по 22 сигнала, на обществено място – 41.

През 2018 г. след проведена консултации, екипът на НТЛД 116 111 е насочил 1433 сигнала към отделите за „Закрила на детето“, 245 към органите на МВР и 55 към бърза помощ.

През последните две години се наблюдава тенденция линията да се ползва от все повече хора, за да подават информация за дете в риск, а нерядко по един и същи случай постъпва и нова информация и се изпращат нови сигнали. Децата ползват линията интензивно, но видно от представените отчети от страна на Фондация „Асоциация Анимус“ голяма част от обажданията са „тип мълчание и затваряне на телефона“ и „тестващите линия“. Основните теми, които вълнуват децата и споделят с консултантите на линията са за проблеми във взаимоотношенията – приятелски, семейни, романтични. Може да се направи заключение, че голяма част от децата не общуват помежду си и/или в семейството и ползват линията като инструмент за общуване. Но в същото време явно срещат затруднения да споделят за ситуации на риск или не ги разпознават като такива.

- **Съвет на децата**

В периода 30 септември – 2 октомври 2018 г. в гр. Пловдив се проведе второто редовно заседание на Съвета на децата, по време на което новоизбраното ръководство потвърди ангажираността си мненията на младите хора да се взимат предвид на местно и национално ниво по всички въпроси, касаещи децата, както и за активизиране на работата по места на всички членове на Съвета. През първия ден от заседанието Съветът дискутира петте основни тематични области, изграждащи новата Национална стратегия за детето 2019-2030 г. Децата излъчиха петима говорители, които представиха вижданията на Съвета по приоритетите в началото на Националната консултативна среща, организирана от ДАЗД и Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на 1 октомври 2018 г. Във връзка с тематичните области на новия стратегически документ членовете на Съвета представиха своите идеи и предложения пред участниците в Националната консултативна среща. Те насочиха вниманието към важните за тях въпроси, а именно осигуряването на „сигурна и безопасна среда“, „образование, което подготвя децата за бъдещето и възпитава в морални ценности“.

Те призоваха за създаване на възможности за развитие на децата от малките населени места. Децата подчертаха, че понятието „безопасна и сигурна среда“ те отнасят към семейната, приятелската, училищната и дигиталната среда. Изтъкнаха важността на семейните връзки за формирането на ценностите. Децата подчертаха значението, което отдават на семейството, като посочиха, че за тях в семейството трябва да има силни връзки, които да са стабилни, да има добра комуникация и детето да расте в защитена среда.

На второто заседание на Съвета на децата през 2018 г. сред темите, които обсъждаха децата бяха и планиране на кампаниите „Живот без насилие за всички деца“,

„Седмица на толерантността“; „Седмица на правата на детето“; представяне на резултатите от проведената лятна кампания „Здравословно и безопасно лято“ в гр. Габрово, гр. Лясковец, гр. Хасково и гр. Кърджали.

- **Кампания на ДАЗД**

Националната кампания на Държавната агенция за закрила на детето „Живот без насилие за всички деца“ с мото „#ДЕЙСТВАЙ!“ бе разработена съвместно със Съвета на децата. Основна част на кампанията включваше провеждането на специални часове в училище, които могат да бъдат заснети и публикувани в сайта на инициативата www.decabg.eu. Членовете на Съвета представиха кампанията в своите региони по време на „Седмицата на толерантността“ (12 – 16 ноември) и „Седмицата на правата на детето“ (19 – 23 ноември), за да мотивират всички ученици да се включат като изберат свои лидери и правила за поведение, а след това се регистрират на електронната страница на кампанията (тя ще продължи и през 2019 г., като в нея ще могат да се включат всички деца в образователни, социални и възпитателни институции и центрове за работа с деца.)

- **Сключено споразумение**

През 2018 г. Държавната агенция за закрила на детето сключи споразумение със Синдиката на Българските учители с предмет „Реализиране на Национална информационна кампания на Държавната агенция за закрила на детето и на Съвета на децата „Живот без насилие за всички деца“.

- **Насоки и методически указания**

През 2018 г., работна група, сформирана от председателя на ДАЗД, работи по актуализиране на всички методики, методически ръководства и указания, разработени от ДАЗД, които са свързани със съвместната дейност с образователните институции, в посока спазване на правата на децата в реалната и дигиталната среда. За участие са привлечени: РУО – София-град, Сдружението на директорите в системата на образованието в Република България, Съюза на работодателите в системата на народната просвета в България, Министерство на образованието и науката, Синдиката на българските учители, Синдикат образование към КТ „Подкрепа“, АСП и нейните териториални структури, както и представители на СДВР, Национален център за безопасен интернет и ГДБОП. Разглежданите документи от работната група са:

- Правила за безопасна работа на учениците в училищната компютърна мрежа и в интернет;
- Практически насоки за работещите в образователната система за подкрепа на детето в ситуации на раздяла и конфликт между родители;
- Практически насоки за действията, които учители и ученици трябва да предприемат в случай на инцидент, на насилие и в други критични ситуации;
- Помагало за превенция на насилието за училищната мрежа.

Вземайки предвид постъпилите предложения, вкл. от директорите на училища и детски градини, са разработени три отделни документа. Целта е тези насоки да бъдат съобразени с новите рискове, свързани с дигиталната сигурност и опасностите във виртуалното пространство, с настъпилите промени в действащата нормативна уредба, с практиката на образователните институции и да бъдат поднесени по достъпен и ясен начин; чрез тяхното приложение да се изгради по-тясна връзка между социалната и образователната система, да се подобри координацията между институциите.

С оглед превенция и гарантиране на правата и висшите интереси на децата, в края на м. февруари ДАЗД изготви следното предложение: във връзка със зачестилите случаи на **насилие** да се поднови и напомни на всички ръководители и директори задължението служителите в сферите на образованието, здравеопазването, културата, спорта, социалните грижи, вътрешните работи и др., които имат предмет на дейност – работа с деца, да бъдат запознати с разпоредбите на Етичния кодекс на работещите с деца и в длъжностните им характеристики да бъде вписано задължение за прилагането му. Предложението бе изпратено до министрите на образованието и науката, на културата, на здравеопазването, на младежта и спорта, на вътрешните работи и до кметовете на общини. С този документ се определят стандартите за етично поведение на работещите специалисти в различните сфери на обществения живот. Познаването и спазването на Етичния кодекс на работещите с деца е регламентирано в Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца като изискване към професионалната квалификация на персонала, работещ в специализираните институции и социалните услуги за деца.

- **Взаимодействие с институциите на Европейския съюз и международни организации.**

Във връзка със съблюдаването на разпоредбите на Конвенцията срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие срещу деца (Конвенцията Ланзароте) към държавите бяха отправени конкретни препоръки. Във връзка с изпълнението на препоръките на Комитета ДАЗД обобщи информацията от отговорните институции, като цялостната информация е изпратена на Секретариата на Комитета. България е отговорила на искането за информация по всички препоръки на Комитета през 2018 г.

ДАЗД участва на експертно ниво в 2 заседания на Работната група CAHENF-VAC срещу насилието върху деца на Съвета на Европа. По време на второто заседание на Работната група (18-19 септември 2018 г., Страсбург) беше изготвен тематичен въпросник, свързан с насилието срещу деца. Информацията, която държавите ще предоставят по темите от въпросника, ще бъде отразена в доклад, който ще бъде предоставен на ад-хок Комитета по правата на детето.

- **Изпълнение на проекти и иницииране на нови предложения**

През 2018г. ДАЗД подготви и стартира осъществяването на няколко проекта, включително и международни. Един от тях е проект „Координиран отговор към насилието и пренебрегването на деца чрез минимална база от данни - от планирането към практиката “ /Coordinated Response to Child Abuse an започна Neglect via a Minimum Data Set: from planning to practice 'CAN-MDS II'/. ДАЗД участва в този проект като партньор с други организации от различни държави. Изпълнението на проекта започна през 2018 г. след получено одобрение от Европейската комисия и подписването на декларация за партньорство с водещата организация Дирекция „Ментално здраве и социално благосъстояние“ към Института за детско здраве, гр. Атина, Гърция. В настоящия проект е предвидено тестването на разработената система CAN-MDS да се проведе на национално и местно ниво. CAN-MDS е разработена в рамките на проект „Координиран отговор на насилието над деца и пренебрегването чрез минимална база данни“, прилаган в консорциум от няколко държави – Гърция, Белгия, България, Германия, Франция, Италия, Румъния и Швейцария.

От българска страна участникът в консорциума е Югозападният университет „Неофит Рилски“, Благоевград. Проектът е изпълнен през 2017 г. Разработен е инструментариум за апробиране на системата и за провеждане на обучения по нея. Идеята на системата е всички ключови участници в работата по случаи на насилие или

пренебрегване на деца да имат достъп на различни нива до разработения софтуер за вписване на информацията. Софтуерът позволява проследяване на всеки един конкретен случай и допълване с информация, например насочване към нови услуги или промяна на ситуацията на детето и семейството. Системата се приема като иновативна, защото използва обща методология за различните страни и е чувствителна към всички сектори, професионални среди и услуги и ще запълни празнините в изследването на насилието в световен мащаб. В национален план въвеждането на системата ще подкрепи и изпълнението на международните ни ангажименти за изпълнение и отчитане на напредъка по премахване на насилието над деца.

През 2018 г. ДАЗД подготви и подаде проектно предложение ENCHANCE по програма „Права, равенство и гражданство“ на Европейската комисия по обявена покана REC-RDAP-GBV-AG-2018 „Превенция на насилието, основано на пола“, в партньорство с Фондация „Работилница за граждански инициативи“, която е водещата организация, и Синдикат „Образование“ към КТ „Подкрепа“. Проектното предложение е подкрепено от областните управители на област Добрич, Видин и Бургас. Общите цели на проекта са:

• Подобряване на мултидисциплинарния подход и сътрудничество на регионално и местно ниво за превенция и справяне с насилието срещу деца;

• Повишаване на информираността на широката общественост по въпросите, свързани с борбата с всички форми на агресия и предразсъдъците, предизвикващи, насилие, основано на пола;

• Насърчаване на трайното установяване на добри практики чрез различни методи в отделните сектори в съответствие със Стандартите на Европейската комисия „Да запазим детето“.

Модел на интегрирана услуга за подкрепа на деца жертви или свидетели на насилие и техните родители в страната – с подкрепата на УНИЦЕФ

От 2015 година **Уницеф** в партньорство с фондация „Асоциация Анимус“ и Института по социални дейности и практики, подкрепя развитието на нов модел на интегрирана подкрепа за деца жертви или свидетели на насилие и техните родители – Детски център за застъпничество и подкрепа „Зона ЗаКрила“ в областите София, Шумен и Монтана.

Услугата е мултидисциплинарна и включва комплексна социална, психологическа, юридическа и медицинска подкрепа както и възможност за щадящо изслушване на деца, участници в правни процедури в т.нар. “сини стаи“.

Като част от работата по превенция, центровете работят с различни общности, детски градини и училища, за да подобрят разбирането за различните видове насилие, последиците от него и как то може ефективно да бъде предотвратено.

Основните резултати от работата на трите Центъра към декември 2018 г. са както следва:

- За периода януари - декември 2018 г. екипите на „Зона ЗаКрила“ са работили с 245 деца и 205 родители.
- Предоставена е правна помощ на 110 деца, а 40 са изслушани от специалист в помещение за щадящо изслушване „Синя стая“.
- От подкрепените родители в 32 случая екипите на „Зона ЗаКрила“ са работили с насилници и са ги включили в терапевтични програми.
- 121 родители са получили правна помощ, за да защитят себе си и децата си от насилие.

Работа с медиите с цел етично отразяване на теми свързани с деца жертви и свидетели на насилие (превенция на повторна виктимизация и стигматизация в обществото)

УНИЦЕФ, Асоциацията на Европейските Журналисти-България и ключови експерти от медиите, бизнеса, правото и психологията изготвиха първия в страната Пътеводител за етично отразяване на деца в медиите и го представиха на международна конференция в София през април 2018, на която присъстваха и участва 120 души. На базата на Пътеводителя УНИЦЕФ и АЕЖ създадоха и обучителна програма – 12 ключови журналисти от БНТ, bTV, Нова Телевизия, БНР, Дневник, Off News бяха обучени за обучители. С подкрепата на УНИЦЕФ всеки от тях започна да провежда обучения на свои колеги в съответната медия и професионална общност. Досега на подобни обучения са преминали близо 120 журналисти – от телевизии, радио станции, вестници, онлайн издания, сред които БНТ, БНР, Нова Телевизия, Darik News, Vesti.bg. Обучения освен в централните редакция в столицата, са проведени и на кореспонденти за областите Варна и Стара Загора. Разработена е обучителна програма и за професионалисти в сферата на Връзките с обществеността и търговската комуникация, както и за студенти по журналистика и ПР, а също така и за видео оператори и фотографи. Обученията на тези професионални общности предстоят до края на 2018 и през първата половина на 2019 г., като междувременно продължават и обученията на журналисти. На 15 и 16 октомври ДАЗД, УНИЦЕФ и АЕЖ проведоха в партньорство обучение за журналисти, студенти и професионалисти на тема „Роля на медиите за етично и щадящо отразяване на деца, пострадали от сексуално насилие“.

Фондация „Асоциация Анимус" работи за превенция на насилието и в подкрепа на жертви на насилие:

- Фондация „Асоциация Анимус" управлява „Национална гореща телефонна линия за подкрепа и насочване на хора, пострадали от насилие", която през 2018 г. се финансира отново от Министерство на правосъдието. През 2018 г. са направени общо 1,579 консултации във връзка с насилие, от които 1,513 за домашно насилие, 34 за сексуално насилие и 32 за трафик на хора.
- През 2018 г. на Националната телефонна линия за деца 116 111 са проведени 699 консултации във връзка с насилие върху деца. Националната телефонна линия за деца към Държавната агенция за закрила на детето се управлява от фондация „Асоциация Анимус" след спечелен конкурс по реда на Закона за обществени поръчки.
- През 2018 г. в Центъра за възстановяване, консултиране, психотерапия и психоанализа и Детския център за застъпничество и подкрепа „Зона ЗаКрила" на фондация „Асоциация Анимус" са консултирани общо 439 жени и деца, жертви на насилие - 379 жени и деца, жертви на домашно насилие, 41 жени и деца, жертви на сексуално насилие, и 19 жени и деца, жертви на трафик на хора, както и 17 извършители на домашно насилие. Детският център за застъпничество и подкрепа „Зона заКрила", който е лицензирана социална услуга и се финансира от УНИЦЕФ, предоставя услуги на деца, преживели насилие и техните семейства, като въвежда специализиран подход и услуги, обединяващи добри юридически, медицински, психологически и социални практики с приятелски към детето процедури и среда. От началото на 2018 г. към Центъра функционира „Синя стая" за щадящо изслушване на деца, свидетели и пострадали от насилие.
- През 2018 г. в Кризисния център за жени и деца, пострадали от домашно насилие „Св. Петка", който фондация „Асоциация Анимус" управлява, и в Звено „Майка и бебе", функциониращо към Комплекса за социални услуги на деца и семейства на територията на район „Сердика", са настанени за различни периоди от 3

месеца до 1 година съответно 52 и 38 жени и деца, жертви на домашно насилие или общо 90 жени, жертви на домашно насилие. В Кризисния център през 2018 г. са били настанени и 13 жени и деца, жертви на трафик на хора. Двете услуги са делегирана държавна дейност, финансирана от държавния бюджет чрез Столична община.

- През 2018 г. в Центъра за обществена подкрепа към Комплекса за социални услуги на деца и семейства на територията на район „Сердика" са консултирани 53 жени и деца, жертви на домашно насилие, 1 жена, жертва на трафик на хора и 5 извършители на домашно насилие.
- През 2018 г. в Учебния център към фондация „Асоциация Анимус" са проведени общо 17 обучения и са обучени общо 275 специалисти с различен профил: социални работници и психолози, учители, доброволци на Горещата телефонна линия за пострадали от насилие, медицински сестри, кандидат осиновители, полицаи и магистрати.

В допълнение, в рамките на различни проекти, изпълнявани от фондация „Асоциация Анимус", са проведени следните дейности:

Проектът „Деца днес - родители утре. Училищна програма за превенция на домашното насилие" (май - октомври 2018 г.), с подкрепата на Министерството на правосъдието имаше за цел да повиши капацитета на училищата в гр. Айтос за превенция на домашното насилие, като се изработи и пилотира програма за първична превенция, съобразно Закона за защита от домашното насилие. Бяха обучени 10 учители и 150 ученици от пети клас от две училища в града, както и 50 родители и специалисти в сферата на образованието.

В рамките на проекта „Съвместни усилия в прилагането на комплексен подход в борбата с домашното насилие в България и подкрепата на жертвите" (септември 2015 - август 2018 г.), с подкрепата на фондация ОУК, бяха проведени последните девет от общо 28 за целия проект семинара за подобряване на взаимодействието с институциите при работа по случаи на домашно насилие в София област, Пазарджик, Ловеч, Враца, Разград, Русе, Смолян, Кюстендил и Благоевград.

В допълнение, в рамките на същия проект, бяха проведени дистанционни супервизии и оказана методологическа подкрепа на кризисните центрове в Плевен и Хасково, както и на консултативните центрове във Варна, Враца, Велико Търново и Горна Оряховица.

Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ) изпълнява политики и мерки в областта на миграцията и убежището, като взема предвид особеното положение на мигрантите, бежанците, жените и момичетата, засегнати от въоръжен конфликт. Мерките, които се прилагат, имат за цел да гарантират адаптацията и интеграцията на жените и момичетата, търсещи международна закрила, както и да предотвратят всякакви форми на експлоатация, малтретиране, насилие или дискриминация.

Мерките за премахване на дискриминацията по отношение на жените и момичетата, търсещи международна закрила в Република България, включват:

- Ранна идентификация на специфична уязвимост, оценка на нуждите и предоставяне на навременни грижи и услуги, които трябва да продължат по време на цялата процедура за искане на убежище, като се вземат предвид специфичните нужди на жените и момичетата;
- Създаване на гаранции, че при желание от страна на жените и момичетата, търсещи международна закрила, ще им бъде осигурен по възможност интервюист и преводач от същия пол;
- Организиране на обучения на служители от ДАБ при МС и преводачи,

работещи с жени и момичета;

• Осигуряване на психолози за жените и момичетата, които са подложени на дискриминация, основана на пола;

• Осигуряване на специални грижи за децата на жените и момичетата, подложени на дискриминация, основана на пола;

• Осигуряване на безопасна и добронамерена среда за жени и момичета, търсещи международна закрила, с цел предпазване от насилие, основано на пола.

Актуалните приоритетни направления на Агенцията са насочени към подобряване на съществуващите системи за мониторинг, определяне на политическите цели, свързани със защита правата на жените и момичетата и наблюдение на тяхното въздействие. В този контекст работим за разпространяване на повече информация за методи, които предотвратяват нарушаването на техните права.

Във взаимодействие с УНИЦЕФ, ВКБООН и др. по отношение подобряване на положението на жените и момичетата, търсещи закрила в Република България, Агенцията работи в сферата на обмен на добри практики, сътрудничество и комуникация с отговорните за защитата и утвърждаването на техните права национални институции, представители на органите на местното самоуправление и неправителствения сектор. Мерките за закрила, които са съобразени с техните специфични потребности, включват: издирване на семейства; предоставяне на подходящи социални, здравни и психологически грижи; право на достъп до задължително образование, което включва езикови курсове, достъп до механизъм за жалби; правни съвети; преводач; провеждане на събеседвания и консултации.

През 2018 г. ДАБ при МС актуализира и прие Стандартни оперативни процедури за превенция и реакция при сексуално и свързано с пола насилие.

Служители на Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет са взели участие в следните обучения:

- „Оценка на риска и подкрепа за клиенти в криза, оцелели и/или свидетели на насилие. Кризисна интервенция и работа с клиенти в криза. Разбиране за травма и посттравматично разстройство. Закрила и превенция в случаи на сексуално насилие спрямо деца и жени“, организирано от СЖББ;
- „Превенцията на сексуалното насилие и сексуалната експлоатация над деца е възможна“, организирано от НОУ-ХАУ център за алтернативни грижи за деца;
- „Създаване на общи регионални практики за психо-социална подкрепа на бежанците и лицата търсещи закрила, оцелели и/или свидетели на насили основано на полов признак и/или други видове насилие“, организирано от СЖББ;
- „Действия срещу насилието, основано на пола, сред жени, деца, мъже - търсещи закрила, бежанци и мигранти”, организирано от УНИЦЕФ;
- „Стабилизиране на травмирани деца от семейства на бежанци“, организирано от Център за детско развитие и психологическо консултиране „Cognitiva”;
- „Ранна идентификация на жертви на трафик на хора от трети страни“, организирано от фондация „Анимус“;
- „Насилие, основано на пола“, организирано от Международната организация по миграция.

От септември 2017 г. **УНИЦЕФ** изпълнява програма за превенция и реагиране срещу насилие, основано на пола (НОП) в Гърция, Италия, Сърбия и България. Програмата е насочена към актуализиране и разширяване на ефективните механизми за насочване на преживелите НОП лица и други изложени на голям риск групи, включително чрез изграждане на капацитета на служителите на терен и повишаване на осведомеността сред общностите от бежанци и мигранти. Програмата се изпълнява в

тясна координация с ДАБ и в партньорство със Съвета на жените бежанки в България, Фондация „Асоциация Анимус“, Фондация „Мисия Криле“ и Алианса за защита от насилие, основано на пола.

Основни резултати от програмата:

- С
  пециализирани обучения на служители на терен от съответните държавни институции, НПО и доставчици на услуги. В периода април – юни 2018 г. са проведени общо 8 обучения за служители на Държавната агенция за бежанците, Дирекция „Миграция“ към Министерството на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане, регионалните полицейски управления, съответно ангажираните НПО, доставчици на услуги, психолози, прокурори и юристи, предоставящи правна помощ. Към август 2018 г. са обучени деветдесет професионалисти;
- С
  есии за повишаване на осведомеността на търсещи закрила и бежанци относно НОП ИС . До края на август 2018 г. са проведени сесии за повишаване на осведомеността относно НОП ИС със 76 жени и момичета и 76 мъже и момчета в регистрационно-приемателните центрове на Държавната агенция за бежанците. Информацията е пригодена съобразно с пола, възрастта и културните особености на участниците, като са проведени отделни сесии за жени, момичета, мъже и момчета и са предоставени информационни материали, подходящи за съответната аудитория.
- Н
  асочване към услуги на лица в риск или жертви на НОП. В периода април – август 2018 г. 26 лица в риск или идентифицирани жертви на НОП при извънредни ситуации са насочени към психолог или психотерапевт за краткосрочна психологическа оценка и насочване към допълнителна подкрепа. Предоставена е също помощ за посрещане на неотложните нужди на деца и жени в риск и за осигуряване на допълнителни човешки и финансови ресурси на Фондация „Асоциация Анимус“, местна НПО, която предоставя психологическа подкрепа и специализирани грижи за хора, преживели насилие, включително жени и деца – граждани на трети страни.

Въз основа на наблюденията и заключенията в хода на проектните дейности, от Съвета на жените бежанки са разработени материали, съдържащи изведени поуки и препоръки за работа по случаи на НОП ИС сред бежанци, търсещи закрила лица и мигранти.

В периода 1 октомври 2018 г. – 30 септември 2019 г. УНИЦЕФ продължава изпълнението на регионалния проект „Действия срещу насилието, основано на пола, срещу жени и деца, търсещи закрила, бежанци и мигранти“. Поставен е фокус върху изграждането на капацитет чрез обучения за служители на терен относно насилие, основано на пола, и насилие срещу деца; информационни сесии за търсещи закрила и бежанци с цел превенция на насилие и овластяване на най-уязвимите; материална и психотерапевтична подкрепа и насочване към съществуващи социални услуги на преживелите насилие, основано на пола. Програмата е съсредоточена върху осигуряването на устойчивост на оказваната подкрепа, в тясно сътрудничество с държавните институции, имащи отношение към миграцията, международната закрила и предоставянето на услуги за пострадали от НОП.

Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ) и нейната администрация представя информация по следните заложени дейности в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г.:

- *По т. 35 и дейност „Организиране и провеждане на специализирано изследване за картографиране на районите със уязвими по отношение на въвличане в трафик на хора общности“:*

С цел подобряване на ефективността на мерките по превенция, през 2018 г. НКБТХ посредством своята администрация продължи дейността за картографиране на регионите с уязвими към трафика групи. Дейността е заложена и в рамките на Националните програми за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите за 2017 и 2018 г. Самото проучване се съфинансира в рамките на осъществявания от Националната комисия проект по българо-швейцарската програма - „Швейцарско – българско сътрудничество за идентификация и дългосрочно подпомагане на деца и възрастни жертви на трафик на хора” /Швейцарски проект/. Картографирането позволява да бъдат идентифицирани спецификите в един регион и една общност - основните рискови групи, специфичните (типичните за тази група/общност) форми на експлоатация, миграционните нагласи, конкретните фактори на уязвимост; взаимовръзки между отделни страни на дестинация и секторите, в които се трудят и еветуално експлоатират българските граждани. През 2017 г. администрацията на НКБТХ проведе подобни проучвания в гр. Пещера и в гр. Сливен. През 2018 г. продължи картографирането в регионите на Стара Загора и Варна. Резултатите от изследването бяха представени на Национална среща проведена през 2018 г., пред представителите на десетте Местни комисии за борба с трафика на хора (МКБТХ) от прокуратура, полиция, социална и образователна система, общини и партньорски НПО и международни организации, с оглед създаване на възможност спецификите и препоръките да бъдат отразени при изготвянето на местните дейности по превенция и бъдещо формиране на последващи програми и мерки. Дискусията на базата на проучването касае въпроси свързани със създаването на политики за превенцията на трафика на хора и въпроси свързани с образованието, жизнения стандарт и начина на живот на хората в уязвимите региони, включително са засегнати теми във връзка роля на семейството и родствената мрежа при въвличане в трафик на хора; доброволно приета трудова експлоатация поради крайна бедност; превенция на ранните/уговорените бракове и ранните раждания и т.н.

- *По т. 36 и в изпълнение на дейност „Предоставяне на специализирани услуги за жертви на трафик на хора (резидентни и консултативни)“:*

От началото на годината в профилираните услуги, специализирани за подкрепа и защита на жертви на трафик на хора към НКБТХ (общо 8 до края на 2018 г.), са обгрижени 29 лица, сред които и 7 деца. Услугите, управлявани през изминалата година съвместно с неправителствените организации Фондация „SOS – семейства в риск“ и Асоциация „Деметра“, предоставят възможност за настаняване на възрастни и деца непосредствено след завръщането им в страната при случаи на трансграничен трафик, вътрешен трафик, както и при висок риск от въвличане в трафик, с цел превенция на престъплението. В случай, че лицата не желаят настаняване, те могат да получат само консултативни услуги. Според конкретните нужди, на лицата се предоставя хуманитарна, психологическа, социална, медицинска помощ, както и правно консултиране.

В услугите се изпълняват реинтеграционни програми за жертвите, включващи съдействие за изготвяне на документи, намиране на работа за възрастните, преквалификационни курсове и/или реинтегриране в образователната система и др.

През 2018 г. 10 от обгрижените лица са успешно интегрирани на пазара на труда. 2 от жертвите са подготвени за кандидат-студентски изпити и към момента следват в СУ „Св. Климент Охридски“ и Бургаски свободен университет. Болшинството от обгрижените лица са жени, въвлечени в трафик с цел сексуална експлоатация.

През 2018 г. НКБТХ предостави специализирани услуги на двама мъже жертви на трафик - едно лице трафикирано с цел просия и едно, държано в принудително подчинение.

В рамките на проекта за дългосрочна подкрепа на жертви на трафик по българо-швейцарската програма изпълнявана от НКБТХ, през 2017 г. в гр. София бяха разкрити и през 2018 г. продължиха своето функциониране: (1) Приют за временно настаняване на жертви на трафик и Център за подкрепа, както и (2) Първия по рода си Кризисен център за деца (КЦ), жертви на трафик или в много висок риск от въвличане в трафик. Тези услуги бяха създаден и в отговор на препоръките отправени към България от страна на ГРЕТА (изпълнение на Конвенция на Съвета на Европа за борба с трафика на хора), както и оценъчния доклад за трафика на хора на Държавния департамент на САЩ.

Допълнително, НКБТХ, с оглед функциите си по закон, освен докладчик по проблемите на трафика на хора, организирането и изпълнението на националната политика, посредством Националната стратегия и програма за противодействие на трафика на хора е координираща Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик. Комисията изпълнява дейности по превенция, особено посредством десетте си местни комисии и регионални структури в страната, повишаване на капацитета на специалистите, анализ и статистическа отчетност на данните във връзка трафика на хора, участва в международното сътрудничество по тази линия и др. Допълнителна информация във връзка годишните доклади на Комисията може да бъде намерена на www.antitraffic.government.bg, а текущите кампании са представени на www.antitraffic.bg.

България все още е основно страна на произход за жертвите на трафик на хора, като предвид миграционната ситуация в глобален план, страната се превръща и в такава на транзит и дестинация за жертвите. Формално или неформално идентифицирани потърпевши лица от престъплението трафик на хора, са основно български граждани, като официалната статистика от Прокуратурата на Р България и разследващите сочи, че водеща форма на трафик се запазва тази с цел сексуална експлоатация (развратни действия), като основно потърпевши са млади жени и момичета. Отчитат се изолирани случаи на мъже и момчета, жертви на същото престъпление.

През 2018 г. се наблюдават няколко тенденции по отношение на трафика на хора, борбата с престъплението и подкрепата за жертвите му в България. Първо, продължава ръстът при трафика с цел трудова експлоатация, който се забелязва и в предишните години. Второ, регистрират се все повече случаи на трафик с цел принудителна просия, главно на мъже, към държави в Западна Европа като Франция и Швеция. Трето, расте значимостта на интернет и информационните и комуникационните технологии (ИКТ) при всички елементи и фази на трафика на хора.

Видно от изложеното, борбата с насилието е сложен и комплексен въпрос, който обхваща не само областта на равнопоставеността между жените и мъжете, а много различни политики в различни сфери на обществения и икономическия живот, напр. относно превенция, наказателно преследване на извършителите, законова и институционална подкрепа, социална защита и предоставяне на специализирани услуги, възстановяване и реинтеграция на жертвите, обучение и квалификация на ангажираните с проблема професионалисти от различни области, повишаване на

информацията и чувствителността на обществото и др. Затова борбата с насилието изисква съвместни усилия не само на редица институции с компетентности в различни сфери, но и на обществото като цяло, вкл. промяна на съществуващите стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот.

5. ПРИОРИТЕТНА ОБЛАСТ 5:

ПРОМЯНА НА СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ В ОБЩЕСТВОТО СТЕРЕОТИПИ ПО ПОЛ В РАЗЛИЧНИ СФЕРИ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ЖИВОТ

Промяната на съществуващите в различните сфери на обществото стереотипи по пол е дългосрочен приоритет, заявен още в първия национален стратегически документ - Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на половете 2009-2015 г. и присъстващ като обособена приоритетна област в актуалната Стратегия 2016-2020 г., тъй като изпълнението на дейностите по него изисква приемственост във времето. В Плана за действие за 2018 г. са включени редица мерки от компетентност на различни институции и организации, които представят информация за дейността си в тази насока.

Борбата със съществуващите стереотипи по признак „пол“ в различни сфери от обществения живот се осъществява в рамките на едно от ключовите правомощия на **Комисията за защита от дискриминация (КЗД)** — предотвратяването на дискриминация (чл.40 (1) от ЗЗДискр.). Основните дейности, чрез които КЗД осъществява това си правомощие са провеждането на независими проучвания (чл. 47, т. 10 от ЗЗДискр.), публикуването на независими доклади и правенето на препоръки по всички въпроси свързани с дискриминацията (чл. 47, т. 11 от ЗЗДискр.) и информиране на обществеността чрез средствата на масово осведомяване за действащи разпоредби в областта на защитата от дискриминация (чл. 47, т. 12 от ЗЗДискр.)

Комисията е осъществила и издала редица проучвания през годините, като следните проучвания са сред по-значимите постижения в тази сфера, които включват анализ на защитата от дискриминация по признак „пол“ : „Дискриминация и необективните нагласи въз основа на етническа принадлежност, пол, увреждане, сексуална ориентация, възраст и вярвания“ (2007); „Предразсъдъци и дискриминация срещу имигрантите и бежанците“ (2009); „Предразсъдъци и дискриминация срещу малцинствени деца и деца с увреждания в образователната система“ (2009); "Проучване и оценка на въздействието на икономическата криза и бюджетните съкращения върху уязвимите групи“ (2014); „Национално представително социологическо изследване на териториален признак с цел идентифициране и изработване на профили на групите и общностите, най-силно засегнати от риск от дискриминация“ (2016). Най-актуалният изследователски проект, който обръща внимание на по-високата степен на уязвимост на жените в България, е гореспоменатото национално представително социологическо изследване в изпълнение на проекта „Предотвратяване на дискриминацията и създаване на равни възможности", по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014-2020, съфинансирана от Европейския социален фонд и поетапно реализиран през

изминалите 2016 г. и 2017 г.

През 2018 г. Комисия за защита от дискриминация реализира самостоятелно в рамките на 6 месечен период през 2018 г. проект „Учим, за да работим по-ефективно" BG05SFOP001-2.006 по Оперативна програма „Добро управление". Постигната бе целта на проекта за оптимизиране специализираните знания и умения на служителите в администрацията на Комисията за защита от дискриминация за работата й в полза на по-ефективно установяване на социалната справедливост, защита от дискриминация и превенцията на уязвимите групи, както и активно участие на специализираният орган по правата на човека и равенство в противодействието на новите предизвикателства в областта на равното третиране.

Министерство на образованието (МОН) предоставя информация във връзка с предприети до момента действия, политики и програми за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете по отношение на т. 8 „Насърчаване на равенството между половете във всички нива и различни форми на образование, като се използват съществуващите инструменти и политики за сътрудничество и финансиране" от Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

Според чл. 3, ал. 2, т. 4 от Закона за предучилищното и училищното образование основен принцип на образованието е равнопоставеност и недопускане на дискриминация при провеждане на предучилищното и училищното образование. Във връзка е това са допълнени длъжностните характеристики на експертите в Регионалните управления на образованието, на директори на училища и учители за недопускане на дискриминация и осигуряване на равни възможности на работното място за всички без оглед на пол, етническа принадлежност, раса, религия, увреждане и сексуална ориентация.

С Наредба № 13 от 21.09.2016 г. е приет Държавният образователен стандарт за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование. В приложението за гражданското образование е включена темата за равенството на половете.

Министерството на образованието и науката подкрепя проекти, насочени към равенството на половете, като този на фондация ДОИТ „Кариерна РАКЕТА: уважение, възможности, избор, знание, равенство и обучение", класиран на първо място от Европейската Комисия сред повече от 120 предложения, подадени от всички европейски страни. Предмет на инициативата е подкрепа на равнопоставеността в кариерното развитие на младежите и разширяване на ролята на средното училище в осигуряването на информиран избор на учениците JUST/2015/RGEN/AG/ROLE.

В учебната програма по гражданско образование за XI клас, утвърдена със заповед на министъра на образованието и науката през 2018 г., в резултат на обучението учениците трябва да придобият компетентността да разпознават случаи на дискриминация по полов признак и да оценяват оправдаността на борбата е дискриминацията.

В учебната програма по философия за профилирана подготовка, утвърдена със заповед на министъра на образованието и науката през декември 2018 г., в резултат на обучението учениците трябва да придобият компетентността да осъзнават значението на пола за личностната идентичност и да проявяват нетърпимост към сексуалното насилие.

Следва да се отбележи, че докато в предходни години различията между стойностите на дела на преждевременно напусналите училище в Република България за мъжете и жените са незначителни, през 2017 година се отчита 1.5 процентни пункта

разлика в полза на мъжете. Така делът на преждевременно напусналите мъже спада от 13.7% през 2016 година на 12%, което е намаление е 1,7 процентни пункта, а при жените това намаление е едва 0.4 процентни пункта (от 13.9% през 2016 година на 13.5% през 2017 година). Прави впечатление фактът, че на европейско ниво тенденцията е обратна - през 2017 година делът на преждевременно напусналите при мъжете е 12.1% при само 8.9% при жените.

Дял на преждевременно напусналите училище за Р България по пол за периода 2013-2017 г.

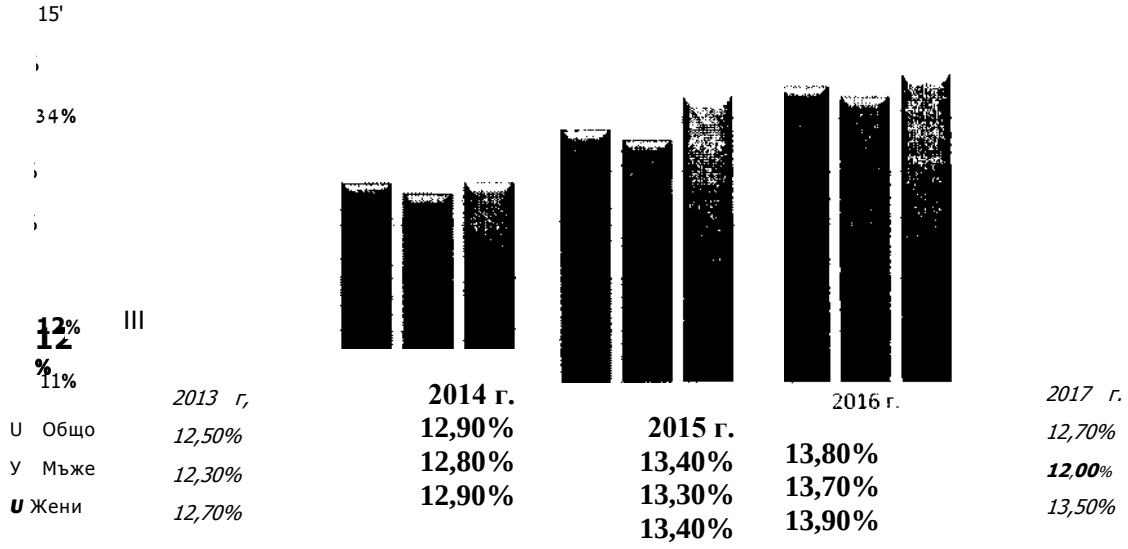

Източник: Евростат

Във връзка с гореизложеното следва да се прилагат мерки от компетентните институции по посока огрмотяване, придобиване на квалификация и повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост.

По данни на Националния статистически институт за 2017 г., персоналът, зает с НИРД от общо изследователи 20 971 бр. 9 935 бр. са жени. Видно от данните се наблюдава изравняване на жените и мъжете изследователи.

Персонал, зает с НИРД, по категории и пол - 2017 година*

Категории	Общо	От тях жени
	БРОЙ	
Общо	31 221	15 031
Изследователи	20 971	9 935
Друг персонал, зает с НИРД	10 250	5 096
	ЕКВИВАЛЕНТ НА ПЪЛНА ЗАЕТОСТ	
Общо	23 290	11 154
Изследователи	15094	7 003
Друг персонал, зает с НИРД	8 196	4 151

* предварителни данни

През 2017 г. са регистрирани данни и по редица други показатели, като например делът на жените, заети в сектор "Виеше образование" в България, където от общо 7 924 зает персонал е НИРД, 4 153 са жени, като се наблюдава по-висок дял на жените спрямо мъжете.

Изследователи по възрастови групи и пол в държавен сектор и сектор висше образование - 2017 година*

{Брой)

Възрастови групи	Държавен сектор		Сектор Висше образование	
	Общо	От тях жени	Общо	От тях жени
Общо	4 937	2 852	7 924	4 153
под 25	167	107	326	185
25-34	587	361	1 591	851
35-44	1 345	833	2 053	1 091
45-54	1 174	712	1 879	992
55-64	1 380	737	1 725	890
65 и повече	284	102	350	144

*предварителни данни

Видно от разпределението по области на науката е, че е малки изключения, е налично относително равенство между двата пола, като при повечето области се наблюдава превес на жените.

Персонал, зает с НИРД, по области на науката и пол - 2017 година*

Области на науката	Общо	От тях жени
БРОЙ		
Общо	**31 221**	**15 031**
Естествени науки	**5 637**	**2 963**
Технически науки	**12 360**	**4 019**
Медицински и здравни науки	**5 527**	**3 504**
Селскостопански и ветеринарни науки	**2 261**	**1 301**
Обществени науки	**3 261**	**1 872**
Хуманитарни науки и изкуства	**2 175**	**1 372**
ЕКВИВАЛЕНТ НА ПЪЛНА ЗАЕТОСТ		
Общо	**23 290**	**11 154**
Естествени науки	**4 937**	**2 641**
Технически науки	**9 378**	**3 008**
Медицински и здравни науки	**3 602**	**2 306**
Селскостопански и ветеринарни науки	**1 931**	**1 116**
Обществени науки	**1 925**	**1 123**
Хуманитарни науки и изкуства	**1 517**	**960**

*** - предварителни данни**

Резултатите, отразяващи ситуацията в академичните среди, свидетелстват, че страната ни отдава необходимото признание на ролята на жените в общественото развитие.

Във връзка с гореизложеното и предвид факта, че в Националната стратегия за развитие на научните изследвания не са включени специални мерки за повишаване относителния дял на жените изследователи, се предвижда да се след за равномерното разпределение при заемане на различните академични длъжности и ръководни позиции в научните организации.

По отношение на политиките за младежта и спорта **Министерството на младежта и спорта (ММС)** се ръководи от принципа на гарантиране на правото на участие и равнопоставеност между жените и мъжете. Основните инструменти за прилагане на политиките са програмите, които се администрират и чрез които на проектен принцип се финансират дейности в областите „младеж“ и „спорт“.

През 2018 г. в сектор „спорт“ по програмите на ММС, администрирани от Дирекция СВСУ: „Програма за развитие на спорта за всички“, „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“, „Развитие на спорта на учащите“, „Спорт за децата в свободното време“, „Научи се да плуваш“, „Децата и спортният клуб“ и „Спорт за деца в риск“ приоритетно се финансират проекти със социална значимост и голям брой участници от двата пола.

Сред конкретните цели на програмите са формирането и развитието на социални качества на участниците, като толерантност и солидарност, включително между половете.

При презентиране на програмите и проектите по тези програми се акцентира върху осигуряването на равни възможности за участие на двата пола в спортни занимания по различни видове спорт и недопускането на всякакъв вид дискриминация, основана на полов признак.

При изпълнение на проектите на спортни организации по програмите за деца и провеждане на спортните занимания, когато спецификата на спорта го позволява, момчета и момичета се обучават заедно в общи групи.

В областта на спорта за учащи се осъществява политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете чрез използване на различни образователни форми – учебно-тренировъчна дейност, спортни състезания и спортни кампании на национално и европейско ниво, свързани със спорта за учащи. Изпълнението на програмите се анализира ежегодно, след което съдържанието им се актуализира.

Осъществяват се координация и взаимодействие с държавните и общински институции, неправителствени, обществени и спортни организации за реализиране на държавната политика на ММС в областта на спорта за учащи и спорта за деца и младежи в риск.

Програмите, чрез които се осъществява политиката за повишаване на двигателната активност и спорта в образователната система и се изпълняват заложени стратегически и оперативни цели на ММС в областта на спорта за учащи, са „Развитие на спорта за учащи" и „Спорт за деца в риск". Мерките и дейностите по програмите са посочени и в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г., Приоритетна област 5: Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот.

ММС подпомага финансово организирането и провеждането на Ученическите игри за ученици от общообразователните училища, като състезанията се провеждат в три възрастови групи в четири етапа – общински, областен, зонален и финален обикновено по 8 вида спорт. ММС оказва всяка учебна година организационна, методическа и финансова помощ за провеждане на състезанията от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система, които обикновено са по 11 вида спорт. Ученическите игри са основна форма за организиране на спортни дейности на учениците извън учебната програма, предоставяне на възможност за изява на училищни отбори и на ученици със спортен талант при спазване на принципа на равнопоставеност между половете.

През изминалите 10 години развитието на способностите на учениците в областта на спорта се осъществява и чрез стимулиране на талантливите деца чрез Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища (програмата носи това име от 2018 година), като се насърчава равнопоставеността на половете, без да се разграничават постигнатите резултати от жените и от мъжете. По тази програма ММС си сътрудничи с Министерството на културата, Министерство на образованието и науката и с общините на територията на Република България.

Мерките за закрила на децата с изявени дарби в областта на спорта по програмата се предоставят с цел насърчаване на спортния талант и финансово подпомагане и стимулиране чрез стипендии. Стипендията се отпуска на ученик, който е класиран през съответната календарна година на първо, второ или трето място на олимпийски, световни, европейски и балкански игри или на първо място на финал на държавно първенство. Отпуснатата стипендия е за период 12 месеца в размер 135 лв. на месец.

През 2018 г. в сектор „младеж" от Министерство на младежта и спорта са изпълнявани две програми – Национална програма за младежта (2016-2020) и Национална програма за изпълнение на младежки дейности по член 10а от Закона за хазарта за 2018 г.

Визията на Национална програма за младежта (2016-2020) е насочена към подобряване качеството на живот и реализация на младите хора чрез създаване и прилагане на устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал, който допринася за пълноценното социално-икономическо развитие на България като страна членка на Европейския съюз.

По подпрограма 2 „Национални младежки инициативи и кампании" на – Национална програма за младежта (2016-2020) през 2018 г. са финансирани 26 броя проекти в следните тематични области: Тематична област 1. Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи; Тематична област 3. Насърчаване на здравословния начин на живот сред младите хора; Тематична област 4. Активизиране на младите хора в малките населени места. Чрез дейностите по Подпрограмата основно се цели популяризиране на доброволческия труд сред жените и мъжете, както и подкрепа на дейности, инициирани от и за младите хора, реализирани чрез иновативни

и креативни методи, водещи до дълготраен ефект. Едни от основните принципи при изпълнение на Програмата са недискриминация, обществена солидарност и толерантност към всички групи младежи.

В отговор на отчетените данни и постоянното проследяване на нагласите на младите хора, Министерството на младежта и спорта разработи Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл.10а от Закона за хазарта с бюджет от 2 млн. лв. Един от основните акценти и приоритети на Програмата е именно борбата и превенцията на всякакви форми на агресия и зависимости сред младите хора.

Програмата се разработва за първи път през 2017 г., като за 2018 г. по нея са финансирани 42 броя проектни предложения. Тя се реализира в три направления като отново основен принцип при реализирането на проектите е равен достъп, недискриминация и предоставяне на услуги и възможности за млади хора спрямо идентифицираните потребности. Един от основните акценти и приоритети на Програмата е борбата и превенцията на всякакви форми на агресия и зависимости сред младите хора.

Съгласно приетата през 2016 г. Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете (2016-2020 г.), **Министерството на културата (МК)** осъществява своите политики при спазване на принципа за равнопоставеност на творците от двата пола и творческите организации, за осигуряване на достъпност и участие в културния живот на жените и мъжете от различни възрастови и социални групи на населението.

Дейността на Министерството на културата е свързана с мерките в Приоритетна област 5 от Стратегията и е насочена към промяна на съществуващи стереотипи по пол в областта на културата, което оказва благотворно влияние и върху други сфери на обществения живот.

Ключови действия за постигане на напредък в промяната на нагласите на обществото спрямо половете в Министерството на културата са обучението в областта на изкуствата и културата и стимулирането на талантливи деца. Продължава изпълнението на Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавните и общинските училища, по която се подкрепят деца и младежи на възраст между 14-18 години. Стипендии и еднократно финансово подпомагане по тази програма през 2018 г. са получили 973 деца общо по предложение на министъра на културата, министъра на образованието и науката и министъра на младежта и спорта. Средствата са предоставени равнопоставено и за двата пола. От страна на Министерството на културата са отпуснати 281 стипендии и 27 еднократни финансови подпомагания за ученици от държавни и общински училища.

Равнопоставеността на жените и мъжете е залегнала като основен принцип и се насърчава от Министерство на културата чрез Програма за подпомагане на творчески проекти в областта на сценичните изкуства, която е свързана с изявата, развитието на творческия потенциал и участието в културния живот на представителите и от двата пола.

Подкрепата на фестивали и проекти в областта на театралното, музикално и танцово изкуство цели създаване и утвърждаване на събития, които дават равни възможности за участие на професионалисти във високохудожествени продукти, независимо от половата им принадлежност и разпространението им в страната и чужбина. През 2018 г. с финансова подкрепа от Министерство на културата и чрез провеждането на сесии са били подкрепени 48 фестивали и конкурси на стойност 281 661 лв., и са получили сценична реализация 36 театрални проекта на стойност 196 524 лв. В областта на музикалното и танцово изкуство са подкрепени 10 спектакли и

концерти на стойност 63 500 лв. и 9 проекта в областта на съвременния танц на стойност 89 893 лв. По целева програма за подкрепа на творчески проекти са подкрепени 33 целеви проекта за творчески пътувания, важни чествания и значими издания и летописи на стойност 326 137 лв. Всички те са проведени при спазване на принципа за пълноправно и равнопоставено участие на жените и мъжете. На всеки един етап при провеждане на сесиите за финансова подкрепа са се спазвали ключовите действия за синхронизиране с Приоритетна област 5, а именно: Подкрепа на творчески проекти, свързани с изявата, развитие на творческия потенциал и участие в културния живот на мъжете и жените, с което се подпомага реализирането на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на мъжете и жените 2016-2020.

Програмата за развитие на любителското творчество и опазване на нематериалното културно наследство е също с приоритет за равнопоставено участие на жените и мъжете в редица фестивали, събори, чествания конкурси и други форми за развитие на творческия потенциал, за изява на таланти, за популяризиране на постиженията на школи по изкуствата, за съхраняване и популяризиране на традиционни знания и умения (нематериално културно наследство), които са ефективни практики за привличане на представители и от двата пола за участие в културния живот. По тази програма през 2018 г. са подкрепени финансово 50 проекта на общини, читалища и други неправителствени организации на обща стойност 140 000 лв.

Политиката на Министерството на културата за подкрепа на читалищата, като най-разпространените културни институции в страната, е изключително благодатна за създаване на условия за равнопоставено творческо развитие на жените и мъжете. За подобряване на тези възможности, по предложение на Министерството, е завишен стандартът за държавната субсидия на читалищата с 13% и са предоставени допълнително нови 82 субсидирани бройки от държавния бюджет за 2019 г. Те са разпределени в 204 читалища, в 74 общини, в 28-те административни области на страната. Средствата са за художествено-творческа, организационна, библиотечно-информационна и изследователска дейност в областта на културното наследство. Подкрепено е развитието на читалищните библиотеки, школи по изкуства, школи по чужди езици, надграждане и създаване на нови образователни форми, поддържане и създаване на театрални състави, кръжоци по краезнание, създаване и поддръжка на колекции с културни ценности. Допълнителни средства са разпределени за осигуряване на библиотекари, секретари на читалища, хорови диригенти, корепетитори, хореографи, ръководители на оркестри, музикални педагози, художествени ръководители на различни по вид състави, учители по чужди езици, уредници в читалищни музеи. Целта на държавната подкрепа е включването на повече деца, младежи и възрастни и от двата пола в читалищни дейности.

За подобряване на условията в обществените библиотеки и читалищата като центрове за неформално и самостоятелно учене, през 2018 г. по програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четени и информираност“ са обновени фондовете на 442 обществени библиотеки на обща стойност 1 млн. лв. Голяма част от тях са читалищни библиотеки, обособени и в малки населени места, във всички региони на страната. Целта на програмата е да се предоставя безплатен достъп до нови книги, специализирани издания, според спецификата на потребителите на библиотеките. Приоритет на програмата е насърчаване на интереса към четенето еднакво сред жените и мъжете.

Чрез друга утвърдена програма на Министерството на културата – „Помощ за книгата“**,** през 2018 г. е подпомогнато финансово издаването на 69 нови книги – художествена литература и научни изследвания в областта на културното наследство и

съвременните изкуства. Чрез програмата се цели и представянето на книжния пазар на творчеството на писатели и изследователи и от двата пола, за да се покаже техния принос за развитието на литературните процеси и на науката.

Министерство на културата финансира проекти за дейности в областта на музейното дело и изобразителните изкуства, свързани с осигуряване на равен достъп на обществото до културното наследство без разлика между половете. За 2018 година по това направление са финансирани 44 проекта.

През 2018 г., Министерство на културата обяви Покана за подаване на проектни предложения за подкрепа на събития за популяризиране на съвременното европейско изкуство, в рамките на Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз. В рамките на Поканата бяха финансирани 11 проекта на обща стойност в размер на 114 364,54 лв. Оценяването на постъпилите проектни предложения е извършено при спазване на принципа за равен достъп до събитията на широката общественост, независимо от пол, раса и етническа принадлежност.

Всички дейности на Министерството на културата, институционалната и финансова подкрепа на творчески инициативи и събития с международна, национална или регионална значимост допринасят за засилване на обществения интерес и сред двата пола към културното наследство и постиженията в изкуствата и културата.

Министерство на земеделието, храните и горите осъществява последователна управленска политика в изпълнение на приоритетна област 5 „Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот“ от Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеност на жените и мъжете.

Във връзка с осигуряване на информационна обезпеченост, експертна помощ и обучение за повишаване капацитета на настоящи и потенциални бенефициенти - жени и мъже по мерките от оперативните програми 2014-2020 г. Националната служба за съвети в земеделието отчита:

- Предоставени консултации по ПРСР 2014 – 2020 г. – 29 186 бр., от които на мъже: 18 983 бр. и на жени: 10 203 бр.
- Консултирани лица по ПРСР – 11 726 бр., от които мъже 7 634 бр. и жени 4 092 бр.
- Брой обучени през 2018 г. експерти от НССЗ по въпроси свързани с ПРСР – общо 85 експерта, от тях 30 мъже и 55 жени.
- Брой предоставени писмени доклада (включващи различен набор от консултантски пакети (КП)) по подмярка 2.1.2 „Консултантски услуги за малки земеделски стопани” през 2018 г. от НССЗ на земеделски стопани - 741 бр., от които на 478 мъже и 263 жени.
- Общ брой предоставени Консултантски пакети по подмярка 2.1.2 „Консултантски услуги за малки земеделски стопанства“ по ПРСР – 2 803 бр.

Във връзка с подобряването на човешкия потенциал в земеделието и горското стопанство чрез разпространение на знания и усъвършенстване на умения:

- През 2018 г. в Центъра за професионално обучение към НССЗ в курсове за обучения (30 учебни часа) са обучени 20 земеделски стопани, от които 12 мъже и 8 жени.
- В допълнение са проведени 113 информационно-обучителни събития с научни институти, научно-приложни организации и други институции, организации и експерти с цел трансфер на знания и технологии към земеделските стопани. На тях са обучени 2369 лица (няма налични данни за разделение по мъже и жени).

По отношение на промяната на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот, по данни на Изпълнителната агенция по

горите (ИАГ) през 2018 г. по международен проект BIO4ECO, касаещ добива и потреблението на дървесина за производство на електрическа енергия са проведени две срещи със заинтересованите страни за обмяна на добри практики за ефективно използване на суровината и намаляване на замърсяването, в които са участвали общо 43 мъже и 18 жени. В България е приет План да действие за производството на енергия от горска биомаса.

Във връзка с изграждането на автоматичната система за наблюдение и откриване на горски пожари на територията на природен парк „Врачански Балкан“ през 2018 г. е проведено демонстрационно мероприятие, в което участие са взели 31 мъже и 8 жени.

Министерство на отбраната поддържа рубрика на български и английски език „РАВНОПОСТАВЕНОСТ”/„GENDER” в електронната страница на МО, която се осъвременява с актуални документи по темата.

Продължава организацията и провеждането на поредица от срещи с представители на СМИ и военните медии. Формите са интервюта, статии, портрети на жени и мъже военнослужещи, пресконференции, концерти, семинари, конференции и благотворителни мероприятия през цялата 2018 г.

Министерството на околната среда и водите (МОСВ) представя информация за изпълнението на мярка 42 „Провеждане на информационна политика на МОСВ за повишаване на чувствителността на обществото по отношение на принципа за равнопоставеност на жените и мъжете в системата на МОСВ“, заложена в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г.

МОСВ се стреми към провеждане на информационна политика, съобразена е необходимостта от повишаване на обществената чувствителност по отношение на принципа за равнопоставеност на жените и мъжете. През 2018 г. на интернет страницата на ведомството са публикувани 257 съобщения в раздел „Новини“ и десетки други информационни материали за състоянието и управлението на околната среда и за проведените публични събития в сектора. Всички публикации, както и всички публични изказвания при провеждане на прояви и събития, съобразно повода и темата, са издържани в дух на позитивиране на тенденциите в поведенчески, социални и визуални модели в обществото по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете.

В допълнение, през 2018 г. съобразно функционалните си компетентности, МОСВ участва със свои представители в работата на Националния съвет за равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет.

В процеса на изпълнение на политиките и целите за опазване здравето на гражданите **Министерство на здравеопазването** прилага принципа за оказване на здравна помощ на лица, независимо от тяхната възраст, пол, произход, език, национална, расова или политическа принадлежност, образование, убеждения, културно равнище, сексуална ориентация, лично, обществено или материално положение, увреждане, вид и причина за заболяването.

При разработване на общи и специфични мерки и дейности с дългосрочен ефект, свързани с медицинското обслужване се съблюдава принципа за равнопоставеност при осигуряване достъпа на всички лица до здравни услуги в зависимост от развитието и тежестта на състоянието, и спазване на изискванията за своевременност, качество и непрекъснатост на диагностично-лечебния процес.

Министерството на туризма активно ще насърчава равенството между жените

и мъжете, чрез различни инициативи и обучения, както и ще повишава информираността, в структурата и в туристическия бранш.

В изпълнение на правомощията по Закона за радиото и телевизията (ЗРТ), **Съветът за електронни медии (СЕМ)** реализира 2018 г. три по-големи наблюдения на медийното съдържание в радио и телевизионните програми с връзка по темата за равнопоставеността на жените и мъжете.

Основен принцип на работа на доставчиците на медийни услуги е недопускане на предавания, които подбуждат към ненавист въз основа на полов принцип - чл. 10, ал.1, т. 6 от ЗРТ. Тази разпоредба е основна за защита на жените и момичетата от дискриминация в електронните медии. Законовите норми гарантират личната неприкосновеност на гражданите и предпазват от внушения на нетърпимост между гражданите и от двата пола.

Българските телевизионни и радио програми - обществените БНТ1, БНТ2, „Хоризонт" на БНР, и търговските БТВ и НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ, отделиха значително ефирно време през месеците януари и февруари 2018 година по темата за Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие. Въпреки общия обем излъчено медийно съдържание, обществото сякаш не получи достатъчно информация по съществото на проблематиката. Това се потвърждава и от резултатите от проведеното социологическо проучване на изследователски център „Тренд", което показа, че независимо, че Истанбулската конвенция стана една от водещите теми в политическия и обществен живот /проучване в периода 01-08.02.2018 г./, едва половината от запитаните декларират, че са запознати с документа.

Трите големи телевизии в лицето на БНТ, БТВ и НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ отразиха картината на обществените и политически настроения относно Конвенцията, дадоха трибуна на различни гледни точки и мнения по темата, но в същото време поради естеството на своя масов характер, не успяха да организират специализирани правни предавания, в които юристи да дискутират по същество спорния документ. Оскъдна беше информацията и за опита на други държави, в които този документ е приет или отхвърлен.

През 2018 г. беше реализиран фокусиран мониторинг на медийно съдържание за периода 7-10 октомври 2018 г. в програмите - БНТ1, „Хоризонт" на БНР, НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ, БТВ, КАНАЛ 3, ТЕЛЕВИЗИЯ ЕВРОПА, ДАРИК РАДИО БЪЛГАРИЯ, РАДИО ФОКУС, Алфа ТВ, BULGARIA ON AIR, както и преглед на някои български и чуждестранни журналистически сайтове по повод убийството на журналистката В.М. от русенската телевизия TVN. Критерии при наблюдението е спазването на ЗРТ и етичните стандарти.

Фокусираният мониторинг не констатира нарушения на ЗРТ. Представените факти в медиите са предимно от официални източници, но също така и от собствени - кореспонденти в чужбина, репортери на място на събитието, социални мрежи. Не са установени кадри с шокиращи сцени от местопрестъплението. В рамките на наблюдавания период не са налице програмни елементи, внушаващи етически или национална нетърпимост. Не е разкрита самоличността на детето на жертвата, независимо че се показва нейна снимка с малко момиченце, чието лице е маскирано. Доставчиците се въздържат от сензационно представяне на престъплението. Българските радио и телевизионни програми балансирано представяха версиите за престъплението, без да пропуснат да информират аудиторията си за мнението на европейски и международни авторитети, обезпокоени най-вече от факта, че жертвата е журналистка.

Провеждането на активни действия за промяна на съществуващите стереотипи по пол следва да продължи, защото въпреки намаляването на различията по пол (през 2017 г. България се придвижва с 10 места напред в сравнение с 2015 г. според Индекса за равенство между половете, изготвян от Европейския институт за равенство между половете) има критични области, за което влияние оказват и стереотипите. Такива са например, различията по пол в заетостта, при самонаетите лица, заетостта на непълен работен ден, предприемачеството и процесите на вземане на решения; различите по пол в заплащането и пенсиите, феминизирането на бедността; по-слабото представяне на жените в научно-изследователската и развойна дейност, и на високи позиции във всички области на образованието; слабото представяне на мъжете в областта на грижите за деца, ранното образование, здравеопазването и неплатения труд.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

През 2018 г. България продължи да осъществява последователна и координирана политика в посока повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост, намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите, насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения, борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите, и промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот.

Провежданата политика е в съответствие с националните специфики и международните ангажименти на страната ни в областта на равнопоставеността на жените и мъжете. Българското председателство на Съвета на Европейския съюз през 2018 г. даде възможност темата за равнопоставеността на жените и мъжете да бъде широко представена и поставена за обсъждане в различни формати на публични събития.

Вярваме, че това е пътят за преодоляване на разпространените нагласи и стереотипи относно традиционната роля на жената и на мъжа в семейството и обществото. Тези стереотипи са в основата за продължаващата фактическа неравнопоставеност на жените и мъжете в някои аспекти на участието им в икономическия, социален и политически живот в България, въпреки съществуващата законодателна рамка, която забранява дискриминацията по признак „пол“.

По този пълен с предизвикателства път за постигане на фактическа равнопоставеност на жените и мъжете във всички области на живота, особено необходимо е сътрудничеството и партньорството между ангажираните институции на всички нива, социалните партньори и гражданските организации. Затова и занапред ще продължи укрепването на функциониращия национален институционален механизъм.